

СТРАТЕГИЯ ЗА РАЗВИТИЕ НА ОБЛАСТ ХАСКОВО 2005 г. – 2015 г.

Областна администрация Хасково, 2005г.

ВЪВЕДЕНИЕ

I Същност и характеристика на ОСР-Хасково

Стратегия за развитие на област Хасково (ОСР) определя целите и приоритетите за развитие на областта, както и действията за тяхното постигане в периода 2005 - 2015 г. Тя се разработва в съответствие с целите и приоритетите на Националната стратегия за регионално развитие (НСРР) и очертава областната рамка, целите и приоритетите за развитие на областта, на базата на цялостната оценка на резултатите постигнати от действащия Областен план за развитие и Общинските планове за развитие.

Основна характеристика на ОСР е нейната ориентация към бъдещето, съобразяването на целите и приоритетите и тяхното значение за развитието на областта. Това я превръща в задължителен инструмент за практическо прилагане на концепцията за устойчиво развитие.

ОСР определя по-общата рамка, в която се вписват част от регионалните приоритети, а общините имат своя по-далекоперспективен ориентир за развитието напред. Тя показва едно желано и възможно бъдеще в средносрочен и дългосрочен хоризонт, в което се откриват чертите на устойчивост. Тя има амбицията да бъде ориентир за всеки общински план, източник на идеи и аргументи за разработване на конкретни проекти и за тяхното финансиране.

II Връзки на ОСР със стратегически планови и програмни документи на местно, регионално и национално ниво и със закони и подзаконови нормативни разпоредби

Разработването на ОСР-Хасково се основава на подход отгоре-надолу и отдолу-нагоре. Това определя рамките при разработването на стратегическия документ и неговата реализация, както по вертикала (национални, регионални и общински планове и програми), така и по хоризонтала (регионални институции и ведомства).

ОСР на област Хасково се намира в определени връзки с други стратегически планови и програмни документи:

- Национален план за развитие на страната /НПРС/
- Национална стратегия за регионално развитие /НСРР/,
- Национална оперативна програма за регионално развитие /НОПРР/,
- Регионален план за развитие на Южен Централен Район
- Областен план за развитие на област Хасково 2000-2006г.
- Общински планове за развитие на общините в област Хасково, както и със закони и подзаконови нормативни актове, регламентиращи по императивен път политиката на регионалното развитие:
- Закон за регионалното развитие /ЗРР/,
- Наредба за определяне на показателите за обособяване на видовете Райони за целенасочено въздействие,
- Наредба за условията, реда, сроковете за изготвяне, съгласуване, приемане, финансиране и актуализиране и изпълнение на стратегиите и плановете,
- Наредба за условията и реда на управлението, наблюдението, оценката и контрола и информационното осигуряване на програмите и плановете,
- Правилник за организацията и дейността на Регионалните Съвети за развитие,
- Правилник за организацията и дейността на дирекции "ТСКУРПП",

- Правилник за организацията и дейността на Областния Съвет за развитие
- Методически указания за разработването на областни стратегии за развитие

Национален план за развитие на страната - определя стратегическата рамка и основата за създаване на основния документ за стратегическо планиране - НСРР и основния документ за програмиране на регионалното развитие - НОПРР.

Национална стратегия за регионално развитие/НСРР/- определя целите и приоритетите на регионалната политика на Република България, както и действията за тяхното постигане за определен период.

Национална оперативна програма за регионално развитие/НОПРР/ е част от Националния план за развитие на страната. Тя се разработва на база на Регионалните планове за развитие и по-конкретно отчита:

- Анализ на вътрешно-регионалните различия на районите за планиране;
- Анализ на междурегионалните различия на районите за планиране;
- Целите, приоритетите и мерките за развитие на всеки район;
- Размера на необходимото ресурсно осигуряване, както и разпределението му в районите за целенасочено въздействие;

Регионалният план за развитие на Южен Централен Район се разработва в съответствие с предвижданията на Националната стратегия за регионално развитие, както и с приоритетите и специфичните цели, съдържащи се в областните стратегии за развитие за съответния програмен период.

Областен план за развитие на област Хасково 2000-2006г. Преди да се започне работа по Областната стратегия се прави обстоен анализ на действащия Областен план за развитие, на постигнатите от него резултати, на възникналите проблеми. Въз основа на този анализ се прави предложение кои цели и приоритети могат да се запазят в новите условия, кои да бъдат променени или допълнени и кои да отпаднат.

Общинският план за развитие определя целите и приоритетите за развитието на общината, както и финансовите ресурси за неговата реализация. Той се разработва в съответствие с предвижданията на Областната стратегия за развитие.

III Принципи, фактори на успеха и подход при разработването на Областната стратегия за развитие

Принципи - устойчивост, приемственост, реализъм, солидарност, партньорство

Фактори на успеха – прилагане подходите на съвременното стратегическо планиране, обединяване стратегическото планиране с основните изисквания на устройството, многогодишно планиране на съдействието, включване на всички основни участници в плановия процес и ясно определяне на техните ангажменти, стимулиране на местни инициативи, координация на национално, регионално и общинско ниво, ясни цели и приоритети, набелязване на мерки.

Подход при разработването на Областната стратегия за развитие

Стратегическото планиране на областно ниво обхваща следните основни етапи: Подготовка, Разработка, Съгласуване, Приемане, Изпълнение, Оценка, Актуализация

Подготовката включва дейности, свързани с логистиката и обучението в областта на стратегическото планиране. На този етап се идентифицират заинтересованите страни /всяко лице, организация, фирма, държавно ведомство, потребител на услуги, неправителствена организация или експерт, които могат да

вземат участие в разработването с ресурси или да бъдат засегнати от ОСР/. Като такива за област Хасково са определени:

- представители на държавните ведомства и регионалните структури на отделните министерства - регионално звено на НСИ, Областна дирекция "Земеделие" и Регионално управление по горите - Кърджали, Регионален център по здравеопазване и Здравната каса, РСЗ и бюра по труда, Регионален инспекторат на МОН, Напоителни системи – клон Хасково, В и К дружествата в областта, Регионален клон на Електроразпределение – Пловдив и предприятие "Мрежи високо напрежение", Областно пътно управление – Хасково, РИОСВ – Хасково.
- представители на Неправителствения сектор;
- представители на единадесетте общини от област Хасково;
- представители на бизнес сектора - основно по-големите фирми, бизнес асоциации, работодателски организации, търговско-промишлени палати, индустриални камари и др.;
- представители на синдикални организации;

Разработване

Авторският колектив, който участва във всички етапи от изготвянето на стратегическия документ, е екип от експерти към отдел: "Европейски програми и регионално развитие" на Областна Администрация - гр.Хасково.

В Етапа "**Разработване**" на ОСР се включват: 1/ оценка за изпълнението на действащия Областен план за развитие за периода 2000-2006, 2/ социално-икономически анализ на областта и SWOT анализ, 3/ определяне на визията, формулиране на стратегическите цели, приоритети и мерки за развитие, 4/ определяне на информационните източници, индикаторите, механизмите за мониторинг (наблюдение, оценка и контрол) и схемите за устройство. В края на всеки етап от разработването на ОСР се провеждат междинни обсъждания от разработващия екип и представители на заинтересованите институции на събраната и обобщена информация.

Съгласуването е процес на обсъждане и координиране на действията между трите нива: област – район за планиране - общини. Разработеният проект за СР на област Хасково, както и тези на другите области от територията на Южен Централен Район се представят едновременно за обсъждане и съгласуване в Регионалния съвет за развитие (РСР). РСР дава писмено становище относно обвързаността на областните стратегии с приоритетите и целите на НСРР, спецификата на областите, планираните от тях мерки, районите за целенасочено въздействие и съгласуваността между отделните стратегии на областите от Южен Централен Район, като при необходимост дава препоръки за промени. Въз основа на областните стратегии за развитие се разработват: Регионалните планове за развитие и Общинските планове за развитие.

Приемане - ОСР се приема от Областния съвет за развитие. Подготовката за приемане включва: отразяване на бележките от съгласуването, комплектоване, техническо оформяне, прилагане на схеми, диаграми, карти, проверка за последователност и технически грешки.

Изпълнението на ОСР обхваща периода 2005-2015г. Конкретното изпълнение на ОСР се осъществява основно чрез общинските планове и РПР. За да се изпълнят

изискванията на ОСР, Областна администрация изгражда местни партньорства, чрез събеседване и пряка връзка с представителите на местното самоуправление, с обществени групи, доброволни структури, предприемачи и други сдружения, които да подпомогнат процеса на планиране.

Оценката се прави на базата на събраната информация и постигнатите резултати, отчитащи изпълнението на ОСР. Оценката бива: междинна /при възникнала необходимост или е с периодичност от 2 години/ и последваща /след приключване на плановия период/. На базата на направената оценка се пристъпва към актуализация или разработване на нова ОСР.

Актуализацията се извършва в зависимост: от получената оценка; при съществена промяна на вътрешните условия; при промяна на международните договорености и изисквания.

IV. Структура и съдържание на ОСР

Разработването на ОСР се базира: (1) на целите, приоритетите и индикаторите, включени в НСПР; (2) на предварителната оценка на приоритетите и целите, имащи отношение към формирането и прилагането на регионалната политика; (3) на анализа и оценката на действащите Областни планове за развитие, (4) на "междинните" резултати от подготовката на тези документи за следващия времеви хоризонт.

Съгласно ЗРР Областната стратегия за развитие обхваща следните компоненти:

- 1.** Анализ на икономическото и социалното състояние на областта;
- 2.** Специфични дългосрочни цели и приоритети за развитие на областта и районите за целенасочено въздействие;
- 3.** Организация и координация на дейностите за постигане на целите;
- 4.** Необходими действия по наблюдението, оценката и актуализацията;
- 5.** Схема за устройство.

Тези компоненти на ОСР от своя страна включват няколко съставни структуроопределящи елементи, които допълват съдържанието на ОСР и дават възможност за наблюдение, съпоставка, съизмеримост и контрол върху резултатите.

А) Анализ на икономическото и социалното развитие на област Хасково

1. Географско положение

Област Хасково е разположена в централната източна част на Южния централен район за планиране и нейната територия се простира на 5543 кв.км. или 5% от територията на Република България. Областта включва 261 населени места, организирани в 11 общини – Хасково, Димитровград, Свиленград, Любимец, Харманли, Маджарово, Симеоновград, Ивайловград, Тополовград, Минерални бани и Стамболово.

Хасковска област е разположена в централната част на Южна България. Географското и местоположение е изключително благоприятно и ключово. На територията на Хасковска област се кръстосват два от изключително важните за България и Европа трансконтинентални пътища. Първият е от Западна и Централна Европа през София - Пловдив - Свиленград за Истанбул, Близкия Изток, Азия и Северна Африка. Вторият е от Северна Европа през Русе - Горна Оряховица - Хасково за Средиземноморието. Това е коридор номер 9.

Освен изгодното транспортно-географско положение Хасковска област се отличава и с изключително благоприятното си природно-географско и икономическо географско положение, което е оказало влияние върху икономическото развитие на територията. В геополитически план област Хасково се намира на прехода между Европейския съюз и южната ни съседка Турция, на прехода между две култури, които от векове живеят заедно и намират общи пътища за развитието си. Геополитическото положение е оказало влияние и върху целия социално-икономически живот в областта. Преплитането на европейската и блискоизточната икономика е дало силно отражение върху пазарните механизми и процеси в областта. В бъдеще, след присъединяването на България към Европейския съюз, тези процеси ще придобият и европейски характер. Уникалната симбиоза между европейския и блискоизточния тип икономика, съдържа в себе си огромен икономически потенциал, който ако бъде използван оптимално и балансирано, ще преобрази коренно икономическия облик на областта в близките 20 години. Геополитическото положение оказва благоприятно влияние върху развитието на транспортната и съобщителна инфраструктура и в бъдеще ще оказва огромно влияние върху темповете на изграждане на трансконтиненталните коридори. Тази тенденция ще продължава да се засилва от процесите на европеизация и глобализацията на икономиката в световен мащаб. Като важен елемент на тези процеси и тенденции е трансграничното сътрудничество, което в нашия регион е свързано със засилване на икономическия и културен обмен с южните ни съседки – Гърция и Турция.

2. Природни ресурси

С географската диференциация на своите елементи: релеф, минерално-суровинни, климатични, водни, горски и поземлени ресурси, природната среда е оказала съществено влияние върху социално-икономическото развитие на областта и териториалната организация на промишленото и селскостопанско производство, върху гъстотата на транспортната мрежа, обема и конфигурацията на товаропотоците в отделните части на района. Със своята лимитираща функция природо-ресурсният потенциал на Хасковска област е предопределил отрасловата специализация на промишленото и селскостопанско производство и в социален аспект се е отразил върху териториалното разпределение на човешките ресурси и качеството на живота в отделните части на областта.

2.1 Релефът в областта е твърде разнообразен. Северната и централната част е заета от Горнотракийската низина и се характеризира с обширни приречни ниски земи и високи подпочвени води, които благоприятстват интензивното използване на селскостопанските площи. Равнинният характер на релефа и плодородните почви влияе положително за развитието на всички отрасли и подотрасли на селското стопанство, изграждането на напоителни системи и транспортни артерии.

На юг обширна територия от областта е заета от ниските разклонения на Източните Родопи и западните склонове на Сакар планина. Големи пространства от тези планински области са покрити с бедни скелетни почви и са обезлесени. Изградени от неустойчиви седиментни и вулканични скали, те се характеризират с интензивно протичащи ерозивни процеси. Орографските условия, съчетани с характерните за тях почви, предопределят твърде бедния видов състав на селскостопанските култури – главно тютюн и много малко други растителни видове.

Специфичният характер на релефа в отделните части на района и неговото съчетание с другите компоненти на природната среда (климат, води, почви) оказват силно влияние върху мащабите на развитието и насоките за формирането на отрасловата и териториална структура на стопанството, неговата производствена специализация и комплексното му развитие. В низинните части на областта са концентрирани 83%, а в планинските 17% от икономическия му потенциал.

2.2 Полезните изкопаеми са представени от горивно-енергийни ресурси, руди на цветните метали и нерудни изкопаеми.

В Хасковска област се намира Маришкия басейн, със значителни геоложки запаси от лигнитни въглища.

От рудните изкопаеми най-голямо значение имат полиметалните руди, от които се извлича основно олово, цинк, сребро и някои други редки метали. Находищата на тези руди обаче са със сравнително ниско метално съдържание. В областта има разкрито находище на оловно-цинкови полиметални руди в района на Маджарово и Тополовград. Находища на полиметални руди с добро процентно съдържание на редки метали - злато и сребро, има разкрити край с. Спахиево (община Минерални бани).

Добив на метални полезни изкопаеми с основни компоненти олово и цинк има и в местността „Св. Мария“ край община Любимец.

С по-голямо значение в икономически аспект са източниците на нерудни изкопаеми. Областта разполага с доказани запаси на нерудни полезни изкопаеми: варовик, азбест, мрамор и глини. Най-голямо значение и запаси имат мраморите и варовиците. Мраморите в Източните Родопи и Сакар по своите качества превъзхождат дори и прочутите италиански Карарски мрамори. С най-добри качества се тези, разположени на дълбочина 50-100 метра. Находища на висококачествен мрамор с големи запаси има на територията на общините Тополовград и Ивайловград.

По поречието на р. Марица има разкрити находища от глини, от които се произвеждат тухли с много добри качества в Харманли и Нова Надежда.

2.3. Климатичните условия с многоцелевото си предназначение са много важна предпоставка за осъществяване на многообразна икономика в региона.

В сравнение със съседните области тук по-силно се проявява средиземноморското климатично влияние. То се изразява предимно с по-високите средни годишни температури и по-чувствителното преместване на главните валежни минимуми и максимуми. Абсолютната стойност на максималните температури се оценява като една от най-благоприятните за страната. Средната годишна температура на въздуха на равнинните и низини участъци варира от 12,2 до 12,8 градуса целзий, а за Източните Родопи и Сакар планина от 12,6 до 13,5 градуса.

Топлинният потенциал на района с неговата териториална диференциация дава отражение върху видовата структура на отглежданите култури, между които има и силно топлолюбиви – памук, тютюн, грозде и др.

Главният валежен максимум е различен за отделните части: по поречието на река Марица той е октомврийско-ноемврийски. Тогава падат 11-12% от валежите, а в Източните Родопи е декемврийски – 11-13% от валежите.

Главният валежен минимум е през летните месеци - от юни до август, което е показателен факт, че през вегетационния период се наблюдават значителни, продължителни засушавания. Сезонното и териториално разпределение на валежите, съпоставено с изискванията на отделните селскостопански култури индикира

необходимостта от повсеместно изкуствено напояване в равнинните и низини части на областта. Климатичният потенциал като цяло благоприятства за развитието на различните стопански отрасли – строителство, транспорт и др. В съчетание с другите природни условия и ресурси – релеф, почви, води, флора и фауна, климатът оказва съществено влияние върху селскостопанската специализация и профилираност на отделните части на Хасковска област.

2.4. Водните ресурси на Хасковска област се формират главно за сметка на оттока на река Марица и нейните притоци – Харманлийска, Върбица и Бяла река. Този воден оток представлява 5,8% от речния отток на страната без река Дунав (за средносуха година). От голямо значение за формирането на водните ресурси на територията на областта е и р. Арда и изградения на нея яз. "Ивайловград", който е част от Ардинската каскада. Сезонната неравномерност в речния отток налага необходимостта от изграждане на съответната водно-стопанска инфраструктура за регулирането му и рационалното му използване за напояване и промишлено водоснабдяване. За съжаление изградената напоителна система, строена за нуждите на едрото кооперативно селскостопанско производство, днес се оказва неефективна, нерентабилна и не може да се използва поради високата себестойност на подаваната за напояване вода. В тази насока е необходимо да бъде изградена модерна напоителна система в районите на зеленчукопроизводство, която да съответства на изискванията и да е адекватна с нуждите на дребното частно селскостопанско производство.

Друг източник за формиране на водно-ресурсния потенциал са подземните грунтови води, които представляват 7,3% от общия им количествен обем за страната. Те са акумулирани главно в речните тераси на Марица и притоците и. Използват се за питейно и битово водоснабдяване. За формирането на приходната част на баланса на водните ресурси, определено значение имат и възвратните води – 6,8% от всички водни ресурси на областта.

Наличието на значителни запаси от водни ресурси е допринесло за отглеждането на богата гама от водолюбиви селскостопански култури (зеленчуци, царевица и др.). Те са изиграли активна роля в процеса на формиране на отрасловата и териториална структура на района и специфичния производствен облик на съставните му части.

На територията на областта съществуват няколко големи минерални извора – при с. Минерални бани; с. Долно Ботево общ. Стамболово; гр. Меричлери; с. Троян общ. Симеоновград и др. Водите на тези находища са с изключителни качества и състав. В Минерални бани има изградена санаториално-курортна база, която през последните години се използва в ниска степен. Минералната вода в този извор е близка по състав и лечебни свойства до водата в известния чешки балнеолечебен курорт – Карлови Вари. За съжаление повечето от тези находища не са достатъчно разработени и не се експлоатират.

3. Население

3.1. Брой и териториално разпределение

Населението на Хасковска област е най-важният социално-икономически ресурс, който заема важно място в процеса на регионалното развитие. Човешките ресурси, освен производител са и потребител на материални и духовни блага, което ги прави определящ и лимитиращ фактор за развитието на всяка територия. По тази причина броят и съставът, характерът на възпроизводството и географското разположение на населението играят първостепенна роля в развитието на област Хасково. Социално -

демографският потенциал и в бъдеще ще определя и лимитира социално - икономическото развитие на областта.

На територията на област Хасково живеят **268 335 души (към 31.12.2004 г.)**, като това представлява 3,46 % от населението на страната. В сравнение с данни към 31.12.2003 г. (270 096 души), година по-късно населението на областта е намаляло с 0.7 %. Цели 8.1 % обаче е намалението на населението в края на 2004 г. в сравнение с данните към 31.12.1999 г. когато е било 291 770 души. В градовете на областта живеят 187 764 души (69.97 % от цялото население в областта), като само в областния център – гр. Хасково живеят 78 929 души, което представлява 29.4 % от цялото население на областта. Средната географска гъстота на населението в област Хасково е 48 д/кв. км. (2004 г.) и е много по - ниска от средната географска гъстота на населението на страната, която е 70 д/кв. км.

Този показател показва големи отклонения в териториален план и за самата област. Най-гъсто населени общини са Хасково (133 д/кв.км.) и Димитровград (110 д/кв.км.), а най-слабо населени са Стамболово (22 д/кв.км.), Тополовград (20 д/кв.км.) и Маджарово (9 д/кв.км.).

Таб. 1: Население на Област Хасково като цяло и по общини.

ОБЩИНИ	ОБЩО			В ГРАДОВЕТЕ			В СЕЛАТА		
	всичко	мъже	жени	всичко	мъже	жени	всичко	мъже	жени
ОБЛАСТ ХАСКОВО	268 335	130 617	137 718	187 764	90 957	96 810	80571	39660	40908
Димитровград	61059	29633	31426	44560	21554	23006	16499	8079	8420
Ивайловград	7471	3693	3778	4057	2006	2051	3414	1687	1727
Любимец	10931	5391	5540	7894	3934	3960	3037	1457	1580
Маджарово	1960	957	1003	663	317	346	1297	640	657
Мин. бани	6692	3279	3413	-	-	-	6692	3279	3413
Свиленград	25201	12440	12761	18818	9251	9567	6383	3189	3194
Симеоновград	9999	4870	5129	7361	3614	3747	2638	1256	1382
Стамболово	5969	2966	3003	-	-	-	5969	2966	3003
Тополовград	13997	7006	6991	6287	3172	3115	7710	3834	3876
Харманли	26688	13104	13584	19198	9420	9778	7490	3684	3806
Хасково	98368	47278	51090	78929	37689	41240	19439	9589	9850

Урбанизираността на територията на Хасковска област е много близка до средната за страната – 42.9 % (2004 г.) при 43.4 % (2004 г.) за България. По отношение на показателя градско към селско население, за територията на областта се наблюдават силни отклонения в териториален аспект, които са както следва: за община Хасково – 80.2 %, община Свиленград – 74.7 %, община Димитровград – 73 % за градско население, и общините Минерални бани и Стамболово със 100 % селско население. Съотношението между градското и селското население, освен че показва силни териториални различия, оказва влияние и върху самото развитие на региона. Икономическият потенциал на общините с преобладаващо градско население е няколко пъти по-висок от този на общините с преобладаващо селско население. Това се обуславя от различния начин на живот и възможности за трудова реализация.

3.2. Възрастова структура.

19.4 % от населението на областта е в подтрудолюбна възраст, 56.7 % са в трудолюбна възраст и 23,9 % са в надтрудолюбна възраст. Нараства броят и делът на възрастното население за сметка на това от младите генерации. По тези показатели област Хасково е в по-неблагоприятна позиция от средната за страната и Южен централен район за планиране. Към 31.12.2004 г. населението на област Хасково над 18 г. е 220 688 души, което представлява 82.24 % от населението на областта и приблизително съпада със съотношението на населението над 18 г. в страната, спрямо цялото население (82.20 %).

Тенденцията на регресираща възрастова структура води до увеличаване на **коефициента на зависимост на възрастното население**. Към края на 2004 г. Област Хасково има стойности на коефициента на възрастова зависимост (29.2 %), малко по-високи от стойностите за Южният централен район (24.6%) и тези за страната (24.9%). Тенденцията на нарастване на стойностите на този показател ще доведе до повишаване на разходите за социални услуги в бъдеще време.

Половото съотношение жени на 1000 мъже не показва различия в териториален план и е малко под средното за страната - 1054 жени на 1000 мъже (2004 г.), при 1059 жени на 1000 мъже (2004 г.) за страната. Преобладаващият дял на жените се определя основно от големия брой жени в надтрудолюбна възраст спрямо мъжете от същата категория.

3.3. Възпроизводство на населението

През 2004 г. общо на територията на областта са родени 2293 деца (с 8.2 % повече от 2003 г.), от които 1153 момчета и 1140 момичета. **Коефициентът на раждаемост** в областта за 2004 г. е 8.54 ‰, при 7.76 ‰ за 2003 г., 8.1 ‰ през 1999 г. и 10.6 ‰ през 1992 г. Особено ниска раждаемост и влошени демографски показатели са характерни за общините с преобладаващо селско население - Стамболово, Минерални бани, Ивайловград, Маджарово. Големата безработица, особено сред младите хора, масовото обедняване и влошаването на жизненото равнище доведоха до упадък на раждаемостта в областта през последните години чрез въздържане от раждане на следващо дете и увеличаване на абортите. Към тези причини се прибави и отбелязаното негативно влияние на масовата емиграция на предимно младо и трудолюбно население в репродуктивна възраст. Положителна характеристика се наблюдава през последната отчитана година (2004 г.), когато за пръв път от последните 15 години, има увеличение в броя на ражданията в сравнение

с предходна година. Тенденцията в развитието на раждаемостта в областта отразява модела на демографско поведение на семействата и отношението на съпружеските двойки към желания брой деца, който все-повече се ориентира към еднороден модел. Делът на първите раждания все-повече се увеличава в общия брой раждания, но за разлика от тях относителният дял на вторите, третите и от по-висок ранг раждания постоянно намалява. По-високата раждаемост, която се наблюдава сред градското население се дължи на неговата все още по-благоприятна възрастова структура, в сравнение с тази на селското население.

Смъртността в областта през последните години се е движела като показател в стойности, близки до средните за страната. За 2004 г. **коэффициентът на смъртност** в област Хасково е 15.09 ‰ (14.15 ‰ за страната). По-голямата смъртност, която се наблюдава в селата се дължи главно на по-интензивния процес на остаряването на населението в селата. За Хасковска област прави впечатление и факта, характерен и за страната като цяло, че се увеличава интензивността на смъртните случаи сред лицата в средните възрастови групи. С изключение на намалението на смъртността в най-младите възрасти, основните причини за посочената трайна тенденция на увеличение на смъртността могат да се търсят в съвременните физически, материални, психологически и духовни условия на живот на населението, които имат дългогодишно влияние.

Детската смъртност в областта също е с близки до средните за страната стойности. Положителното е, че стойността на този показател намаля значително през последните години. През 1997 г. **коэффициентът за детската смъртност** в Хасковска област достига 22.6 ‰, през 1999 г. намаля на 14.38 ‰, а през 2004 г. е 10.9 ‰ (при 11.6 ‰ за страната).

3. 4. Естествен и механичен прираст

Естественият прираст на населението представлява разликата между броя на живородените и броя на умрелите лица. За област Хасково естествения прираст е отрицателен, като от (-1884 души) през 2001 г. се е променил на (-1788 души) през 2003 г. и (-1769 души) през 2004 г. **Коефициентът за естествен прираст** се изчислява като разликата между ражданията и умиранията през годината е отнесена към средногодишния брой на населението през същата година. За 2004 год. коэффициентът за естествен прираст в област Хасково е отрицателен (-6.57 ‰), както и за всяка една от общините от областта поотделно. Върху естествения прираст влияние оказват както икономическите, така и редица социални фактори, свързани с културата и начина на живот на населението. От голямо значение в случая са и намаляващата роля на семейството като обществена институция, отчуждеността между хората, скъсването с традициите.

Механичният прираст в териториален аспект представлява разликата между броя на заселените и изселените лица от дадена административно-териториална единица. Механичният прираст за област Хасково през последните години силно варира, като от (-265 души) през 2001 г. се е променил на (-564 души) през 2003 г., за да достигне положителна стойност (+8 души) през 2004 г. В следващата таблица е показано нагледно състоянието на естествения и механичния прираст сред градското население на областта.

Таб. 2: Население, естествен и механичен прираст по градове и пол в Област Хасково

Градове	Население към 31.12.2004 г.			Естествен прираст за 2004 г.			Механичен прираст за 2004 г.		
	всичко	мъже	жени	всичко	мъже	жени	всичко	мъже	жени
Димитровград	42529	20567	21962	-127	-69	-58	-804	-450	-354
Ивайловград	4057	2006	2051	-23	-13	-10	-49	-30	-19
Любимец	7894	3934	3960	-1	-2	1	-75	-48	-27
Маджарово	663	317	346	-5	-7	2	-8	-4	-4
Меричлери	2031	987	1044	-28	-17	-11	-4	2	-6
Свиленград	18818	9251	9567	-35	-34	-1	-37	-20	-17
Симеоновград	7361	3614	3747	-16	-7	-9	-86	-31	-55
Тополовград	6287	3172	3115	-46	-33	-13	-75	-38	-37
Харманли	19198	9420	9778	-43	-18	-25	-161	-90	-71
Хасково	78929	37689	41240	-158	-106	-52	-389	-267	-122

4. Икономическо развитие

4.1. Малки и средни предприятия

Малките и средни предприятия в област Хасково играят важна роля за ускоряването на икономическите процеси и за оптимизиране на производствената структура на областната икономика. След първоначалния бум на фирми в МСП сектора в първите години след 1989 г., съпътстван от последващи резки спадове в икономическата им активност, към настоящия момент малките и средни предприятия са един от основните фактори, определящи икономическия облик на областта. Те създават условия за развитието на конкуренцията и подобряват връзките между икономическите субекти (частни и държавни) в региона.

В регионален план активността на малките и средни предприятия е изразена чрез относителния дял на активно работещите фирми. Близко две трети от регистрираните в МСП сектора фирми от областта не работят /замразена е дейността им или работят с много малък капацитет/. Преобладаващата част от регистрираните фирми са малки по размер, с брой на наетите на работа лица до 50 души. Техният дял в общата съвкупност на активните фирми в областната икономика е около 95 %. Въпреки това значението на големите фирми все още е решаващо за величината и динамиката на повечето макроикономически показатели, особено за величината на brutния вътрешен продукт. От тази гледна точка основен двигател на икономическия растеж са големите фирми, докато малките и средните фирми създават предимно благоприятни условия за неговото ускоряване, но все още самите те не могат да бъдат основен фактор за индуцирането му.

Повечето от малките и средни предприятия в област Хасково действат в сферата на услугите и търговията. Най-много са малките фирми в отрасъл търговия - около 50 % от всички регистрирани фирми през последните години, като преобладаващата част от тях са микропредприятия (до 10 работника). Това са преди всичко малки по размер фирми /главно семейни/, в много от случаите без наети външни лица по трудов договор. Около 90% от регистрираните фирми в сферата на услугите и търговията

имат под 5 наети работници или въобще нямат такива. В сферата на услугите основно малки фирми в региона се създават в комуналното стопанство, ремонтните услуги, комуналния транспорт и др.

След търговията и услугите, по брой регистрирани за областта малки и средни предприятия, се нареждат шивашките и трикотажните фирми, които са сравнително малки (до 30 работника), не изискват големи инвестиции при осъществяване на производството си, наемат сравнително евтина работна ръка и имат осигурен пазар за продукцията си.

От производствените малки и средни фирми в региона е голям и делът на хлебопекарните и цеховете за месо и млекопреработка, които са много по-гъвкави към изискванията на пазара от съществуващите в миналото монополни дружества, използват съвременни технологии за производство и произвеждат разнообразна по асортимент продукция.

Следващите области, където броя на регистрираните малки фирми е относително висок, са транспорта, туризма и строителството. Отрасъл строителство се оказва благоприятен за формирането на малки и средни предприятия в областта, главно заради специфичните му особености – секторът е изцяло приватизиран; отделните дейности са обособени; използваната техника е многофункционална с комплексно значение.

В основни линии бизнеса в регионалния МСП частен сектор повтаря съществуващата специализация, наблюдавана при държавните, общинските и кооперативни фирми. Обикновено малките и средни предприятия възникват в производства, в които вложените средства имат бърза възвращаемост. Появиха се, разбира се и малки и средни производствени фирми, които успешно се налагат на вътрешния пазар, а една голяма част от продукцията им се изнася и на външните пазари. Засега най-добре от малките и средни предприятия в област Хасково се развиват шивашките и трикотажните фирми, дървопреработващите и мебелните предприятия, фирмите за строителна и транспортна дейност, производители и преработватели в сферата на хранително-вкусовата промишленост.

Друга особеност на малките и средни предприятия в област Хасково е, че повечето от тях извършват разнородна дейност (освен производство и търговия) и много рядко са строго специализирани. Много често дори изпълняват несъвместими дейности, докато окончателно утвърдят производствения си профил.

Прави впечатление и факта, че последните години частният сектор в областта започва да прекрачва границите на семейната фирма. Признак, че малките предприятия са започнали да надрастват рамките на семейното обкръжение е стремежа за създаване на мрежа от предприятия, разположени не само в района на регистрация на фирмата.

Най-големите проблеми на малките и средните предприятия в област Хасково са свързани с недостига на финансови средства както в началото на дейността им, така и по-късно, за финансиране на основната си дейност или на необходимите инвестиции за подобряване на конкурентоспособността си. До голяма степен недостигът на финансови средства се обуславя от източниците на финансиране за започване на тяхната основна дейност.

Други проблеми, спъващи развитието на МСП сектора в областта /характерни и за страната като цяло/ са нестабилната и ненадеждна законова рамка за развитието на малките и средни предприятия; високите данъчни ставки в страната и липсата на платежоспособно търсене.

В заключение може да се обобщи, че секторът на МСП в област Хасково има най-много резерви за разкриване на алтернативна заетост и нови работни места. В бъдеще, неговото значение за общия икономически стабилитет ще продължи да нараства и постепенно ще се увеличи относителния му дял в областната икономика.

Реален израз за ускоряването на този процес е и създаването на Териториално звено в Хасково към Изпълнителна агенция за насърчаване на малките и средни предприятия, която провежда иновационната държавна политика чрез предоставяне на информационни и консултантски услуги на предприятията.

4.2. Промисленост

В сферата на промишлеността област Хасково има потенциал за развитие както на традиционните за региона текстилна, шивашка, хранително-вкусова промишленост и машиностроене за леката промишленост, така и на нововъзникващите високотехнологични производства. Промислеността се характеризира с добре развита отраслова структура, утвърдени пазарни традиции и квалифицирана работна ръка. Големите стопански субекти в областта са главната движеща сила на местната икономика, докато малките фирми допринасят за подобряване на бизнес средата и създаване на благоприятни условия за ускорено развитие. Добра тенденция за развитието на промишлеността в областта, е и утвърждаването на частни фирми, създадени с български капитали и намиращи добра реализация на вътрешния и външния пазар.

За съжаление през последните години силно намаля значението за област Хасково на такъв важен отрасъл от първичния сектор на икономиката като добивната промишленост. Повечето рудодобивни фирми в областта бяха ликвидирани ("Устрем" АД гр. Тополовград, "Маджарово" ООД"), а други, като "Марбас" гр. Димитровград и Мина "Здравец" гр. Димитровград са в момента в процес на техническа ликвидация.

На територията на областта единствено в община Ивайловград добивната промишленост е най-динамично развиващия се сектор на икономиката. На територията на общината работят 30 фирми за добив на скално-облицовъчни материали, в които са заети около 400 лица. Тези фирми се нуждаят от съдействие за:

- подпомагането им при сключване на концесионните договори, което ще доведе до разширяване на дейността им и до увеличаване на трудовата заетост
- проектиране и изграждане на пътна мрежа на територията на кариерите
- изграждане на мачтов трафопост с цел електрифициране на кариерите
- изграждане на телефонна връзка с кариерите

Таб 3: Данни за отрасъл промишленост (производство плюс добивна промишленост) по общини и за област Хасково към 2003 г.

Общини	Приходи дейността хил. лв.	Нетен приход продажби хил. лв.	Печалба от фирми хил. лв.	Загуба фирми хил. лв.	Заети лица брой	Наети лица брой
Димитровград	229 202	224 933	8 743	-2 423	6 104	5 762
в т.ч. добивна п-ст	6 153	2 882	0	-1 132	393	383

Ивайловград	3 158	3 140	23	-131	495	482
в т.ч. добивна п-ст	182	182	2	0	36	35
Любимец	8 610	8 561	166	-611	626	602
Маджарово	71	71	3	0	3	1
Минерални бани	541	541	0	0	317	289
Свиленград	27 678	27 142	382	-669	1 508	1 446
Симеоновград	1507	1 506	37	-97	221	198
Стамболово	242	242	0	-68	41	33
Тополовград	3 166	3 097	192	-66	215	201
Харманли	51 696	49 857	615	-1 025	2 144	2 037
в т.ч. добивна п-ст	289	289	20	0	21	17
Хасково	246 721	238 079	10 446	-8 662	10 600	10 004
в т.ч. добивна п-ст	88	88	23	0	5	2
Общо за областта	573 428	557 982	20 607	-13 835	22 436	21 222
в т.ч. добивна п-ст	6 712	3 441	45	-1 132	539	528

Таб. 4: Измерена чрез обема на продажбите, за 2004 г. отрасловата структура на регионалната икономика изглежда така: /отн. дял /

Икономически дейности	2002	2003	2004	04/03
Търговия и ремонт на авт-ли и стоки за д-во	35.2	38.5	41.3	+2.8
Пр-во на хр.пр-ти, напитки и тютюн. изд.	17.7	18.4	14.7	- 3.7
Пр-во на химически продукти	21.0	18.9	18.1	- 0.8
Пр-во на текстил и облекло	6.2	6.0	5.4	- 0.6
Пр-во на изделия от НМС	5.3	4.7	5.7	+1.0
Пр-во на машини и оборудване	4.1	4.9	3.2	-1.7
Снабдяване с топлоенергия и вода	4.1	3.7	4.0	+0.3
Транспорт	1.8	1.4	1.0	- 0.4

През 2004 година, в наблюдаваните предприятия от Хасковска област са реализирани продажби на продукция, стоки и услуги на стойност 845 млн. лв. (през 2003 г. - 784 млн. лв.).

Общественият сектор дава 6.2 % от продажбите през 2004 г. (2003 г. - 7.5 % ; 2002 г. - 9 %.).

Намалението на запасите на продукция през 2004 г. е 9 800 х. лв. Почти толкова е било то и през предходните две години. Продадените през 2004 г. дълготрайни активи са на стойност 4 850 х. лв., като през 2003 г. са 6 970 х. лв.

Износът за 2004 г. е 176 млн.лв. 38.5 % от промишлените продажби са реализирани извън страната (38.8 % - за 2003 г.; през 2002 г. – 33.5 %). В сравнение с предходната 2003 г. има увеличение на износа на хранителни продукти, напитки и тютюневи изделия, но е намален експорта на химически продукти, текстил, облекло, машини и оборудване. През 2004 г. най-голям експорт е направен през месеците юни – 19.5 млн. лв. и февруари – 18.6 млн. лв.

Промишленият облик на областта се формира от четирите най-големи по население общини - Хасково, Димитровград, Свиленград и Харманли. В териториален аспект водеща община остава Димитровград с 40.3 % отн. дял (39 % за 2003 г.).

Община Хасково има 37 % от промишления дял в областта и няма промяна спрямо предходната година. Свиленград (15 %) също запазва своите позиции от предходната 2003 г., а община Харманли има 5 % от промишления дял, което е спад с 1 пункт спрямо предходната 2003 година.

Най-голямата община в областта - община Хасково е един от основните центрове на българското машиностроене за хранително-вкусова промишленост. Запазва се специализацията на областния град в сферата на производството на машини за хранително-вкусовата промишленост: /"Родина – Хасково" АД, "Тракия комерс" АД, "Калинови консулт"/, машини и инсталации за преработка на мляко /"Донидо машин индъстри" ЕАД/, отоплителни и битови уреди /"Ерато Холдинг" АД/, кафемашини /"ІВІ" ЕООД - Хасково/, технологични линии за производство на месни, млечни продукти и винопроизводство /"ПИМ" ООД/, инсталации и линии за производство на сладкарски изделия и хляб /"Хранмаш инженеринг" ЕООД, "Хидропластформ" ООД/. Всяка една от посочените по-горе фирми е традиционен участник и носител на награди от национални и международни изложби и панаири, с утвърдено име и марка на пазара. За значението на този подотрасъл в областната икономика говори и факта, че в гр. Хасково е създадена и Асоциация на производителите на машини за хранително-вкусовата промишленост.

Други големи предприятия в сферата на машиностроенето на територията на област Хасково са "Хебър" АД Симеоновград, и "Климатех" АД Димитровград /п-во на климатични и хладилни технологии/, "Химмаш" АД Хасково /п-во на топлообменници, ресивери за въздух и газове и др./, "Елпром – Харманли" АД /п-во на асинхронни електродвигатели и отливки/, "Виком" ЕООД Хасково /п-во на бойлери и готварски печки/, заводите за металорежещи машини в Хасково, Свиленград и завода за дървообработващи машини в Любимец.

На територията на община Димитровград функционират две големи производствени дружества: "Вулкан" АД /приватизирана от италианския концерн "Италчименти груп"/, специализирано в производството на строителни материали и "Неохим" АД – за производство на изкуствени торове и химически продукти /определящ продукт за дружеството е амониевата селитра с високо качество/. След приватизацията си и двете фирми разполагат с нова и качествена апаратура, както и съвременни инсталации, съобразени с изискванията за екологично производство. Химическата промишленост е отрасъл в областната икономика с най-висок относителен дял в отрасловата структура на промишленото производство.

Развитието на дърводобивната и дървообработващата промишленост в областта е в пряка връзка с унищожаването на горите за разширяване на обработваемите земи и успоредно с това използването на горските ресурси за добив на дървени въглища /особено в района на Източните Родопи/. Силно негативно е и влиянието на ерозията. Това е довело до оредяването, а на места и до пълното унищожаване на горската и тревна растителност. Въпреки отличните възможности, досега дървесината не се преработва в региона, а основно се изнася за преработка във вътрешността на страната и в чужбина. В отрасъла има добри условия за създаване на малки предприятия.

Мебелната промишленост в Област Хасково е представена от следните по-големи мебелни фирми – "Класик" ООД гр. Хасково, "Новел" ЕООД гр. Хасково, "Топчу" гр. Хасково, "Комфорт" ООД гр. Харманли и др.

В областта на обувната и кожарска промишленост основните мощности са съсредоточени в гр. Димитровград. Тук се намира първото в областта дружество, закупено от чуждестранен инвеститор – "Пролет" ЕООД, специализирано в

производството на дамски чанти, предимно от естествена кожа, като продукцията е предназначена изцяло за външния пазар. В гр. Димитровград функционира и ЕТ "МАК – Г" произвеждаща детски, дамски и мъжки пантофи и чехли от естествена кожа и текстил, с ориентация на пазара за износ за Италия, Англия и др. страни от ЕС.

Много добре развити в област Хасково са отраслите шивашка и трикотажна промишленост, където функционират както големи дружества, така и множество малки и средни предприятия. Предвид на качествената произвеждана продукция от фирмите в този бранш, много от тях се разрастнаха през последните години и се наложиха на пазара с утвърдено име и марка на производството си. Такива са "Никена" Хасково, "Мир" АД Хасково, "Бени" ООД - Хасково, "Детелина" ЕАД Любимец, "Делена" АД Хасково, "Марица" АД Симеоновград, "Алес" ЕООД Димитровград, "Гергана" АД Димитровград, "Христи" ООД гр. Симеоновград, "Никитекс" ЕООД гр. Хасково, "Ербинес" гр. Хасково, "Юнона" АД и др. В гр. Хасково се намира и фирма "Глобал" ООД – един от най-големите вносители на платове и производител на капитонирана вата от пластмасови отпадъци. Текстилната промишленост, в частност шивашкото и трикотажно производство е и отрасъла в областта, в който са създадени най-много предприятия от чужди инвеститори. Типичен пример в това отношение са "Фаро текстайл индъстрийз" ООД гр. Симеоновград, "Къванч текс" ООД гр. Харманли, "Кама" ООД гр. Любимец, "Мерич" ООД гр. Свиленград и др., разкрили много работни места и произвеждащи продукция предимно за износ. През м. март 2005 г. в гр. Хасково 64 големи шивашки фирми се обединиха в сдружение "Съюз на работодателите в шивашката промишленост" в ЮЦР, с цели и задачи, свързани с утвърждаване на шивашката промишленост и създаване на шивашки клъстер.

Хранително-вкусовата промишленост на територията на областта е представена от хлебопроизводство и сладкарство, месопреработвателна промишленост, винопроизводство, пивопроизводство, млекопреработвателна, тютюнева и консервна промишленост. Предприятията, които обуславят нейната териториална структура са разположени в по-големите градове. Едно от тях е частната фирма "Златна Тракия" АД – Харманли, произвеждащо основно олио, а също така и халва от сусамов и слънчогледов тахан и широка гама от подсладени кремове на таханова основа. На територията на гр. Харманли се намира и друга голяма фирма за производство на растително масло и шротове – "Голд ойл" ООД. Област Хасково е известна с традициите си в пивопроизводството и винопроизводството. Пивоварна "Каменица" АД клон Хасково (бившата фирма "Астика") е един от основните производители на пиво в страната. Всички винарски мощности на територията на областта (Винпром "Шато Аида" АД Хасково, Винарска къща "Сакар" АД Любимец, Винарска изба "Стамболово", Винпром - Ивайловград) са специализирани в производството на висококачествени вина, които намират добра реализация на международния пазар. От винарската изба в Стамболово е едно от най-известните в цял свят червени вина на България с фиксиран географски произход.

В областта на хлебопроизводството и сладкарството, монополът на големите хлебозаводи в общинските центрове бе разбит и днес работят множество частни фирми, хлебопекарни и сладкарски цехове, със сравнително модерно технологично оборудване, които произвеждат разнообразна по асортимент продукция. Същото е положението и с фирмите за месо и млекопреработка. В региона съществуват множество малки цехове за преработка на месо и месни продукти, мандри за производство на мляко и млечни продукти, оборудвани със съвременна техника и произвеждащи продукция с висок капацитет и качество, отговарящо на съвременните

международни изисквания. На територията на областта функционира и едно голямо млекопреработвателно дружество - "Българско сирене" ООД гр. Хасково, оборудвано със съвършено нови преработвателни мощности, изцяло според стандартите на ЕС.

В областния център гр. Хасково функционират и някои утвърдени фирми в сферата на консервната промишленост (един традиционно развит подотрасъл за областта, предвид факта, че регионът е известен в цялата страна с голямото си производство на качествени плодове и зеленчуци), като "Дерони" ООД и "Югоплод" АД.

Поради благоприятните за отглеждане на тютюн почвени и климатични условия в региона, на територията на областта съществуват и мощности за изкупуване и първична преработка на тютюн. Най-голямото предприятие в този сектор е представителството на "Алайънс Уан Тъбако" ЕООД в гр. Хасково. В предмета на дейност на дружеството влизат още и селекция, сортоизпитване, сортоподдържане, семепроизводство и търговия със семена и посадъчен материал. На територията на областта - в гр. Хасково, гр. Харманли и гр. Тополовград има и подразделения от структурата на "Булгартабак Холдинг" АД, които в момента изживяват големи сътресения, предвид на протичащите в национален мащаб структурни промени в Холдинга. В гр. Хасково функционират и фирми ("Алфа и зет" ООД, "МГ-МЕКС" ЕООД, "Ронис" ЕООД и "Млада гвардия" ООД), специализирани в производството на линии за преработка на тютюн, представляващи комплектни съоръжения, предназначени за оборудване на подготвителните цехове за цигарените фабрики.

На територията на община Свиленград функционира "Свободна безмитна зона" АД. Зоната е създадена за насърчаване и разнообразяване износа на стоки, нарастване трансфера на капитали и технологии и осъществяване на производствено коопериране с водещи фирми, с цел постигане положителни валутни резултати, повишаване техническото равнище на определени наукоемки производства, постигане конкурентноспособност и реализиране пробив на нетрадиционни за нашите производители пазари. Досегашната дейност на СБЗ показва, че е ситуирана оптимално за развитие на складов, производствено -опакowъчен и транспортен бизнес. Приоритет в развитието на зоната е нейното разширяване, технологично обновяване и преобразуване от зона с чисто търговски функции в производствена зона със съответния специален статут.

Що се отнася до чуждестранните инвестиции в региона трябва да отбележим, че те са около средното ниво за страната. Област Хасково заема стратегическо местоположение относно привличане на потенциални инвеститори. Преките чуждестранни инвестиции за 2003 г. са 53 480 хил. долара (за 2001 г. са съответно 23 460 хил. долара, а за 2002 г. – 46 445 хил. долара). Чужденците влагат инвестиции основно в създаването на предприятия от леката промишленост. Прави впечатление, че докато някои чуждестранни инвеститори /Швейцария, Дания/ влагат средства основно в конкретна фирма, то други /Турция, Гърция/ влагат по-малки по размер инвестиции, но в много и с различен предмет на дейност фирми. Последните години се наблюдава тенденция за създаване на смесени дружества в пограничните райони на областта.

Таб 5: Чуждестранни инвестиции по страни в област Хасково по години

Страни	2001 г. /хил.щ.д./	2002 /хил.щ.д./	2003 /хил.щ.д./
--------	-----------------------	--------------------	--------------------

Швейцария	18 000	21 593	33 535
Турция	716.4	13 227.5	9 321
Франция	2 083	3 846	5 059
Ливан	1.4	3 672.4	1 589
САЩ	372.1	537.5	861
Дания	1 037	1 532	831
Германия	376.1	541.5	19

По-големите чуждестранни инвеститори на територията на областта са: "Италчименти груп" Италия – собственик на "Вулкан" АД Димитровград "Интербрю" Белгия – собственик на "Каменица" АД – клон Хасково /бившата фирма "Астика" АД/ "Алайънс Уан Тъбако" ЕООД - представителство в гр.Хасково /тютюнева п-ст/ "Голд ойл" ООД Турция /фирма за олио в гр. Харманли/ "Франческо Биазиа" Италия - собственик на "Пролет" ЕООД Димитровград (производство на чанти).

Проблеми и перспективи пред отрасъл промишленост

При един обстоен анализ на местната индустрия, на преден план изпъкват множество, стоящи пред предприятията проблеми. За съжаление основен проблем пред повечето фирми от областта към настоящия момент си остава намирането на свежи капитали за внедряване на нови технологии, както и за завоюване на нови пазарни позиции, предвид голямата конкуренция на вътрешния и външен пазар. В повечето фирми е налице залежала продукцията на склад, което принуждава стопанските субекти да не могат да работят с пълния си производствен капацитет и да прибегват до съкращения на персонал. От друга страна възможностите на фирмите за генериране на собствени капитали са твърде ограничени. На този етап са крайно необходими и усилия и средства за усъвършенстване на бизнес средата и свързаната с бизнеса инфраструктура.

Пред областната икономика стои и проблема с разработването на Регионална областна програма, включваща пакет от мерки за укрепване на взаимовръзката между първичния и вторичния сектор в региона при използването на суровинните източници.

По отношение на приоритетите за развитие на местната икономика би трябвало да се изхожда на първо място от националните приоритети за развитие на отрасъла. Националните приоритети за индустриално развитие, както и тези, залегнали на ниво ЮЦР, включват подпомагане на частния сектор, подкрепа за малките и средни предприятия, въвеждане на високите технологии в производството, рационалното използване на енергията и суровините и подобряване на производителността на труда.

Ето защо и стратегическата насока за промишлено развитие на региона е свързана с насърчаване развитието на предприемаческата дейност, привличане на свежи чужди инвестиции, както и с увеличаване дела на малките и средните предприятия като катализатор за икономическото оживление на територията и сектор, в който се разкриват най-много работни места. Важно за подпомагане растежа на индустриалния бизнес е и използването на модерни производствени помещения и създаването на подходяща бизнес среда и климат.

В по-конкретен план приоритетите за развитие на промишлеността в област Хасково са свързани с утвърждаването на региона като един от основните центрове в страната по отношение на машиностроенето за хранително-вкусовата промишленост; възраждане на консервната промишленост; обособяване на област Хасково като един от водещите винарски райони в страната (на основата на благоприятните условия за

развитие на лозарството); съхраняване традициите на региона в сферата на текстилната и шивашката промишленост.

Важен фактор за развитието на областната икономика и повишаването на параметрите на инвестиционния климат в региона се явява обединението на усилията на всички местни институции, организации и фирми, в търсенето на начини и форми за привличане на свежи вътрешни и външни инвестиции.

4.3. Иновации

Един от основните проблеми пред местната икономика е ниското технологично равнище на фирмите. Иновационната активност е както необходимо средство за оцеляването и развитието на дадено предприятие, така и необходимо условие за превръщането му в конкурентноспособна пазарна структура.

Най-сериозното ограничение за развитието и изпълнението на дейностите, свързани с иновационната и технологична политика на равнище фирма, е безспорно от ресурсен характер – чувства се недостиг на финансови и човешки ресурси. Основен източник за финансиране на иновациите в преобладаващата част от фирмите, според изследване на фондация "ПИК" са техните собствени средства. Важна особеност на нововъведенията във фирмите, които разчитат на собствените си ресурси е относително скромния им мащаб и отсъствието на внедрени разработки от глобален характер. Ограничеността на средствата обуславя и още една особеност – постепенния характер на иновационните проекти. Неслучайно доминирането на продуктите иновации е свързано до голяма степен със структурата на финансовите източници.

Прави впечатление, че в повечето от местните фирми разходите за научно-изследователска и развойна дейност постоянно спадат и се съкращава броя на заетите с такава дейност лица. Този факт показва, че връзката "научно-изследователска база – производство" става все по-тънка. Иновациите и технологичното развитие на фирмите остава на заден план, след борбата им за оцеляване на пазара. А това на практика означава липса на подкрепа за сътрудничество между изследователите, бизнеса и финансовите среди. Много от предприятията в региона в годините на прехода, а и след това ликвидираха своите научно-изследователски и опитно-конструкторски звена. От друга страна малките предприятия и тези с чуждестранно участие не провеждат собствени научно-изследователски и конструкторски разработки, а придобиват готово ново оборудване, лицензи, технологии, или адаптират задгранични образци и конструкторски и технологични решения.

Важен за отбелязване факт е, че на територията на област Хасково липсват отраслови институции, които да предоставят научни и технологични разработки в полза на фирмите. От друга страна съществуващите на места в някои от по-големите предприятия конструкторски отдели извършват дейности основно свързани със създаване на нови и усъвършенствани изделия, а не работят върху нови методи и системи, т.е. иновациите и технологиите остават на заден план.

Не може да се отрече и факта, че към момента в областта, а и в страната като цяло липсва среда, която да стимулира създаването на нови технологии и продукти. Дори, т.нар. приоритетни отрасли са зле "осигурени" с ресурси /финансови и трудови/, които да осигурят конкурентноспособността им на вътрешния и външните пазари. Приемайки, че едно от главните условия за подобряване на регионалната конкурентноспособност се свързва с иновациите, то е необходимо интензифициране, както на вътрешните, така и на външните източници на иновации, които се влияят от технологичен трансфер, ноу-хау, потока от чуждестранни инвестиции и пр. На преден

план излиза вече необходимостта не просто от функциониране на "обикновените", познати ни от миналото отдели за научно-изследователска и развойна дейност, а от нов вид организации, извършващи функции по пренос, дифузия, брокерство и т.н. в процесите на иновация. Такива са научните паркове, технологичните центрове, бизнес инкубаторите, браншовите камари, брокерските служби, консултативните центрове и др.

За съжаление към момента липсва национална иновационна политика. Засега държавата в лицето на централните и местните органи на управление влага средства за иновации, които решават единствено социални проблеми /създаване на нови работни места, поддържането на жизнено важни или стратегически сектори на икономиката и пр./.

Като приоритет в сферата на иновациите за област Хасково се очертава засиления стремеж от страна на всички фирми и институции за развитието на изследователска и развойна дейност, изграждането на бизнес мрежи и клъстери, и подобряване на достъпа и развитието на информационните и комуникационните технологии в областта на публичните услуги и бизнеса. Необходимо е да бъдат подкрепяни с общи сили всички механизми, структури и институции, които генерират създаването и усвояването на иновации, както и да бъдат полагани усилия за широкото въвеждане на информационните и комуникационни технологии.

Необходимо е създаването на областна комисия по иновации към Областния съвет за регионално развитие, която да отговаря за изпълнението на конкретни иновационни проекти за областта и за набиране на нови предложения за проекти на областно равнище. За целта е възможно и необходимо в тази комисия да бъдат включвани и представители на бизнеса от приоритетни за областта отрасли, както и коопериране между фирмите и местните браншови структури за разработване на крупни иновационни проекти.

Приоритет в иновационната сфера, касаещ областната икономика, се явява и разработването на система от мерки за насърчаване на сътрудничеството между фирмите от водещите сектори и изследователските и посредническите организации, в т.ч. финансови институции от региона. Необходимо е насърчаване участието на фирмите от областта в технологични клъстери, чрез разработване на специализирани програми и използване на ефекта от съвместното партньорство между научноизследователските и посредническите организации от една страна и държавните институции и фирмите от региона от друга страна. Разбира се в тази насока е необходима и сериозна разяснителна кампания, насочена към разкриване на възможностите, ефективността и ползността от комбинирани усилия за успеха на иновационните дейности.

Не на последно място, следвайки съвременните изисквания в сферата на иновациите, е належащо в близките години на територията на областта да бъдат създадени центрове за трансфер; бизнес иновационни центрове; технологични паркове; научни паркове; инкубатори; служби за маркетинг и брокерство и др. в зависимост от потребностите от иновационна подкрепа за информационните и комуникационни технологии.

5. Селско стопанство

Селското стопанство е един от водещите отрасли за област Хасково и създава заетост на голяма част от населението в региона. Няколко са общините в областта, за

които селското стопанство е доминиращ отрасъл – Стамболово, Любимец, Симеоновград, Тополовград и Ивайловград.

Таб 6: Основни данни за 2004 г. в сферата на селското стопанство за област Хасково:

Наличен селскостопански фонд	3 422 263 дка.
Горски фонд	1 914 340 дка.
Земеделска земя	2 650 848 дка.
Обработваема земя	1 796 978 дка.
Обработвани ниви	906 000 дка.

5.1. Мелиорации

Освен естественото напояване /средното годишно количество на валежите, които падат на територията на областта е около 50 - 60 литра/кв. м./ , голямо значение за развитие на селското стопанство, и най-вече на растениевъдството, има изкуственото напояване. В областта съществува добре развита хидромелиоративна инфраструктура. Изградени са и са в експлоатация 13 язовира, които служат за напояване: "Тракиец", "Книжовник", "Криво поле", "Гледка", "Сивата вода", "Гарваново", "Клокотница", "Доситеево", "Троян" "Бунарча", "Изворово", "Сираково" и "Мандра" с общ завирен обем 177 854 хил. куб. м. вода. Най-големият язовир на територията на областта е язовир "Тракиец" със завирен обем от 114 000 хил. куб. м. вода. Изградени са напоителни тръбопроводи с обща дължина 280 километра, напоителни канали – общо 83 км. и отводнителни канали - 43 км., както и 68 помпени станции и 10 отводнителни помпени станции.

Остарелите и амортизирани хидромелиоративни съоръжения и напоителни канали не отговарят на потребностите на новото частнособственическо земеделие. Те са изградени за напояване на огромни площи, които днес след връщането на земята вече са на различни собственици. Повечето от помпените станции са разграбени и се намират в лошо състояние.

Пряко свързано със селското стопанство, в частност растениевъдството, е и реструктурирането на поливните площи. Съгласно разработеният проект напоителните полета се разделят на технически годни и потенциално годни за напояване. За периода 2005 г. – 2015 г. се запазва формата на стопанисване на поливните съоръжения от "Напоителни системи" ЕАД и се стимулира създаването на Сдружения на водоползвателите, които могат да кандидатстват за финансиране по програма САПАРД.

5.2. Растениевъдство

В областта съществуват изключително благоприятни почвено-климатични условия за развитие на растениевъдството. Умерено-средиземноморският климат, в съчетание с обилните водни ресурси в региона са важни предпоставки за отглеждането на голямо разнообразие от селскостопански култури.

5.2.1. Зърнено-фуражни култури

В долината на река Марица съществуват добри условия за отглеждане на зърнени култури, от които най-разпространена е пшеницата. За стопанската 2004-2005 г. с пшеница са засети 397 684 дка. площи. Добити са 101 675 т., при среден добив 261 кг/дка (233 кг/дка през 2000 г.). Получената реколта е с 20-30 % под очакваната. Като

перспективата за следващите години е площите засяти с пшеница да нараснат до 600 000 дка., поради засиления интерес от страна на фирми, които до момента не са проявявали интерес в областта на земеделието.

Тези площи са повсеместно разпределени, като най-голям е делът им в районите на общините Хасково, Димитровград и Свиленград.

От зърнено-фуражните култури най-много се сее ечемик, като за стопанската 2004-2005 г. с ечемик са засяти 59 245 дка., от които са получени 13 814 т.. Средният добив от декар е 233 кг. (при 240 кг/дка през 2000 г.) Ечемик се отглежда най-вече в землищата на общините Димитровград и Свиленград.

От пролетните зърнено-фуражни култури в област Хасково е застъпена основно царевицата. За стопанската 2004-2005 г. от тази култура са засяти 14 508 дка., от които са получени 3 216 т. при среден добив 216 кг/дка. Тя вирее добре по поречието на реките Марица и Арда и се отглежда основно в районите на общините Ивайловград и Свиленград.

5.2.2. Технически култури

Техническите култури, отглеждани в област Хасково са слънчоглед, памук и тютюн.

През стопанската 2004-2005 г. със слънчоглед са засяти 173 872 дка., което е нарастване на площите с над 85 % в сравнение с 2000 г., когато са били засяти едва 91 946 дка слънчоглед. Средният добив от слънчоглед за 2004-2005 г. е 124 кг. от декар. Може да се очаква нарастване на площите до 300 000 дка. Запазва се тенденцията за добра рентабилност и сигурна реализация.

При памука се наблюдава продължаване на тенденцията за намаляване на площите, като за 2004-2005 г. са засети 9 370 дка. Причините за това са ниската рентабилност, тъй като технологията на отглеждане на памука е свързана с много ръчен труд, и затруднената реализация, тъй като изкупвателната организация е само една – "Текстилни влакна" ЕАД

Широко разпространена и традиционно отглеждана техническа култура за област Хасково е тютюнът. Отглежда се предимно в ниските части на Източните Родопи и Сакар планина. Освен традиционно застъпените сортове ориенталски тютюни, се отглеждат и едрolistни сортове тютюни. В Хасковска област се отглеждат предимно широколистни тютюни от сортовете "Вирджиния-514" и "Бърлей". За предпланинските територии на Родопите и на Сакар планина е типичен тютюнът от ориенталските сортове "Джебел басма", "Харманли-163" и "Крумовград-988", за които е необходима значително по - малка механизирана обработка. Производството на ориенталски тютюн е съсредоточено основно в землищата на общините Хасково, Ивайловград, Стамболово и Свиленград. Тютюн "Бърлей" се произвежда основно в общините Харманли, Димитровград и Хасково, а "Вирджиния" се отглежда предимно в Хасково и Харманли.

През 2005 г. с тютюн в област Хасково са засети 62 205 дка площи, в това число тютюн "Ориенталски" – 52 894 дка., тютюн "Виржиния" – 7 565 дка. и "Бърлей" – 1 756 дка. Честите превалявания бяха пречка за доброто качество на реколтата. Добитите количества са от: тютюн "Ориенталски" 6 651 т.; тютюн "Бърлей" 271 т. и тютюн "Виржиния" 157 т.

За областта засетите площи могат да достигнат до 70 000 дка.

Основен фактор за тютюна са количествата заявен тютюн от фирмите, които определят и разсажданите типове и сортове. Квотите за 2005 г. бяха по-ниски от заявления интерес в общините Харманли, Свиленград и Тополовград.

5.2.3. Зеленчукови култури

Средиземноморският климат и наличието на водни ресурси са естествени предпоставки за развитие на зеленчукопроизводството в региона. Основните отглеждани зеленчукови култури са домати, краставици, пипер, картофи, дини и пъпеши. През 2004 г. ДФ "Земеделие" субсидира производството на качествен пипер и домати.

Най-много домати се отглеждат в районите на общините Хасково и Димитровград. През 2005 г. в областта са засети 4 930 дка. като от тях са произведени 4 931 тона домати.

Областта е и традиционен голям производител на краставици. Основните сортове, които са разпространени са "Сандра", "Вихра" и "Левина". Най - много краставици се сеят в землищата на общините Симеоновград, Димитровград и Хасково. Построените покрити оранжерии в областта заемат площ от около 600 дка.

Долината на р. Марица е известна с отглеждането както на червения, така и на зеления пипер за прясна консумация, горогледа и камбите. В област Хасково за 2005 г. засадените площи с пипер са 5 309 дка., като средния добив от декар е 1 136 кг.

Силно застъпено в област Хасково е и производството на картофи (предимно в полупланинските и планинските райони) – 2 463 т. (2004 г.)

Област Хасково е национално известна с производството на дини и пъпеши. Традиционни производители на дини и пъпеши в областта са стопаните от общините Свиленград, Харманли, Любимец и Хасково. Основен проблем пред тях се явява трудната пазарна реализация на произвежданата продукция. Произведени са 25 243 т. дини, като средния добив от декар е 2 550 кг/дка. Пъпешите в областта са засети на площ 5 910 дка., като средния добив е 900 кг/дка.

Зеленчукопроизводството се обуславя от няколко фактора като:

Развитие на иригационните системи - Единствена структура с дейност водоподаване и водочерпене е "Напоителни системи" АД. Те стопанисват останалите годни помпени станции и напоителни полета в областта.

На територията на област Хасково има и 2200 малки водоеми и язовири, които са източник на поливни води.

Развитие на тържищата и пазарите - На територията на областта се намират тържищна компания "Марица" и тържища в Димитровград, Харманли и Любимец.

Изградена е складова база и хладилни камери, които се ползват от фирмите износители.

Комасация по начин на ползване - За развитието на зеленчукопроизводството е необходимо групиране на производството с цел подобряване на ефективността от напоителните системи и необходимия сеитбооборот на културите.

Организации на производителите - Това е необходимо условие за бъдещо съществуване на дребните производители. Изискванията на пазара са за изравнени партии от зеленчуци от сходни сортове, произвеждани и продавани по предварително утвърден график. Запазването на производителите на пазара за периода след 2007 година може да стане само като организация с голям обем на производство и единни цени на реализация.

5.2.4. Овощарство

Общата площ на овощните видове в област Хасково е 57 755 дка.. Състоянието им е незадоволително, поради влошената възрастова структура на насажденията. Много от тях са с изтекъл амортизационен период, при което и най-малката неблагоприятна промяна в климатичните условия се отразява негативно при формиране на добива. Липсата на финансови средства забавя създаването на нови овощни насаждения със стоково предназначение.

На територията на областта съществуват едни от най - добрите ябълкови насаждения в страната. Ябълковите градини в областта заемат площ от около 2000 дка. Фитосанитарното състояние на ябълковите градини и най-вече на тази в община Харманли е много добро. Основно се отглеждат ябълки от групата на "Златна превъзходна", "Червена превъзходна" и малки площи от "Айвания", "Карастоянка", "Грени смит" и "Флорина".

В Хасковска област има изключително благоприятни условия за отглеждането на масиви от трайни насаждения - ягоди, малини, вишни, череши, кайсии, праскови, сливи, бадеми, орехи и др. Площите засяти с череши на територията на областта възлизат на 5000 дка., праскови – 730 дка., кайсии – 90 дка., сливи 2 100 дка. и малини - 140 дка. На територията на община Любимец има новосъздадени 1000 дка овощни насаждения.

5.2.5. Лозарство

Област Хасково е известна от край време с отличното си грозде /основно сорт "Мерло"/ и висококачественото вино, което се произвежда от него.

Към 2005 г. площта на лозовите масиви на територията на област Хасково е 80 931 дка., в това число винени сортове 63 754 дка., десертни сортове 11 223 дка. и 5 944 дка. в зоните на § 4 от ППЗСПЗЗ и лозя за лично ползване по населените места. В голямата си част това са масиви създадени през периода 1974 г. – 1986 г. и са на границата на амортизационния срок. Създадени са и нови насаждения в общините Харманли, Любимец, Свиленград и Ивайловград с обща площ 8 000 дка.

Около 80% от площите се реколтират предимно със сортове "Мерло" и "Каберне Совиньон" от винените и "Болгар" от десертните сортове. Отглеждат се също "Памид" и "Рубин". Добивът за 2005 г. е 24 680 т. винено грозде и 3 682 т. десертно грозде.

Състоянието на лозята като цяло до момента е добро. Поради това, че за момента лозята са една от най-рентабилните култури (и за много домакинства от региона, основен източник на средства), за тях се полагат големи грижи. Най - големите лозови насаждения на областта са в землищата на Свиленград, Тополовград , Харманли и Стамболово. Общините Ивайловград, Любимец и Стамболово разполагат с добре оборудвани винарски изби за преработка на грозде и производство на вино. Това обуславя траен интерес и добра цена за следващите години за винените сортове грозде.

Проблеми и перспективи пред подотрасъл растениевъдство

Основният проблем в растениевъдството е, много големият дял на необработваните земи в областта – около 50 %, както и високият дял на екстензивните култури – зърнено-житни и слънчоглед. В областта са има около 400 000 дка. ниско плодородни земи, намиращи се в отдалечени планински или обезлюдени населени места, които на практика са необработваеми. Перспективата, по оценка на ОД

“Земеделие и гори” – Хасково, е до 2015 г. дела на обработваните ниви да достигне 65-70 % от общата обработваема земя в региона.

Продължава спада на площите, стопанисвани от кооперациите и увеличаване дела на земеделските земи, обработвани от арендатори.

Главен проблем в зеленчукопроизводството е, че е съсредоточено в малки стопанства, които произвеждат разнородна продукция и качеството не винаги отговаря на изискванията.

Последните години драстично намалява производството на плодове и зеленчуци. Това се дължи не само на влошената пазарна среда за тези продукти, но също така и на невъзможността на консервната промишленост да изкупи произведените плодове и зеленчуци и да намери пазари за преработената продукция.

В подотрасъл растениевъдството особено голям проблем се явява и намирането на пазари за пласмент на местната продукция. Загубени са традиционните пазари, а качеството на продукцията и опаковките ѝ не позволяват завоюването на нови. Дори сигурния в миналото вътрешен пазар също вече се дели с производителите на поевтини и по-ранни плодове и зеленчуци от южните ни съседки - Гърция и Турция.

Приоритет в развитието на растениевъдството се явява засаждането и презасаждането на лозя от определени сортове, увеличаване площите засети с трайни насаждения и създаване на разсадници за сертифицирани видове.

Благоприятен фактор за развитието на растениевъдството е присъствието на комбината за изкуствени торове в Димитровград "Неохим", който осигурява широка гама от изкуствени торове на достъпни цени за селскостопанските производители в региона.

На територията на областта към момента липсват достатъчно структури и звена, за оказване на достъпна агротехническа консултантска помощ на производителите, която е безспорно необходима за развитието на интензивно растениевъдство. Ето защо е крайно належащо създаването на селскостопански служби в общинските центрове, които да предоставят безплатно такива консултации и да предлагат на място препарати за растителна защита и изкуствени торове.

5.3. Животновъдство

В област Хасково има благоприятни природо - климатични условия за развитие на животновъдството. Животновъдството в областта е концентрирано в частния сектор и се характеризира с висок дял на дребните стопанства. В равнинните райони на областта в по-голяма степен е развито млечното говедовъдство, свиневъдството и птицевъдството. В полупланинските райони е застъпено овцевъдството и отчасти козевъдството. Наблюдава се увеличение на дела на професионалните животновъдни стопанства и намаление в личните стопанства.

Увеличение на животните като брой, а също и окрупняване на фермите се наблюдава в общините Хасково и Димитровград. Намалението е в полупланинските и пограничните райони в резултат на миграционни процеси, застаряване на населението и липса на организации за изкупуване на животинската продукция.

5.3.1. Говедовъдство

В област Хасково са налице изключително благоприятни условия за развитие както на млечното, така и на месодайното говедовъдство. Трябва да се отбележи факта, че над 80 % от говедата в областта са собственост на лични стопанства. На територията на област Хасково са преброени 28 378 говеда /2005 г./, от които 19 853

крави. Прави впечатление една лека динамика, изразяваща се в броя на кравите през последните 10 г. От 16 500 бр. през 1994 г., техният брой през 1997г. нараства общо за областта на 19 900 бр. за да достигне 23 944 бр. през 1999 г. и сега /2005 г./ да падне отново на нивата отпреди осем години. Говедовъдството осигурява 81% от общото производство на мляко в областта. Средния годишен млеконадой от крава е 3 086 л. Съгласно изискванията на евростандартите, тенденцията в сектор говедовъдство е към уедряване на фермите, подобряване на породния състав, увеличаване на средната продуктивност и подобряване качеството на млякото.

Създаден е регистър на млекопроизводителите в областта, като анкетирането във всички общини приключи и информацията се въвежда в компютърната база данни.

Таб 7: Резултати от анкетирането на млекопроизводителите в област Хасково през 2004г.

Категория стопанства /според бр. на кравите/	Брой стопанства	Брой крави	Общо мляко /литра/	Средна млечност /литра/
от 1 до 3	6 023	8 445	22 458 012	2 659
от 4 до 9	539	2 990	8 531 358	2 853
от 10 до 19	169	2 154	5 964 369	2 769
от 20 до 49	114	3 192	9 067 979	2 841
от 50 до 99	23	1 446	3 403 172	2 354
над 100	2	393	1 980 760	5 040
Общо	6 870	18 620	51 405 650	2 761

Въпреки, че горепосочените данни са ориентировъчни, в сравнение с преброяването на земеделските стопанства през 2003 г. се установява намаление на броя говедовъдни стопанства от 9767 през 2003 г. на 6870 в края на 2004г. и запазен брой на млечните крави, което потвърждава експертното становище за тенденцията на уедряване на стопанствата през последните 1-2 години.

Биволовството има традиции в района на Хасково, Харманли и Димитровград. Общият брой на биволите в областта възлиза на 746 бр. /2005 г./, като произведеното биволско мляко представлява едва 1.2% от общото производство на мляко. В областта съществуват няколко ферми с над 10 броя биволици. За съжаление броят на животните намалява, тъй като се отглеждат основно в личните стопанства. Стопаните нямат интерес за отглеждане на биволици защото млечността е по-ниска в сравнение с млечността на кравите, а биволското мляко се изкупува и заплаща като кравето мляко при положение, че е с по-голяма масленост. Има интерес към производство на млечни продукти от биволско мляко от млекопреработвателно предприятие с осигурен пазар в Италия, но по-голямата част от суровината се изкупува от ферми от други области.

5.3.2. Овцевъдство

В област Хасково има много добри природоклиматични условия за развитие на овцевъдството. Овцевъдството и козевъдството осигуряват поминък на по-голяма част от населението в селските райони на областта. Общият брой на овцете в областта към 2005 г. е 86 682, а на козите 42 396. Най - разпространените местни породи овце са "Млечна кръстоска", "Старозагорска", "Родопски цигай", "Местна сакарска". В равнинните райони на областта се отглеждат млечни кръстоски, а в полупланинските

райони на Сакар и Източните Родопи – цигайските кръстоски. Най - много овце има в общините Хасково, Димитровград, Харманли и Свиленград.

Овчето и козето мляко в областта осигуряват приблизително по 8% от общото производство на мляко. Средният годишен млеконадой от овца е около 48 литра за лактациален период и варира от 60 литра за равнинните райони до 40 литра в полупланинските. Обикновено, годишно от една овца се настригват 2,896 кг. вълна, а общо за областта годишният настриг е около 230 тона. Основно, към настоящия момент овце се отглеждат в частни стопанства, където плодовитостта е доста висока, което пък е предпоставка за по-бързо възстановяване на основните стада. Обикновено овцете в частните стопанства се отглеждат комплексно за мляко, месо и вълна.

Търсенето на овче мляко от преработвателните предприятия се засилва и големите производители в областта имат постоянни договори за изкупуване на цялото количество мляко.

Съгласно Наредба №35/30.08.2001г./ за биологичното производство на животни, животински продукти и храни от животински произход, ще се засили интересът на производителите към отглеждане на животни в полупланинските райони. Съществуващият породен генофонд в областта благоприятства този вид производство, тъй като са застъпени породи, устойчиви на природните условия, а също и с добри вкусови качества на месото. Особено това е характерно за овцевъдството и говедовъдството в някои общини на областта – Ивайловград, Маджарово, Тополовград, Свиленград, Стамболово и част от Харманли и Минерални бани.

Тенденцията в овцевъдството е към запазване и увеличение на броя животни, уедряване на фермите, поради липса на квоти за производство на овче мляко и агнешко месо при присъединяване към ЕС.

Липсват традиции за промишлено производство на продукти от кози. Суровината е за задоволяване на личните потребности. Това обяснява намалението броя на козите. Може да се смята, че те са достигнали своя оптимален брой.

5.3.3. Свиневъдство

Свиневъдството в областта е съсредоточено в 2-3 по-едри частни свиневъдни ферми и в личните стопанства. Преобладават породите "Голяма бяла", "Дунавска бяла" и "Хемпшир". Производството на свинско месо кланично тегло за областта е 389 т. за деветмесечието на 2005 г.

Като цяло свиневъдството в областта бележи спад. Поради липсата на необходимите ветеринарно-санитарни изисквания към отглеждане на свинете и въвеждане на договореностите с ЕС за условията на производство и търговия, тенденцията е към намаление на фермите за стоково производство на свине и ограничението на броя им в личните стопанства. Някои от свинефермите бяха закрити и спряха да съществуват поради финансови причини. Изхранването на животните е предимно с концентрирани фуражи, които са със сравнително високи цени в сравнение с изкупните цени на месото живо тегло. Друг проблем в свиневъдството е нестандартната продукция, поради занижената селекция на отглежданите породи. Необходимо е да се наблегне на промяната в породния състав за подобряване на качеството на месото и намаляване разходите за фураж за килограм прираст.

5.3.4. Птицепроизводство

Птицепроизводството има добри естествени условия за развитие в регион Хасково. Общият брой птици за областта е в рамките на 372 000 /2005 г./, в това число кокошки – носачки 236 000 бр. и бройлери 7 100 бр.. Съществуват няколко ферми за стокови кокошки - носачки и промишлено отглеждане на бройлери. Характерно за областта, както и за страната като цяло, е отглеждането на птици /кокошки, патици, пуйки/ главно в домашни условия и в малки частни стопанства по селата за общо ползвателно направление. В личните стопанства продуктивността е по-ниска, което се дължи на факта, че птиците се отглеждат екстензивно. Най-често развъждани от птиците в областта са кокошките-носачки от яйценосно направление, които се отглеждат също основно в дребните личните стопанства.

В гр. Хасково функционира птицекомбинат, в който се извършва люпене и отглеждане на патета мюлари за черен дроб, а и още няколко фирми упражняват тази дейност. Обемът на производството през последните години зависи много от външния пазар и вариращите изкупни цени.

Развитието на промишленото птицепроизводство зависи от постигане на съответствие с европейските изисквания за качество , оптимално поддържане на микроклиматичните условия, използване на високопродуктивни хибриди и балансирано хранене. Необходимо е реструктуриране на съществуващата материална база, използвайки както собствени, така и средства от предприєдинителните фондове.

5.3.5 Пчеларство

Броят на пчелните семейства в област Хасково към 2005 г. е 29 300, като производството на пчелен мед е увеличено с 80 % спрямо предходната година.

Пчеларството в областта бележи увеличение на пчелните семейства с 8% спрямо 2004 г. Това се дължи на по-големия брой пчелари, обхванати чрез регистрацията съгласно ЗП. Все още регистрацията не е изцяло проведена, въпреки законовите изисквания, за прилагането на които е необходима намеса на кметовете по места. Друг проблем се явява здравеопазването на пчелните семейства. В много общини есенните прегледи не се извършват, но се отчитат пред ветеринарните органи, което води до увеличаване на заболяването от "американски гнилец". Все още на територията на областта не са създадени пчеларски проверителски структури, които под ръководството на ветеринарните органи да осъществяват прегледите на пчелите. Необходимо е, също така, да бъде осъществен контрол от кметовете на населени места при извършването на растително-защитни мероприятия, като стриктно се спазва Наредба № 15 за опазване на пчелите от натравяния.

На територията на областта е създаден и функционира Областен браншови пчеларски съюз, който защитава интересите на пчеларите и осъществява учебни програми за повишаване на квалификацията им. Необходимо е в перспектива да бъдат създадени и други местни пчеларски структури, които да обхванат обучението на пчеларите с новите технологии.

За в бъдеще, следвайки националните приоритети за развитие на пчеларството, е необходимо на регионално ниво да бъдат осъществени следните дейности:

- Осигуряване, съвместно с горските стопанства по общини, на площи за залесяване с нова медоносна, дървесна и храстова растителност в районите, подходящи за пчеларство.
- Създаване на територията на региона на майкопроизводителен пчелин.
- Създаване на областна лаборатория за изследване на качеството на меда.

- Търсене на средства, чрез участие в специализирани програми, за развитие на "подвижно пчеларство"
- Сертифициране създаването на географска марка мед "Източни Родопи"
- Субсидиране създаването на пчелини и производството на местен мед.

Проблеми и перспективи пред подотрасъл животновъдство.

Основни проблеми при развитието на животновъдството са преди всичко екстензивния му характер, липсата на фуражна обезпеченост, особено на сочни фуражи. Високата цена на концентрираните зърнено-фуражни смеси се оказва задържащ фактор върху развитието на животновъдството, защото животновъдите не могат да си позволят да ги закупват. Ниските изкупни цени на животинската продукция демотивира производителите. Стагнацията в отрасъла се допълва и от липсата на пазари, свежи финансови ресурси, система за защита интересите на производителите и механизми за насърчаване на производството.

Животновъдството може да бъде стимулирано, чрез предоставяне на преференциални кредити на животновъдите за създаването на по-едро животновъдство. За съжаление вътрешният пазар за реализация на животинската продукция е много нестабилен и свит. Немаловажен фактор е и постепенното изчерпване на трудовия ресурс в селата, което ще затрудни развитието на отрасъла за в бъдеще

Перспективите пред животновъдството в периода до 2015 г. в област Хасково са свързани с постепенно намаляване броя на личните стопанства и уедряване на фермите. Продуктивността в големите ферми е много по-висока, поради водената племенна работа от опитни специалисти и прилагането на нови и съвременни методи на работа с животните.

Трябва да се отбележи и финансирането на сектора по линиите на програма САПАРД. В изпълнение на европейските изисквания за условия на отглеждане на животните е осигурено финансиране за изграждане на ферми, фуражни цехове, както и за закупуване на елитни животни за разплод.

6. Горско стопанство

6.1. Състояние на горския сектор в областта

Общата горска площ на област Хасково /без ДДивС Тополовград/, възлиза на 1 676 040 дка. или 4,3 % от националния горски фонд на Република България. Заетостта на общата горска площ с гори в момента е 89,41 %, като опожарените площи и сечищата представляват 6,3 %.

Дървесните запаси надвишават 10 млн. м³ при годишен прираст около 300 хил. м³. Средната възраст на горите е 40 год. с преобладаване на широколистните 87 %.

През последните 40 год. са залесени 250 хил. дка. нови гори. Водещи цели на тези залесявания са били увеличаване на площта на горите и тяхната производителност, а в Сакар планина и част от Ивайловград и борба с почвената ерозия.

Земите и горите от горския фонд на област Хасково, съхраняват над 80 % от защитените растения и над 60 % от застрашените от изчезване видове животни и растения. С цел опазване на това разнообразие е обособен един резерват и листово защитени територии.

Горите осигуряват над 85 % от водния отток в страната, като област Хасково не прави изключение /пример яз.Тракиец и цялата р. Олу дере, терасите на р. Марица и

р. Арда, а и всички техни притоци/. Горите имат значителна роля за намаляване емисиите от парникови газове в атмосферата, като свързват въглерода в натрупаната биомаса и фактически поглъщат въглеродният двуокис. Приблизително общият поглъщателен капацитет на горите от област Хасково се изчислява на 5,7 млн. тона въглерод или на около 21 млн. тона въглероден двуокис еквивалент.

Това не е без значение, тъй като България е страна по Паневропейския процес за опазване на горите, по Рамковата конвенция на ООН за изменение на климата, и решенията на Световната среща за устойчиво развитие в Йоханесбург.

Област Хасково разполага и със значими недържавни горски ресурси – билки, гъби, горски плодове и др.

Някои от предизвикателствата за устойчивото използване на горските ресурси след 1989 год. са свързани с огромните мащаби на горските пожари в периода 1998 – 2001 год. Не малък е делът на браконьерските сечи в населените места с компактно ромско население /Симеоновград, Димитровград, Хасково, Харманли/, а така също браконьерството по лова /изчезването на благородния елен от "Айкъна"/ и риболова /яз."Студен кладенец", яз."Ивайловград", яз."Тракиец" и др. по-малки водоеми/. Прогресивно намаляват и дивечовите запаси. Все още продължава съхненето на иглолистни култури и дъбовите гори от трахеомикоза.

Към 01.01.2004 год. горската площ по видове собственост е следната:

Държавен горски фонд	77,04 %
Общински горски фонд	20,22 %
Частни физически лица	2,42 %
Частни юридически лица	0,07 %
МОСВ – резерват	0,007 %
Религиозни	0,25 %

След завършване на съдебните процедури, предприети от страна на общините Димитровград, Стамболово, Минерални бани, Харманли, Симеоновград и Любимец се очертава увеличение на Общинския горски фонд с приблизително 20 % за сметка на Държавния горски фонд.

Държавният горски фонд се управлява от Националното управление по горите /НУГ/, чрез неговите поделения Регионално управление на горите гр.Кърджали /РУГ/ и Държавните лесничейства.

РУГ Кърджали управлява горите на Кърджалийска и Хасковска области, а на местно ниво органите на РУГ са държавните лесничейства /ДЛ/.

ДЛ Хасково управлява горите на територията на общините Хасково, Димитровград, Минерални бани и Стамболово.

ДЛ Харманли управлява горите на територията на общините Харманли, Симеоновград и Маджарово.

ДЛ Свиленград управлява горите на територията на общините Свиленград и Любимец.

ДЛ Ивайловград управлява горите на територията на община Ивайловград.

Държавна дивечовъдна станция /ДДивС/ Тополовград управлява горите на територията на община Тополовград, но тя е подчинена на РУГ Сливен.

В горската промишленост са застъпени производства на база дървесина /Основно бичени материали и производство на дървени въглища/, като преобладават малки предприятия с амортизирано и неефективно оборудване.

Технологичната иглолистна дървесина се реализира в гр. Стамболийски /фабриката за хартия/ и в гр. Бургас /завод "Кроношпан"/.

6.2. Дървесни ресурси и тяхното стопанисване

Сегашно състояние

През периода 1965 – 2000 год. общата горска площ се е увеличила с около 15 хил.ха и понастоящем съставлява 27 % от територията на областта. Залесената площ за същия период се е увеличила с иглолистните култури създадени върху голите и ерозираните територии, а така също и със създадените орехови, тополови и акациеви култури върху голите горски площи.

През последните 40 години са залесени около 250 хил. дка. нови гори. След 1989 год. залесителните дейности силно намаляха и достигнаха до 2 хил. дка годишно при планирани 7-8 хил. дка. След пожарите 1998–2002 год. обема на залесяването се увеличи на 4-5 хил. дка, като бяха обхванати пожарища, преди всичко в ДГФ и съвсем слабо в общинските гори. Тези тенденции се дължат на недостатъчните инвестиции за залесяване и даване предимство на естественото възобновяване.

Сегашният приоритет е свързан с преодоляване пораженията от горските пожари и устойчивост на новосъздаваните горски култури. Това се постига чрез по-голямото участие на местните широколистни видове, залесяване с атласки кедр за сметка на черния и белия бор, намаляване на гъстотите и залесяване на дървесните видове в специфичните им ареали.

Основното залесяване се извършва в ДГФ, предимно на пожарища, съхнещи насаждения и култури и по-малко в сечища и голи площи.

Незалесените пожарища в ДГФ са 12 000 дка. при 20 000 дка. в ОГФ. За целта е необходимо общините като собственик, също да обърнат внимание на този проблем..

Средният дървесен запас в областта през 2003 година достига 9.5 м³ на дка.. През последните 35 години общият дървесен запас се увеличил повече от 2,5 пъти.

В резултат на мащабните залесителни програми в средата на миналия век, дялът на иглолистните гори в област Хасково достига 15-16 %, но в резултат на големите пожари 1998 – 2001 год. техният дял спада на 12 %. Най-голямото завоевание в област Хасково е заделянето и превръщането на издънкови гори в семенни. Съставени предимно от местни дъбове те представляват 45,4 % от горите на областта. Десетки години в тях са водени отгледни и подготвителни сечи за тяхното превръщане. След семеносната 2003 година основен приоритет е в тях да се водят главно сечи за тяхното естествено и най-евтино и екологосъобразно превръщане в семенни. Това е приоритет в програмите на ДЛ в период до 2015 г.

Основни проблеми, предизвикателства и цели, свързани с дървесния ресурс

- Не се водят в достатъчен обем отгледни сечи, особено след сполетелите областта пожарища.
- Подценява се преди всичко от собствениците извън ДГФ, превръщането на издънковите гори в семенни.
- Не е ясна концепцията за мястото и значението на нискостъбленото стопанство в дъбовите гори.
- Недостатъчно са инвестициите в ОГФ във връзка с усвояването на пожарищата. Не се използва лесовъдската мярка по САПАРД.

- Необходимост от адаптирането на залесяванията, предвид очакваното засушаване на климата.
- Преоценка на горите за реконструкция и подчиняването им на гори за превръщане и издънково възобновяване.
- Необходимост от възстановяване на горите върху обезлесените територии, стремеж към увеличаване площта на горите и повишаване на тяхната устойчивост, производителност и капацитет за усвояването на CO₂ с адаптирането им към климатичните промени и задоволяване на обществото от горски продукти и здравословна жизнена среда.

6.3. Защита на горите

Състоянието на горите в областта на настоящия етап е сравнително задоволително. Основна цел пред ДЛ в областта е подобряване на стабилността и здравословното състояние на горите, вкл. адаптирането им към климатичните промени и антропогенните натоварвания.

На настоящия етап са налице няколко основни фактора, влияещи негативно върху съхранението и опазването на горския фонд:

- Незатихващи процеси на съхнене по иглолистните дървета и дъба.
- Атмосферното замърсяване и киселинните дъждове представляват проблем в някои райони /главно Димитровград/.
- Периодични каламатети от гъботворка, листоврътка и борова процесионка.
- Над 10 % от площта на горите е увредена от пожари в една или друга степен.
- Неконтролираната паша също допринася за деградация на горите.
- Трайни изменения на климата в посока "засушаване" с очаквано въздействие върху здравословното състояние на насажденията в област Хасково.
- Наличие на монокултури от черен и бял бор.
- Безразборно палене на стърнища и сухи треви и неадекватно поведение на населението и някои институции.
- Недобро материално осигуряване на институциите отговорни за гасенето на горски пожари.
- Недостатъчно материално-техническо обезпечаване на горската стража.
- Засилен натиск на козята паша върху горите в някои райони, особено около населените места.
- Браконьерски сечи, които разстройват горите особено около населените места.
- Пропуски в нормативната уредба, позволяващи безнаказаност на нарушителите в горите.
- Погрешни модели на управление на горските ресурси през последните 10 год. благоприятстващи нарушенията.
- Недостатъчна социална култура на част от населението в съчетание с ниско жизнено равнище поради безработица.
- Липса на ангажираност на общините и собствениците на гори по охраната на горите в резултат на несъвършена законова уредба.

В последните години броят и размерът на нарушенията в горите поддържат относително високо ниво спрямо периода преди 10 год. Значително е увеличен незаконния добив на дърва за горене, особено около градовете. Това се обуславя от факта, че все повече домакинства в областта използват за отопление дърва за огрев, като най-евтин източник за топлинна енергия.

Нарушенията при ползването на ресурсите могат да се групират в три основни категории:

- Първа категория – Извършват се на битово ниво от местното население за задоволяване на собствени нужди от дървесина, месо, риба и др.
- Втора категория – Извършват се от организирани престъпни групи с цел реализация на значителни финансови печалби. Най-слабо застъпена форма в областта.
- Трета категория – Извършват се от фирмите ползватели на дървесина, като поради занижен контрол или чрез помощта на служители от държавни институции се допуска извозване на неотчетена и незаплатена дървесина. Това е втората по значение форма на нарушение в област Хасково.

6.4. Ползване на дървесина

Планираното ползване на досегашните лесоустройствени проекти е 182970 м³ стояща маса годишно. През 2003 год. е добита 173598 м³ стояща маса или 95% спрямо предвижданията на проектите. За нуждите на местното население са реализирани 52 %, а останалите 48 % са за промишлен дърводобив. Отчитайки нуждите от отгледни сечи, а така също и приоритетното превръщане на издънковите гори в семенни, ползването може да достигне и 200 хил. м³, което разбира се не следва да превишава прираста от 250 – 280 хил. м³.

С превръщането на общините в собственик на 50% от горския фонд трудно може да се предвиди тяхната готовност за реализацията на почти 100 хил. м³ за други нужди освен предимно за местното население, като тогава делът на ползването за местни нужди ще се запази приблизително 50%. Липсата на кадрови потенциал и слабото използване на средствата по лесовъдските мерки в програма САПАРД ще затрудни използването на целия потенциал за ползване на горския ресурс.

Проблеми при пълноценното използване на дървесината:

- Ниско ниво на техническа обезличеност на дърводобива.
- Слаб кадрови потенциал за тази дейност в общините
- Ниско ниво на квалификация на работниците в дърводобива
- Недостатъчна гъстота на горскопътната мрежа в резултат на което извозните разстояния са дълги /Общ.Минерални бани, Стамболово, Маджарово и отчасти Ивайловград/.
- Наличие на скрита икономика в дърводобива.
- Липса на системна информация за търсенето и предлагането на дървесина.
- Необходимо е създаване на нормативни, икономически, технологически и организационни условия за оптимално използване на дървопроизводствения потенциал на горите, при запазване и подобряване на среднообразуващите им функции. Тази цел следва да се преследва преди всичко по отношение на общинския горски фонд.

6.5. Ловно стопанство и любителски риболов

В резултат на провежданата политика в началото на 90-те години в областта са достигнати високи запаси от благороден елен, дива свиня и сърна.

Запасите на някои видове дребен дивеч са поддържани на високо ниво с изкуствено произвежданите и разселвани в природата фазани, кеклици и полудиви патици.

Системни мерки са водени и за зарибяване на водните басейни за нуждите и развитието на любителския риболов. След настъпилите политически промени и последвалата икономическа криза запасите от дивеч и риба за последните десет години в област Хасково намаляха катастрофално, особено по отношение на благородния елен, сърната, заека, фазана и кеклика. Числеността на дивата свиня се запазва сравнително стабилна и тя се налага като основен вид едър дивеч за региона. Прави впечатление факта, че не е добра координацията и съгласуваността в действията с ловнорибарските сдружения по опазването на дивеча и рибата.

Последните години се е влошило много и състоянието на водните обекти за любителски риболов, вследствие на браконьерство и пренебрегването на зарибяването.

За съжаление финансирането от страна на държавата не е адекватно на необходимостта за запазване и умножаване на запасите от дивеча и рибите.

6.6. Лечебни растения, гъби, горски плодове и други

Общо страната в това число и област Хасково разполага със значим ресурс от лечебни растения - над 700 вида от флората се използват под различна форма. Около 20 вида растения са източник на горски плодове. Особено застъпен в областта е лешника. Истината е обаче че този ресурс е слабо използваем.

Десет вида гъби в област Хасково имат промишлено и търговско значение, но и този ресурс е подценен.

В досега съществуващата практика, почти напълно се пренебрегват много възможности за реализиране на приплоди от други недървесни ресурси. Не се отчита потенциала за получаване на приходи от дейности по използване на недървесни ресурси. Също така не се полагат грижи за опазването на билките, гъбите и горските плодове както от местното население, така и от държавната горска служба.

На този етап все още липсва стратегия за развитие на този подотрасъл /главно билкосъбиране/, не съществува реална оценка на ресурса, не се осъществява и преработка в страната, поради което не се формира добавена стойност.

Ето защо стратегическата цел за развитието на подотрасъла е свързана с регламентиране и регулиране на ползването на билките, гъбите и горските плодове и създаване на условия за устойчивата им експлоатация и формирането на добавена стойност чрез икономически ефективна преработка.

7. Туризм

През последните години туризмът се очертава като отрасъл с нарастващо значение за област Хасково.

Важни фактори, обуславящи развитието му в областта са:

- Благоприятните физико-географските дадености на района: мек климат, наличие на красива и екологично чиста природа, богата флора и фауна с изключително биоразнообразие, наличие на множество природни забележителности, към същите фактори да се прибавят слънцегреенето и средната годишна температура, които са над средните за страната.
- В транспортно-географско отношение Хасковска област граничи с две държави – Гърция и Турция – и има два ГКПП, които са сравнително добре уредени благоприятстват развитието на транзитния туризъм, както и на

културния, тъй като в граничните зони се намират исторически паметници от различни епохи

- Наличие на два значими минерални източника са предпоставка за развитието на балнеотуризма.
- Интересно културно-историческото наследство, включващо архитектурно-исторически паметници от античността и средновековието, археологически ценности, паметници от епохата на Възраждането /манастири, стари къщи и църкви/, исторически места, тракийски гробници и средновековни крепости
- Добре развита мрежа от места за настаняване и хранене в големите градове от областта и сравнително добра инфраструктура;
- Наличие на богат културен календар в отделните общини, включващ традиционни празници, чествания, народни обичаи, музикални и поетични дни, фестивали, концерти, изложби и др.; Близостта на Гърция и Турция дава реална възможност фолклорния празник "Китна Тракия пее и танцува" да се превърне в международен фолклорен празник с участието и на другите балкански държави.
- Засилваща се инициатива от страна на частни предприемачи и общините в сектора на туризма: строителство на нови хотели, заведения за хранене, възраждане на традиционни занаяти, откриване на нови музейни сбирки, подобряване достъпа до туристически обекти, разработване на редица проекти в сферата на туризма и откриване на туристически информационни центрове, разширяване на рекламата на региона като туристическа дестинация;

7.1 Природни дадености на област Хасково:

Източни Родопи са една уникална територия, отличаваща се с богат растителен свят. Силното средиземноморско влияние, геоложкото минало на планината и особеностите на местния бит и култура са спомогнали за формирането и съхраняването на разнообразни хабитати, а това е довело до изключително високо биологично разнообразие.

В района има 46 защитени територии на площ от 6 449,5 ха, от които 1 резерват, 16 защитени местности и 29 природни забележителности. Такива са местностите Борака, Долната Ова – по поречието на р. „Марица“, Олудере, Лозенски кът, Патронка, Момина скала, природната забележителност - Кованкая и др. В района няма все още природни паркове. Тече процедура по обявяване на природен парк "Източни Родопи", който ще обхваща общини от областите Хасково и Кърджали.

Наред с Родопите на територията на област Хасково попада и част от Сакар планина, където се срещат около 600 растения, 44 от които са включени в Червената книга на България.

7.2 Културно-исторически паметници:

Област Хасково е един от най-богатите на исторически и археоложки обекти райони. По долината на р. Марица са открити следи от епохите неолит, халколит, бронзовата епоха, в Сакар – от желязната епоха. В областта може да се проследи развитието на древните цивилизации. По-важни исторически паметници в областта са: Римска крепост – с.Минерални бани, Скална винарна, местност Хисаря - общ. Минерални бани, Винарските камъни "Шарап таш" в различните местности на същата община, Тракийска гробница и византийска крепост – с.Мезек, Тракийската зидана

гробница край с. Долно Луково, комплекса край с. Долен Главанак, Менхир – Чучул камък в селото Овчарово, типичните за района скални ниши, скални църкви /с. Михалич, Маточина/ и няколко крепости /Устра и др./, средновековната крепост "Хисаря" – гр.Хасково, Светилището на трите нимфи край Каснаково. Ценен паметник са и новооткритата гробница край с. Александрово, средновековната крепост от XIV в Бурденис, мостът на р.Марица, останките от средновековните крепости в селата Михалич, Щит и Сладун, свързани с битката на цар Калоян срещу кръстоносците.

Трябва да се положат максимални усилия за ускоряване на реставрацията, съхранението и експонирането на Тракийската гробница в с.Александрово като културен паметник от световна величина и най-значим за развитие на културния туризъм в Хасковска област.

В района са регистрирани над 1000 паметника на културата, 480 от които са значими, 66 са с национално значение. За съжаление повечето от паметниците не са готови за експониране или се нуждаят от реставрация. Значителна част от паметниците, особено археоложките, не са подробно проучени. През последните години по различни проекти бе подобрен достъпа до културно-исторически паметници от региона, което е добра предпоставка за развитие на културен туризъм.

7.3 Места за настаняване

Обектите за настаняване в района са концентрирани главно в районите на голям транзитен трафик – 65 обекта от общо 93 в областта / в градовете по международния коридор Е80: Хасково – 24 обекта, Димитровград - 9, Харманли - 15 и Свиленград - 17/. Като се има в предвид, че съществуващото положение е резултат изцяло на база на търсенето, би могло да се каже, че в момента в региона е развит предимно бизнес туризма. Разпределението на обектите по категории в посочените градове е:

- хотели *** и **** - 3% /този процент в близко време ще се увеличи, тъй като в момента в Хасково се строят 5 нови хотела, с предполагаеми категории *** и ****/,
- хотели и семейни пансионати, категория ** - 25%,
- хотели и семейни пансионати, категория * - 20%
- частни квартири -15%
- други /в процес на категоризиране, неподлежащи на категоризиране – хижи, почивни станции и т.н. / - 20%

Хотелската база се преструктурира, има известна дисперсия на легловата база което възпрепятства предлагането на по-богат туристически продукт. По-голяма част от съществуваща хотелска база от миналото е приватизирана или отдадена под аренда на частни предприемачи. Строят се много нови частни хотели, които сериозно ще конкурират старите хотели с амортизирана материално - техническа база и лоши битови условия. Има няколко изградени специализирани хотелски комплекси, които предлагат много добри условия за бизнес туризъм. Като алтернатива на централните хотели се появяват малки частни хотели, най-често тип "семеен".

За обектите за настаняване в посочените градове е характерно:

- преимуществено в тях се предлага нощувка, нощувка със закуска, паркинг, в по-високо категорияните допълнителни услуги като рум сервис, сейф, химическо чистене и пране, фризьорски салон, фитнес център, сауна; бизнес услуги.

- има средна и сравнително висока категория хотели, предлагащи много добро ниво на обслужване и условия в тях: х-л Хасково****/Хасково/, х-л България*** /Минерални бани/, х-л Славяни*** /Димитровград/ и др.
- има хотели, които имат вече някакъв опит в семинарния туризъм;
- по-голяма част от хотелите имат опит в работата с чужденци;
- като цяло не се ползват услугите на туроператори и туристически агенции от хотелиерите;
- хотелите като цяло не са активни по отношение на рекламата и маркетинга.

7.4 Заведения за хранене

В по-големите селища от областта е налице голямо разнообразие от заведения за обществено хранене: ресторанти, кафенета, коктейл-барове, сладкарници и нощни клубове. Забелязва се по-голяма концентрация на високо-категорийни заведения и по-голямо разнообразие на типове им в градовете с развит транзитен и бизнес туризъм /по международния път Е80 – Хасково, Харманли, Димитровград и Свиленград/. Интересна особеност, е че в заведенията за хранене се предлага богата палитра от видове "кухни": местна, национална, гръцка, европейски и източни, както и предлагане на вегетариански, диетични и др. ястия.

7.5 Основни туроператори в областта:

Лицензираните туроператори и туристически агенции със седалище в областта са:

Туроператори: "Снежанка" – Хасково, ЕТ "Флаш – Адриана Ангелова", "Зора 2001" – Хасково, "Панталей" ООД – Хасково, "Зорница-тур" ЕООД – Димитровград; Евротур травъл – Мария Георгиева, Аидатур – АД, ЕТ Панайот Панайотов,

Туристически агенции: ЕТ "Мини-Илияна Петрова" – Хасково, Ай Ти Ес /ITS/ - Свиленград;

Туроператорите и туристическите агенции предлагат основно екскурзии и почивки в чужбина и в по-известните български курорти. Област Хасково все още не се предлага активно като туристическа дестинация от местните туристически фирми. Същевременно в региона идват неорганизирано по различни линии туристи от страната и чужбина, както за уикенд-туризъм, така и за по-дълъг престой. Наблюдава се увеличение на броя на туристите, посетили региона по работа и за отход.

7.6 Видове туризъм, развити в област Хасково:

Бизнес туризъм

В Хасково има условия за развитието на туризъм, свързан с бизнес посещения, провеждането на спортни или културни прояви. Хасково е икономически, административен и културен център с по-добре развита база за посрещане на туристи и по-големи културно-опознавателни, развлекателни и рекреационни възможности в сравнение с останалите общини от областта. Независимо от неговото изпреварващо развитие, като за градове с подобни възможности могат да бъдат споменати Димитровград, Харманли, Свиленград. Като слабости могат да се посочат: липсата на кетъринг, недостатъчната комуникация и съвместна работа между хотелите, допълнителните услуги в областта на свободното време и развлеченията. Бизнес-туризмът и трафика по Международния път Е80, привличат в тези градове голям поток от хора. При по-активна реклама и промоциране на готов продукт, включващ

рекреативен, културен, еко-туризъм и др. тези туристи могат да останат по-дълго време в района.

Културен туризъм

Наличието на над 500 културно-исторически паметници в областта определя нейния висок потенциал за развитие на културен туризъм. Паметниците са от различни епохи от VIIIв. пр.н.е. до средновековието. Археоложките паметници дават ценни сведения за развитието на тракийската, римската и елинистична култури. Те са разпръснати равномерно в областта и би могло да бъдат обединени в един или няколко тура, на тема тракийска култура. Повечето от тези обекти не се използват рационално, не са разработени достатъчно като туристически забележителности, нуждаят се от реставрация, финансови средства за експонирането им, не са малко и паметниците, нуждаещи се от допълнително проучване.

Балнеология

На територията на областта община Минерални бани е с най-голям потенциал в сферата на туризма и има най-добри перспективи за привличане на чуждестранни инвестиции. Тук има подходящи условия за развитието на балнеоложки, селски и екологичен туризъм. Село Минерални бани е балнеоложки център и красив курорт, характеризира се със запазена чиста природа, мек климат и наличие на 14 минерални извора. Минералната вода е с уникален химически състав и лекува заболявания на опорно-двигателната, нервната и храносмилателната система, гинекологични и кожни заболявания, както и Бюргерова и Рейнова болести. Семейните хотели, предлагат аналогични условия на подобните такива из цялата страна. Част от хотелите, предлагащи добри условия за отпих са открили вече една от формулите на успеха – отклоняването на бизнес-туристите от Хасково и други градове, организиране на семинари и др. В курорта все още се използва недостатъчно потенциала в сферата на балнеологията. Тук идват лекуващи се основно по линия на НОИ. В частните хотели се предлага ограничен брой лечебни и рехабилитационни процедури. През последните години в курорта се увеличиха инвестициите в техническата инфраструктура, в благоустрояването на района и подобряване условията за балнеолечение. Курортът има нужда от изграждане на модерен център за балнеолечение, по-добър маркетинг и реклама.

Възможности за балнеотуризм има също така и в гр. Мерицлери благодарение на отличната минерална вода, но в момента в общината липсва развита туристическа инфраструктура (освен басейна с минерална вода и заведения за хранене) и са необходими сериозни инвестиции за да се развие напълно потенциала за балнеоложки туризъм на общината.

Еко-туризъм

Еко-туризмът е сравнително нов подотрасъл в стопанския комплекс за област Хасково. В община Маджарово има условия за развитието на селски и екологичен туризъм. Туристическият ресурс на общината е голямото разнообразие от растителни и животински видове и уникални природни образувания. През последните години в резултат на работата на БДЗП, БШПОБ и създадения от тях Природозащитен Център "Източни Родопи" се наблюдава повишен интерес на чуждестранни туристи към ценните животински видове: белоглав и египетски лешояд, картал, бял щъркел и др.. Подходящи условия за екотуризм има и в общините Ивайловград, Стамболово

/Източни Родопи/ и в района на Сакар планина – община Тополовград. За развитието на екотуризма в района е необходимо да се разпространи информацията за продукта, да се работи активно за промоциране на района и да се предлагат разнообразни услуги, с които да се задържат туристите по-дълго в района. Трябва да се рекламират повече възможностите за отдих и туризъм в Източните Родопи, да се атакува по-ефективно потока от транзитно преминаващите туристи. По отношение на вътрешния и ученически еко - туризъм също не е достатъчно маркетинговото. Би могло да се направят турове свързани с учебните програми, скаутски лагери и т.н.

Селски туризъм

В повечето от селата в областта: общините Минерални бани, Ивайловград, Маджарово, Стамболово, Любимец, Свиленград и Тополовград има условия за развитието на селски туризъм. Основният поминък е селското стопанство и то частното дребно стопанство. Патриархалният бит е запазен и хората празнуват религиозните празници, изпълнявайки характерните обреди, което е интересно за всеки един турист. В близост до повечето селища има археоложки, архитектурни и природни забележителности. Архитектурата за района е типична и има много къщи, признати за културни паметници. Краят е богат на легенди и митове. Природата е неподправена, с изобилие на животински и растителни видове, немалко от тях редки.

Необходимо е да се подобри цялостната инфраструктура на селищата, да се пригледят повече къщи за селски туризъм, да се развият и запазят традиционните за района занаяти, като се предлага наблюдение и участие в изработката на занаятчийските продукти и едновременно с това се организира и продажба на готовата продукция за туристи. Също така трябва да се направят усилия и в посока възстановяване на стари традиции, обичаи, местни чествания, да се експонира местния бит. Гостоприемството на местното население, както и наличието на по-богати възможности за развлечение и интересни занимания са друг фактор за стимулиране развитието на селския туризъм.

Винен туризъм

Хасковска област е един от традиционните винарски райони в страната. Положителното е, че всички винарски мощности са специализирани в производството на вина, намиращи добра реализация на международния пазар. Червените трапезни вина преобладават в асортиментната структура и на винпромите в Любимец, Хасково и Ивайловград.

Основна дейност на "Винпром Шато - Аида" - Хасково е първичното винопроизводство, което осигурява трапезни вина за бутилиране както за вътрешния пазар, така и за износ.

От винарската изба в Стамболово е едно от най - известните в цял свят червени вина на България с фиксиран географски произход. Повече от 90 % от продукцията на предприятието се експортира в страните, където България изнася вино - Англия, Ирландия, Белгия и Канада.

"Винарска къща Сакар" - Любимец е с по-малки производствени мощности, но също е с утвърдена марка на пазара.

В община Ивайловград функционира модернизирана Винарска изба "Ямантиеви", с капацитет 3 000 тона и с утвърдени на пазара марки вина.

Област Хасково е известна от край време с отличното си грозде и висококачественото вино, което се произвежда от него. Най - големите лозови

насаждения на областта са в землищата на Свиленград (20%), Тополовград (15%), Харманли (14%) Стамболово (13%) и Ивайловград. Гроздето се преработва предимно в маркови червени вина. Белите вина също са търсени в страната и в чужбина, но нямат извоюваната слава на червените вина.

Необходимо за развитието на винарския туризъм е активното включване в дейността на винпромите на винарски турове и дегустации, рекламата на региона като място за винарски туризъм, както и обвързването на винарския туризъм с другите видове туризъм и вписването му в цялостния туристически продукт на област Хасково.

7.7 Предпоставки за развитие на туризма по общини от областта:

Община Хасково - тук има развит бизнес туризъм. Има потенциал и за развитие на културен туризъм. Като областен и бизнес център е от голямо значение по отношение на информационното и рекламното осигуряване на района.

Община Харманли има потенциал за развитие свързан с транзитния бизнес туризъм, както и културен и селски туризъм.

Община Тополовград има потенциал за развитие свързан с еко-, културен, както и селски туризъм. Тук е уникално съчетанието между вековните широколистни гори, поляни и скални архитектурни и природни паметници.

Община Стамболово има потенциал за развитие на културен, винен и селски туризъм.

Община Симеоновград – тук има условия за развитие на културен и селски туризъм.

Община Свиленград е подходящо място за развитие на бизнес, транзитен, културен, селски и еко-туризъм.

Община Минерални бани – в района има добри предпоставки за развитие на културен, балнеолечебен и селски туризъм.

Община Маджарово – тук е поставено началото на развитие на еко-туризма. Има информационен център – Природозащитен център "Източни Родопи". Базите за настаняване са добри: хижа към Природозащитния център и хотел Рай. В района има създаден туристически продукт, свързан с наблюдение на птиците.

Община Любимец - Туристическият потенциал на община Любимец включва: транзитния, лозаро-винарския туризъм и културен, както и възможностите за развитие на туризъм, свързан с водни спортове по язовир "Ивайловград".

Община Ивайловград има възможности за развитието на селски туризъм, винен туризъм, еко и културен туризъм, както и водни спортове: водни походи, риболов, регати и др.

Община Димитровград е типично място за развитие на бизнес туризъм.

7.8 Тенденции за развитие на туризма в област Хасково:

През последните години значението на туризма нарасна за областта като цяло и в частност за отделни общини. За няколко общините от областта туризмът е сред приоритетните отрасли за развитие. В общинските планове са заложени конкретни програми за рационално използване на наличния туристически потенциал, както и разработване на нови форми на туризъм.

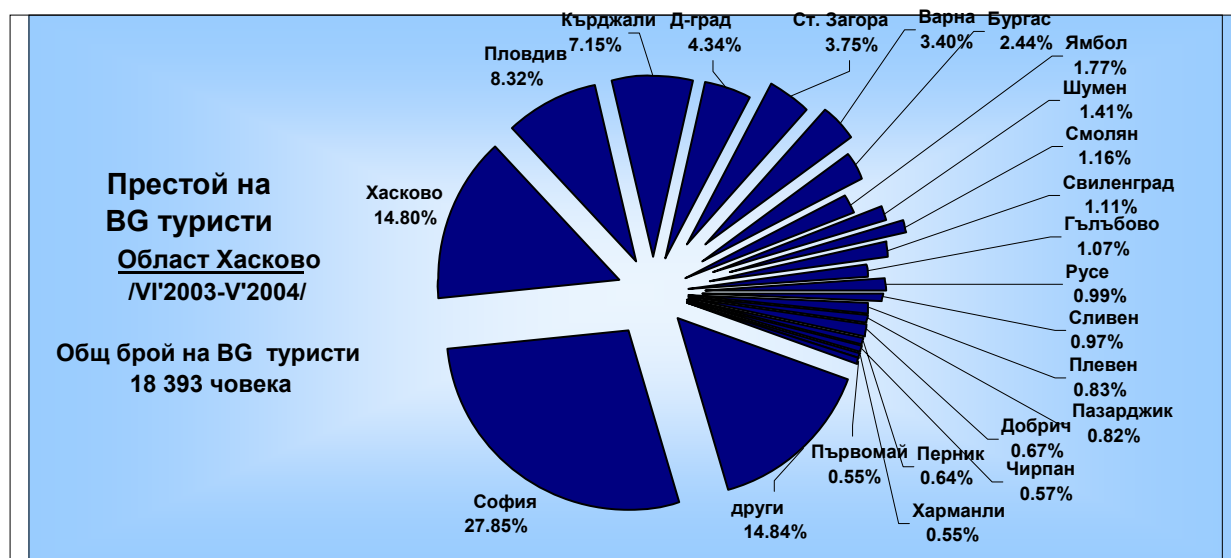
По различни програми бяха финансирани редица дейности в сферата на туризма и се проявява голям интерес за кандидатстване с проекти за дейности в сферата на туризма. Това означава, че хората от областта осъзнават значението на туризма за икономическия просперитет на региона и възможностите, които той предлага за

разработване на различни видове бизнес, за откриване на нови работни места, за популяризиране на района.

Наблюдава се определен ръст на нощувките в региона, както в големите градове, така и в по-малките населени места, където има подходящи условия за почивка. Регистрираните посещения са свързани от една страна с бизнес визити, командировки, семинари, провеждането на различни мероприятия. От друга страна те се дължат на нарасналия поток от туристи, идващи в региона за почивка сред природата, уикенд-туризъм, посещение на културни паметници, екологичен, алтернативен туризъм.

От страна на различни организации, работещи в сферата на туризма определено се правят усилия за стимулирането му – в няколко общини бяха създадени туристически информационни центрове, оформиха се нови маршрути, бяха направени нови маркировки и табели, експонираха се редица туристически обекти, подобри се предлагането на определени туристически услуги и предоставянето на информация. Това, върху което трябва да се работи е активен маркетинг и реклама на туристическия продукт на област Хасково и по-добра координация усилията на отделните организации, работещи в сферата на туризма.

Графика 1: Туристи посетили област Хасково според населеното място на посетителите.

8. Обществено обслужване и защита на потребителите

В навечерието на приемането на Р.България в ЕС от жизнено важно значение е привеждането на нормативната уредба и практики на областно ниво в съответствие с духа и буквата на чл.100 и чл.235 на Римския договор (учредителния акт на Общия пазар, трансформиран по-късно в ЕС) и развити в поредица от Европейски директиви, както и чл.153 от Амстердамския договор от 2003 г., изискващ интегриране на потребителската защита във всички държавни политики и защита интересите на потребителите във всички области на общественото обслужване.

Направеното от Р.България през последните 14 години в областта на защита на потребителите е недостатъчно и не съответства на изразеното желание на страната за присъединяване към ЕС.

В тази връзка са напълно обясними констатациите на европейските експерти в мониторинговата таблица за напредъка на Р.България за 2003 г., където по отношение дейностите в областта на защита на потребителите срещаме оценки като:

- липса на разбиране за значимостта на политиката за защита на потребителите на политическо ниво;
- липса на ясно виждане, демонстрирана от Министерство на икономиката, като полисмейкър в тази област, затрудняваща развитието на системата за надзор на пазара.

Разбираеми са и категоричните препоръки в доклада за 2004 г., изискващи изграждането на ефективен надзор на пазара. Неизпълнението на тези препоръки бе причина в доклада за 2005 г. потребителската защита да бъде поставена като задължително условие за отстраняване в следващите шест месеца.

За да приключим подготовката си за членство в ЕС следва да фокусираме усилията за внедряване на челния опит на страните от ЕС чрез интегриране на потребителската защита в останалите политики на областната администрация, както и повишаване независимостта, представителността и активността на потребителските организации в област Хасково.

Това би се реализирало, ако потребителите от областта могат да :

- имат пряк и лесен достъп до общинската нормативна уредба във всички общини на областта;
- ползват изградената базова информация за резултатите от осъществявания в рамките на общините от областта надзор и контрол на пазара;
- участват пряко във формирането и осъществяването на потребителска политика в рамките на общините от областта.

За целта е необходимо:

- Общинските съвети на територията на областта да приемат Общинска наредба за защита на потребителите, която да гарантира основните права на потребителите на териториите на общините от областта и механизмите за осигуряването им.
- Да се изгради подходяща структура за решаване проблемите на потребителите, включително възлагане на хоризонтална и обща компетентност по потребителските въпроси на определено звено към областната администрация.
- Да се учредят консултативни структури по потребителските проблеми, в т.ч. и специализирани комитети за отделните сектори на пазара, които да представляват интересите на потребителите и да гарантират тяхното участие в процеса на вземане на решения.
- Да се развият информационни и образователни програми за формиране на потребителско поведение адекватно на пазарните условия.
- Да се установи и регламентира ефективно партньорство с Федерацията на потребителите в България и нейните структури на общинско равнище в област Хасково.

- Да се установи действен механизъм за съгласуване и управление на надзорните и контролни дейности, осигуряващи потребителска защита на потребителите от област Хасково.

Практически действия:

1. Разглеждане на нормативната база за регламентиране на търговската дейност на териториите на общините от областта и изграждане на система за надзор с цел предотвратяване на:

- нелоялните търговски практики, неуредени от закона за защита на потребителите
- измамите на потребителите по пазари, търговски и туристически обекти и бюрата за валутен обмен
- подвеждаща реклама и информация по уличните билбордове, рекламни пана и витрините на търговските обекти.

2. Изграждане на информационен масив и публичен регистър на всички производствени обекти на територията на областта и опростяване процедурите за раздаване на лицензии и разрешения, с цел премахване на възможностите за корупция и административен рекет.

3. Изграждане на обществен консултативен съвет по защита на потребителите към Областния управител за мобилизиране на обществените усилия за решаване на потребителските проблеми, както и за съгласуване на надзорната дейност на пазара, осъществявана от представителите на държавните контролни органи.

4. Изграждане на общодостъпна информационна система за регистрация, управление и отчет на постъпващи потребителски предложения за участие на гражданите при формиране на потребителска политика на територията на областта.

5. Изграждане на система за обществен и потребителски надзор на дейността на монополистите в сферата на обществените услуги в областта на електроразпределение, ВиК, телекомуникации и др.

6. Да се изгради областен координационен център за организация и отчет на провеждания надзор на пазара в областта.

9. Социална сфера

Един от важните въпроси, свързани с анализа на социалната среда в Хасковска област е този с доходите и жизнения стандарт на населението. Доходите, разходите, потреблението са елементи на жизненото равнище на населението. Те са обект на статистически изследвания и анализ. За целта се използва метода на изследване на домакинските бюджети. Единица на наблюдението е всяко случайно избрано обикновено домакинство, независимо от броя на лицата и тяхното имуществено и лично положение.

9.1. Доходи

Основните показатели, които се наблюдават при изследването доходите на домакинските бюджети са: паричен доход и общ доход на домакинствата общо и по отделни източници, които ги формират;

Общият доход е сумарна величина от паричния и остойностения натурален доход на домакинствата за изследвания период.

Паричният доход включва всички парични средства, придобити от домакинствата през изследвания период - доходите за труд /работна заплата, предприемачество/, доходите от собственост, от пенсии, обезщетения за безработни, и други регулярни и еднократни източници на доход

Натуралният доход или доход от "домашно стопанство" включва постъпленията на хранителни продукти, нехранителни стоки, животни и други, произведени от домакинствата или получени безвъзмездно от роднини, познати, стопански организации и други източници. Остойността на натуралните количества се извършва по средни пазарни цени за съответната стока, получени от изследването на домакинските бюджети.

Таб. 8: Доходи на населението от област Хасково към 31.12.2004г.

Източници	Годишен доход за област Хасково	
	средно домакинство /лева/	средно на лице /лева/
Общ доход	5 111	1 912
Работна заплата	1 927	707
От предприемачество	295	108
Пенсии	1 033	379
От домашното стопанство	1 111	408
Други, в това число доходи извън раб.заплата, от собственост, обезщет.на безработни, сем.добавки за деца, др.соц.помощи, от продажба на имущество, други	745	310

По статистически данни доходите на едно домакинство, както и на отделно физическо лице на територията на областта са близки до средните, отчетени на цялата територия на Южен Централен район.

Видно от таблицата, най-голям дял от доходите по отношение на източниците заема работната заплата. Средната месечна работна заплата на заетите по трудово и служебно правоотношение в област Хасково е по-ниска в сравнение със средната месечна работна заплата за страната във същия сектор. Данните могат да бъдат представени в следната таблица:

Таб. 9: Средна месечна работна заплата на заетите по трудово и служебно правоотношение за област Хасково за 2004 г.

Област Хасково Република България	Средна месечна работна заплата на заетите по трудово и служебно правоотношение за 2004 г.		
	I-во тримесечие лв	II тримесечие лв	III тримесечие лв
За област Хасково	231	238	241
За страната	283	291	298

Изводи за доходите на населението на област Хасково:

- Продължава тенденцията на бавно повишение доходите на домакинствата, започнала от няколко години. Само за последната наблюдавана година – 2004 г. спрямо 2003 г. общият доход средно на лице от домакинство нараства на 1 912 лв. Той обаче е все още нисък в сравнение с годишния общ доход на лице за страната, който е 2 007 лв.
- Делът на заплата в общият доход продължава да бъде най-висок. Запазва се и диференциацията между средната месечна работна заплата за страната и тази в област Хасково, която продължава да е по-ниска.
- Нарастват относително доходите от домашното стопанство в пари и в натура през 2004 г. в сравнение с 2003 г. Доходите от домашно стопанство имат съществена роля при формиране на доходите на домакинствата за Хасковска област. В този смисъл може да се отбележи, че 2004 г. е благоприятна за домакинствата, произвеждащи продукция за собствено потребление, което им отрежда второ място като дял от общия доход.
- Нарастването на социалните трансфери, като цяло, през наблюдавания период, се дължи в значителна степен на влошаващата се социално-възрастова структура на населението в областта (най-съществените фактори за това са: увеличаващият се брой пенсионери; отрицателният естествен прираст на населението; безработицата; емигрирането на млади хора). В тази позиция от доходите на домакинствата доминират пенсиите.
- Наблюдава се колеблива тенденция на относителния дял в общия доход на доходите извън работната заплата и предприемачеството в периода от 2000 до 2004 г. Това показва, че при формирането на доходите тези източници все още не са достигнали необходимата стабилност и влияние.

9.2. Жизнен стандарт

Жизненият стандарт или жизненото равнище се измерва чрез различни показатели, като: доходи, разходи, покупателна способност, индекс на човешкото развитие, брутен вътрешен продукт и други.

Индекс на човешко развитие /ИЧР/

Въведен е през 2000г. Обхваща три аспекта на човешкото развитие- продължителност на живота, записваемост в училищата и размер на доходите. В Доклада за развитие на човека за 2004 г. България се нарежда на 56 място със стойност на ИЧР - 0,796. Тя е първата в списъка на страните с т. нар. "средна степен на човешко развитие". Поради факта, че ИЧР се изчислява в рамките на една страна, на база международни данни, които понякога се разминават с националните, този показател не се използва за оценка на жизненото равнище на ниво области.

Покупателна способност

Това е количеството от един вид стока, което може да се купи с паричния или общия доход средно на лице от домакинството през съответната година, ако същият се изразходва само за това.

За Хасковска област се наблюдава тенденция на рязък спад в покупателната способност през периода 1990 - 1997 спрямо 1989 г. и постепенно покачване в периода 1998 – 2003 г. Измененията в покупателната способност през периода 1990 – 2003 г. при база 1989 г. показват, че при всички наблюдавани стоки, сме далеч от нивото на покупателната способност от 1989 г. Намалената покупателна способност се компенсира до известна степен с производство на хранителни продукти в домашното стопанство, които се използват главно за собствена консумация.

Разходи

Разходите на населението от област Хасково за 2004 г. могат да бъдат представени в табличен вид, като се имат предвид следните обяснения:

Общият разход е сумарна величина от паричния и остойностения натурален разход на домакинствата за изследвания период.

Натуралният разход включва консумираните продукти, произведени от самите домакинства или получени от тях безвъзмездно от роднини, познати, стопански организации и други източници.

При ползване на данните следва да се има предвид и обстоятелството, че те са обременени с известна стохастична грешка, дължаща се на извадковия характер на изследването.

Таб 10: Общ разход на населението от област Хасково за 2004г.

	Общ разход средно на:	
	домакинство/ годишно лв	лице / годишно лв
За област Хасково	4 973	1 898
За страната	5 021	1 949

Брутен вътрешен продукт (БВП)

Той е измерител на пазарната стойност на крайния резултат от производствената дейност в икономиката за даден период. Изчислява се по три

метода. Производственият метод показва създаването на добавена стойност при производството на стоки и услуги. Методът на доходите показва създаването на първични доходи на участниците в производствения процес. Методът на крайните разходи показва стойността на стоките и услугите използвани за индивидуални и колективни потребности на домакинствата и обществото, за инвестиции и запаси, за външна търговия. Пазарната стойност на БВП се получава директно по метода на крайните разходи, а по производствения метод и по метода на доходите се добавя показателят "Корективи".

По данни на НСИ :

БВП за Област Хасково е 814 735 хил. лв.

БВП за 2003г. за Южен Централен район е 6 975 941 хил. лв.

За сравнение БВП за 2003г. за страната е 34 410 244 хил. лв.

БВП средно на човек от област Хасково е 3 016 лв. (3 576 лв. за ЮЦР и 4 390 лв. средно на човек за страната).

Изводи за жизнения стандарт на населението в Хасковска област:

а) относно доходите

- Доходите на населението от Хасковска област средно на лице от домакинство за 2004 г. продължават да са по-ниски от доходите на лице от домакинство за страната. Запазва се диференциацията между средната работна заплата за областта /която продължава да е по-ниска/ и тази за страната.
- Неразрешен проблем за Хасковска област, както и за други части на България, е трайната безработица и ниските доходи на голяма част от ромската етническа група, която разчита изцяло на социални помощи

б) относно образование и продължителност на живот

- записваемост в училища-Хасковска област разполага с добра материална база в сферата на образованието. Особеност, която следва да се посочи тук, е ниската степен на образование у голяма част от ромското население и по-ниската степен на образование в селата в сравнение с големите населени места, което се дължи на закриване на част от училищата и детските градини в селата и миграциите на младото население към градовете.
- продължителност на живота – характерна за областта около 65-70 години (сходни са данните и за средната продължителност на живот за страната)

в) относно покупателна способност: намалената покупателна способност в периода 1990-1997 спрямо 1989г. и бавното и нарастване в периода 1998 – 2004г. се компенсира с нарастването в последните години на производството на хранителни продукти от домашно стопанство, които се използват главно за собствена консумация.

г) относно разходи: разходите на населението от Хасковска област средно на човек от домакинство са по-ниски от средните на човек за страната

д) относно брутен вътрешен продукт: По отношение на БВП по региони за 2003г. Южен Централен район /6 975 941 хил. лв/, където се намира област Хасково, се нарежда на второ място след Югозападен район за планиране /13 093 211 хил. лв./ По отношение на БВП на човек от населението, прави впечатление голяма разлика : БВП средно на човек от област Хасково е 3 016 лв. (3 576 лв. за ЮЦР и 4 390 лв. средно на човек за страната). Тази разлика е резултат както от различната производителност на труда в отделните региони, така и на разликите във възрастовата

структура на населението, в равнището на безработицата и в относителния дял на "сивата икономика".

10. Социално подпомагане

Цялостната дейност в сферата на социалното подпомагане за област Хасково е насочена към осигуряване на адекватна социална подкрепа и защита на уязвимите групи – самотни възрастни хора, лица с увреждания, безработни лица и семейства, самотни родители и деца в риск.

През 2004г. в Област Хасково са подпомогнати общо **78 113 лица** и семейства, на които са изплатени помощи в размер на **14 295 831 лв.**, от които:

- по ППЗСП 16 598 лица и семейства с помощи за 2 879 237 лева;
- по ППЗРСИИ – 519 лица с помощи за 252 475 лв. ;
- по ЗСПД - 45 387 лица и семейства с помощи за 9 062 840 лева;
- по Наредба № 5 на МТСП 15 363 лица и семейства с помощи за 2 054 869 лева;
- по ЗЗД 246 лица и семейства с помощи за 46 410 лева.

Основният дял от всички изплатени помощи заемат семейните помощи за деца – 63,39%. На второ място са социалните помощи по ППЗСП – 20,14%, следвани от целевите помощи по Наредба № 5 – 14,37%., ППЗРСИИ – 1,7% и ЗЗД – 0,39% от общо изплатените.

Преобладаващи са безкасовите плащания.

10.1. Социални помощи

10.1.1. Месечни помощи по реда на чл. 9 от ППЗСП.

През 2004 г. в област Хасково, от общо изплатените по ППЗСП социални помощи, най-голям е дялът на месечните помощи с основание чл. 9 от ППЗСП – 2 308 645 лв. или в процентно изражение – около 80,18% от сумата за помощи по ППЗСП и около 16,15% от общата сума на изплатените помощи.

Подпомагани са общо 5905 лица и семейства от различни рискови групи, представляващи около 35,56 % от подпомаганите по ППЗСП и 7,57 % от общия брой случаи на подпомагане. Най-голям е броят на безработните лица и семейства в трудоспособна възраст – 84,89 %, следвани от лица и семейства в надтрудоспособна възраст – 12,97 %, а най-малък е дялът на подпомаганите лица в подтрудоспособна възраст и лица с увреждания – общо 2,14 %.

10.1.2. Еднократни помощи по реда на чл. 16 от ППЗСП.

За 2004 г. в областта са изплатени общо 382 еднократни помощи на обща стойност 26 818 лева, разпределени както следва:

- По чл. 16 от ППЗСП – 317 случая представляващи около 1,91 % от общия брой помощи по ППЗСП и около 0,40 % от общия брой случаи на подпомагане. Изплатените суми са общо 25 318 лева, представляващи около 0,88 % от общата сума по ППЗСП и около 0,17 % от сумата на всички изплатени помощи, като средната сума за еднократна помощ е около 78 лева. Най-честите мотиви за отпускане на този вид помощи са във връзка с тежко заболяване на лице или смърт на член на семейството.
- По чл. 16а – 65 случая за 1500 лева, като средната сума е около 23 лева.

10.1.3. Целеви помощи по ППЗСП

През 2004г., са отпуснати целеви помощи по ППЗСП по 10 311 случая, представляващи около 13,22 % от общия брой случаи на подпомагане, а размерът на изплатените помощи възлиза на 543 774 лв. Сумата от всички целеви помощи по ППЗСП е разпределена както следва:

- Месечни целеви помощи за транспортно обслужване по реда на чл.21 от ППЗСП – 6314 случая (около 61 % от общия брой целеви помощи по ППЗСП и около 8 % от общия брой случаи на подпомагане). Изплатените суми са общо 293 280 лв.
- Месечни целеви помощи за безплатно пътуване с автобусен и железопътен транспорт за хора с трайни увреждания, по реда на чл.19 от ППЗСП – 1030 случая, представляващи около 9 % от общия брой целеви помощи по ППЗСП и около 1 % от общия брой на подпомогнатите лица и семейства). Изплатените суми са 49 956 лв.
- Месечни целеви помощи за безплатно пътуване с автобусен и железопътен транспорт, по реда на чл.18 от ППЗСП за 2004г. – 276 случая, представляващи: около 2,7 % от общия брой целеви помощи по ППЗСП. Изплатените суми са общо 7 669 лв.
- Месечни целеви помощи за балнеолечение и храна, по реда на чл.22 от ППЗСП – 135 случая, представляващи: около 1,3% от общия брой целеви помощи по ППЗСП. Изплатените суми са общо 27 427 лв.
- Месечни целеви помощи за ползване на телефонен пост, по реда на чл. 24 от ППЗСП – 2541 случая, представляващи: около 24,64 % от общия брой целеви помощи по ППЗСП. Изплатените суми са общо 164304 лв.
- Месечни целеви помощи за заплащане на наем, по реда на чл.14 от ППЗСП – 15 случая, общо изплатена сума – 1138 лв.

10.2. Целева енергийна защита

Молби за целева енергийна защита през отоплителен сезон – 2004/2005г. са подали 18393 лица, от които 14581 за твърдо гориво и 3812 за отопление с ел. енергия.

През отоплителния сезон 2004/2005 г. до 31. 12. 2004 г. са подпомогнати общо 15363 лица и семейства, от които 12293 с помощ за твърдо гориво и 3070 с помощ за ел. енергия. Изплатената сума 2 054 869 лева, представляваща 14 % от сумата на всички изплатени помощи е разпределена съответно 1 966 880 лева за дърва и въглища и 87 989 за ел. енергия.

Реализирането на заповедите за твърдо гориво е 99,575 %.

10.3. Семейни помощи за деца

За 2004 г. в област Хасково помощи по ЗСПД са получили 45 387 лица за 64 510 деца, представляващи около 57,99% от общия брой случаи на подпомагане, като общо изплатените семейни помощи за деца възлизат на 9 062 840 лв. и съставляват 63.39% от всички изплатени през годината помощи.

10.3.1. Еднократна помощ при бременност.

През 2004г., в Д"СП" са отпуснати 363 еднократни помощи по чл. 5а от ЗСПД, (0. 8 % от общия брой помощи по ЗСПД, изплатените суми са общо 54 267 лв.).

10.3.2. Еднократна помощ при раждане на дете.

За 2004 г., еднократни помощи, по реда на чл.6, ал. 1 и ал.2 от ЗСПД са получили 1834 лица (4. 04 % от общия брой помощи по ЗСПД, изплатените суми са общо 437 000 лв.). Допълнителни еднократни помощи по реда на чл. 6, ал. 6 от ЗСПД са изплатени на 8 родители и семейства за 8 деца с увреждания, за сумата от 800 лева.

10.3.3. Месечни помощи за отглеждане на дете до 1 година.

- През 2004г. с помощи по чл. 8, ал.1 от ЗСПД бяха подпомогнати 2182 майки, (4. 81 % от общия брой помощи по ЗСПД, изплатените суми са общо 1 096 300 лв.)
- С помощи по чл. 8, ал. 4 от ЗСПД бяха подпомогнати 5 осигурени майки за 5 деца. Изплатените суми са общо 1063 лева.
- С помощи по чл. 8, ал. 3 от ЗСПД бяха подпомогнати 8 родители и семейства за 8 деца с увреждания. Изплатените суми са общо 2000 лева.

10.3.4. Месечни помощи за дете до завършване на средно образование, но не повече от 20 годишна възраст.

- През 2004г. с помощи по чл. 7, ал. 1 от ЗСПД бяха подпомогнати 40124 родители и семейства за 59 434 деца (представляващи около 88. 41 % от общия брой помощи по ЗСПД, изплатените суми са общо 7 263 075 лв.)
- С помощи по чл. 7, ал. 2 от ЗСПД бяха подпомогнати 117 семейства на роднини и близки и приемни семейства за 154 деца. Изплатените суми са общо 18 900 лева.
- С помощи по чл. 7, ал. 6 от ЗСПД бяха подпомогнати 846 родители и семейства за 881 деца. Изплатените суми са общо 189 435 лева.

10.4. НП "ОСПОЗ"

Д"СП" осъществяват реално и благотворно взаимодействие с ТД "БТ" и местната власт в посока търсене на възможности за осигуряване на заетост на подпомагани лица и семейства.

НП "ОСПОЗ", осигури работа на 2415 лица, част от които дълги години бяха зависими от системата на социалното подпомагане. 1224 от включените в Програмата лица отпаднаха от подпомагане. 91 лица и семейства продължават да получават помощи по реда на чл. 9 от ППЗСП.

Все още на част от подпомаганите лица, живеещи в селища с голяма отдалеченост от разкритите по Програмата работни места и поради липса на транспортни връзки до тях, не е възможно да бъде осигурена заетост, което на практика ги лишава от възможността за връщането им на трудовия пазар.

Д"СП" са работодател на 294 лица, заети в дейност "Личен асистент", които полагат грижи за техни близки с трайни увреждания.

Ежемесечно, Дирекциите осъществява контрол върху дейността на тези лица.

10.5. Социални услуги и разпределение на хуманитарни помощи

10.5.1. Дейности по предоставяне на социални услуги в областта:

10.5.1.1. Делегирана държавна дейност се осъществява от:

- Дневен център за деца с увреждания в гр. Димитровград,
- ЦСИРИИ – гр. Тополовград;

- Дневен център за деца и възрастни с увреждания "Марина" гр. Хасково

10.5.1.2. Общинска дейност се осъществява от : Домашен социален патронаж в Д"СП" от общините Димитровград, Ивайловград, Любимец, Свиленград, Симеоновград, Тополовград, Харманли и Хасково.

10.5.2. Дейност по предоставяне на социални услуги в специализирани институции – държавна дейност.

- СУПЗ – Димитровград
- ДВПР – Пъстрогор община Свиленград.
- ДВПР – с. Радовец, община Тополовград.
- Дом за възрастни със сетивни нарушения "Кенана" община Хасково
- Дом за стари хора с отделение за лежачо болни "Кенана".

Като цяло дейността на РД"СП" и Д"СП" е насочена към намаляване на броя на лицата в институция. В рамките на възможностите предоставени от закона се търсят алтернативи и само в краен случай се стига до настаняване.

От ДСП от област Хасково са извършени общо 101 настанявания на лица в специализирани институции от които само 4 са в домове за лица с умствени увреждания. Най – много са от Д"СП" община Хасково, а от Д"СП" общини Ивайловград и Маджарово не са извършени такива.

10.6. Закрила на детето

10.6.1. Отпускани помощи по ППЗЗД

През 2004 год. По ППЗЗД са подпомогнати общо 246 деца. Общата сума, изплатена по ППЗЗД за тези деца е в размер на 46 196 лева, (около 0, 33 % от общата сума за помощи).

10.6.2. Работа по превенция:

- Засилена е работата на Отделите "Закрила на детето" на територията на област Хасково по превенция на изоставянето и реинтеграция на децата в семейна среда. Към 31.12.2004 г. общия брой случаи на превенция е 419.
- Изградени са добри партньорства с родилни отделения, училища, детски градини, полиция. Работата по превенция се осъществява чрез предоставяне на услуги на входа на институцията. Изградена е партньорска мрежа с посочените институции.
- Всички отдели на територията на обл. Хасково са изградили много добре функционираща връзка с институции и специалисти работещи с деца. Получават необходимата информация и подкрепа по конкретни случаи и си сътрудничат на всички нива, касаещи най – добрия интерес на детето.

10.6.3. Работа по реинтеграция:

- Изградени са партньорства с директорите на институции – ДМСГД, ДОВДЛРГ, ДДМУИ и др. Няма идентифицирани проблеми в работата с институциите.
- Към 31.12.2004 г. общия брой случаи на реинтеграция е 359.
- Във всички О"ЗД" се работи по случаи на деца настанени при близки и роднини като мярка на превенция на настаняване на дете в институция. За 2004 г. в семейства на роднини или близки са настанени общо 88 деца.

10.6.4. Работа по приемна грижа

С цел повишаване на обществената осведоменост, относно приемната грижа и привличане на кандидати за приемни семейства, в информационни емисии по местното радио и в местния печат се разяснява същността на приемната грижа и реда за кандидатстване за приемни семейства.

- През месец ноември 2004 г. на регионално ниво стартира информационна кампания за приемната грижа.
- В ОЗД към Д"СП" Хасково бе изработен клип за приемната грижа, който бе излъчван в рекламният блок на местната кабелна телевизия – един месец интензивно, а след това поддържащо.
- Изработени и разпространени бяха плакати и брошури за приемната грижа. Публикува се периодично информация в местния печат относно приемната грижа, с цел популяризирането ѝ.
- На територията на област Хасково има утвърдено едно приемно семейство, в което има настанени 2 деца за дългосрочна грижа.

10.6.5. Работа по националния план за интегриране на деца със специални образователни потребности или хронични заболявания в системата на народната просвета:

- През 2004 год. социалните работници от О"ЗД" на територията на област Хасково са идентифицирали 397 деца със специални образователни потребности на възраст от 0 до 18 години
- Всички О"ЗД" на територията на област Хасково са в добро сътрудничество с РИО - Хасково при решаване на конкретни казуси, засягащи интересите на децата.
- Учреден е Областен съвет за интегрирано обучение на деца със специални образователни потребности и хронични заболявания в системата на народната просвета.
- Сформиран е екип за комплексно педагогическо оценяване към РИО - Хасково с участието на представител от ОЗД, като постоянно работещ орган за оценяване на специфичните образователните потребности на децата от региона.
- Към 31.12.2004 г. на заседания на екипа за комплексно педагогическо оценяване към РИО – Хасково са оценени и насочени за интегрирано обучение общо 89 деца и ученици.
- Родителите на деца със специални образователни потребности се информират за дейностите по интегрирано обучение. Оказва се психологическа подкрепа при вземане на решение за избора на обучение на детето им – интегрирано или в специална детска градина или училище. Провеждани са консултации относно необходимостта от ресурсни учители.
- На територията на община Харманли в ПУ " П.Р. Славейков" гр. Харманли, от 15. 09. 2004год., стартира нова програма за деца с тежки физически увреждания, както и програма "Стъпка по стъпка", за деца с леки умствени увреждания, които ще бъдат подготвени за интегриране в масовите училища на община Харманли.

- По проект "Реформа за повишаване благосъстоянието на децата в България" в Димитровград бе разкрит Многофункционален дневен център за деца с увреждания, включващ дневен център и консултативно звено.
- Проведени са семинари на местно ниво, разпространение на информационни материали. Обучението и популяризацията е чрез срещи и разговори с други специалисти, НПО и др. ДДДУФУ "Марина" и Сдружение "Марина" имат изработени диплянки и други нагледни материали.
- На територията на общ. Хасково НПО "Всяко дете" стартира проект насочен към интеграцията на децата с увреждания в системата на общообразователните училища.
- На 15.09.2004г. 19 деца с увреждане започнаха новата учебна година в общообразователни училища и ЦДГ. Пилотния проект стартира в две училища /едно в Хасково и едно в Димитровград/ и три детски градини. По проекта е осигурен технически консултант, който подкрепя ресурсните учители в разработването и прилагането на индивидуалните програми за обучение и развитие на децата със специални образователни потребности. Изградени са в училище СОУ "Св. Паисий Хилендарски" рампа и адаптирана тоалетна за деца с физически увреждания. Предстои адаптиране на средата в ЦДГ № 22 и ЦДГ № 9 в гр. Хасково.
- Към ДМСГД – Хасково е разкрит дневен център за деца с увреждания. През центъра са преминали 3 деца.

10.6.6. Работа по "План за намаляване броя на деца, отглеждани в специализирани институции в Република България през 2003-2005г.":

- Във всички общини са изработени Стратегии за закрила на детето и са приети Общински програми.
- Провеждат се кампании за набиране на приемни семейства - публикации в местния печат и радиовъзел, за популяризиране на условията и реда за кандидатстване и подбор на приемни семейства .
- Създадена е координация между Домовете за медико-социални грижи и отделите "Закрила на детето" в изпълнение на общинските стратегии за алтернативни услуги, с подкрепа на местната общност, съобразно потребностите – изградена е добра системна координация и работеща връзка.
- Напускането на институцията да става единствено по реда на Закона за закрила на детето, така че всяко дете да се проследява от органите по закрила, които да изготвят план за грижи и интеграция на детето в общността – Всички отдели за закрила на детето на територията на област Хасково работят съобразно реда на ЗЗД.
- През месец април са разпространени рекламни плакати за приемни семейства, предоставени от АСП.

10.6.7. Работа по "Национален план за действие срещу сексуална експлоатация на деца с търговска цел":

С децата, претърпели насилие, О"ЗД" работят индивидуално в насока справяне с преживяното насилие и превенция на последващо насилие.

- През 2004 год. ОЗД към Д"СП" Хасково е предоставил правна помощ на 8 деца – жертва на сексуална експлоатация

- Фондация "Сирак" и ДОВДЛРГ " Асен Златаров " Хасково работят съвместно по проект за създаването на кризисен център за деца претърпели насилие.

10.6.8. Работа по план "Деца на улицата"

В изпълнение на Националната стратегия за защита правата на децата на улицата и плана за работа с просеци деца на територията на област Хасково, е изготвен План за работа с просеци деца за 2004г., утвърден от Директора на РДВР гр. Хасково и директора на РДСП гр. Хасково. Изготвени са и планове във всички общини и са утвърдени от Началниците на РПУ по общини и Директорите на Д"СП" на територията на област Хасково.

- В съответствие с тези планове през годината О"ЗД" са се провели общо 21 акции, при които са идентифицирани като просеци 20 деца.
- Изработени са механизми за сътрудничество при съвместната дейност между ОЗД към Д"СП" и Детска педагогическа стая към РПУ. О"ЗД" на територията на област Хасково извършват директна работа с просеците деца и предоставят съдействие, подпомагане и услуги в семейна среда.
- О"ЗД" към Д"СП" Димитровград използват и ресурсите на създадения през 2004 г. Център за социална превенция в общината, като се предоставят социални услуги за деца в риск (деца на улицата, деца жертви на насилие, в риск от трафикиране).
- Трудности в работата се оказват, невъзможността да бъде доказано от страна на органите на Полицията акта на използване на децата за просия от страна на родителите им, с оглед образуване на наказателни производства срещу последните, а също и за предприемане на действия по лишаване от родителски права.

10.6.9. Осиновяване

През 2004 год. О"ЗД" на територията на област Хасково са оценили общо 45 семейства на кандидат-осиновители.

- Към 31.12.2004 г. в регистъра за деца за пълно осиновяване, воден към РДСП – Хасково са вписани 36 броя деца;
- Към същата дата в регистъра на осиновяващи при условията на пълно осиновяване, воден към РДСП – Хасково са вписани общо 540 кандидат – осиновители.
- Общия брой на осиновените деца с влязло в сила съдебно решение от Окръжен съд Хасково за 2004 г. са 23 деца.
- Общия брой за годината на съдебните производства за вписване в регистъра на деца е 2.
- През 2004 година са проведени общо 27 Заседания на Съвета по осиновяване, към РДСП – Хасково.
- За същия период Съвета по осиновяване към РДСП – Хасково е взел 37 решения за определяне на подходящи осиновяващи за деца вписани в регистъра.
- Към Съвета по международни осиновявания са подадени 21 деца за международно осиновяване.

Като цяло работата на съвета върви без сериозни проблеми. Срещат се трудности единствено при несвоевременното информироване от страна на другите съвети. Често се случва, в едно и също време да бъде обсъждано дадено семейство в

различни РДСП, при което спрямо него се получава заливане от предложения за деца. В последствие се избира само едно дете. В същото време се изчаква едномесечния срок за подаване на молба, и спрямо другите деца има откази. Това води до недоволство от забавяне на нещата и се стига до неефективност в работата.

11. Безработица и заетост

11.1. Динамика и структура на заетостта

Според наблюдението на работната сила на НСИ за третото тримесечие на 2004г. коефициентът на икономическа активност в област Хасково е 47,5 на сто, който е с 3 пункта под средния за страната.

Настъпилото изменение във възрастовата структура на населението е дало отражение върху броя на икономически активните лица. Остаряването на населението, което се наблюдава, както в страната, така и в областта е основен фактор за намаляването на икономическата активност.

Таб. 11: Брой на икономически активното население по общини и ДБТ

Бюра по труда	Общини, обслужвани от БТ	Икономически активно население
БТ Димитровград	Димитровград	29154
БТ Свиленград	Свиленград, Любимец, Ивайловград	20475
БТ Харманли	Харманли, Симеоновград, Тополовград	22272
БТ Хасково	Хасково, Стамболово, Маджарово, Минерални бани	53141

Таб. 12: Броя на икономически активните лица във всички народностопански отрасли в област Хасково са:

Област Хасково	Работна сила (хил.)			Коефици. на иконом. активност (%)	Коефи ц. на заетост	Коефици. на безработиц а
	Всичко	Заети	Безработни			
	110.3	99.8	10.4	47.5	43.1	9.5

Коефициентът на заетост в област Хасково е по-нисък от този на страната (45,3%), и броят на заетите лица е 99 хил. души.

Разпределението на заетите лица по възрастови групи показва преобладаващ дял на лицата във възрастовите групи от 35 до 44г и от 45 до 54г. възраст. Следват лицата във възрастова група от 25 до 34г.

Таб. 13: В област Хасково водеща е групата на заетите във възрастовата група от 35 до 44 години.

	Заети лица (хил.)				
	15-24 г.	25-34 г.	35-44 г.	45-54 г.	над 55г.
Област Хасково	7.0	22.6	27.5	27.0	10.6

Таб. 14: Коефициентът на заетост в областта показва следното разпределение по възрастови групи:

	Заети лица (КЗ)				
	15-24 г.	25-34 г.	35-44 г.	45-54 г.	над 55г.
Област Хасково	19,8	66,4	70,2	67,7	12,6

Най-висок коефициент на заетост в областта имат лицата на възраст от 35 до 44г. и от 45 до 54 г. Следват лицата на възраст от 25 до 34 г.

За да бъде запазен и повишен този коефициент на заетост и за да се постигне максимална адаптивност на работната сила, включително в предприятия и фирми с реструктуриращи се дейности, трябва да се предвиди периодично обучение на наетите лица.

11.2. Динамика и структура на безработицата

Провеждащата се структурна реформа и условията на паричният съвет оказваха решаващо въздействие върху пазара на труда през наблюдавания период – 2000 –2004 година. Процесите на активизиране на икономиката се осъществяват бавно, но вече са налице първите икономически резултати - бизнесклиматът в страната и областта влияе върху активността на частния сектор, който обаче все още не е в състояние да поеме освободената работна сила и производствени мощности. **При икономически активно население за областта от 125 042 лица** се забелязва следната

Таб. 15: Годишна динамика на безработицата в област Хасково

Показатели:	2000	2001	2002	2003	2004
Безработни лица	22971	21414	22006	19223	17982
Равнище на безработица	17.11%	15,95%	17.60%	15.37%	14,38%

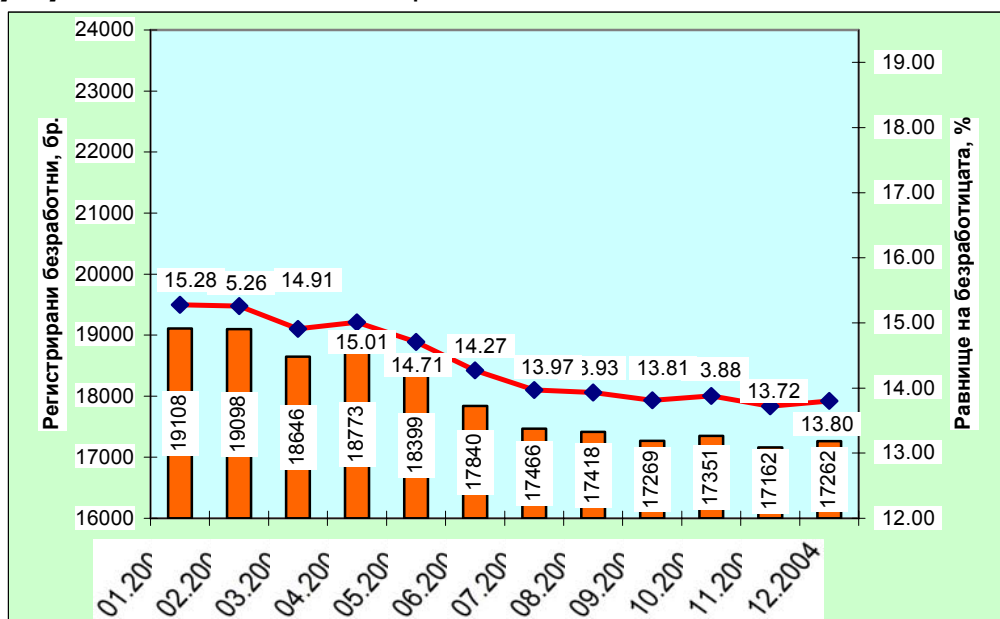
Сравнявайки данните за периода 2000 – 2004г. е видно, че след големия пик от 2000 до 2002 г., нивото на регистрираната безработица бележи тенденция на плавно понижение през последните три години, като намалението на средния брой регистрирани безработни през 2004 год. спрямо средния брой през 2000 година е с 4989 души или със 21.7 на сто са се редуцирали регистрираните безработни.

Стойността на показателя равнище на безработица за страната през 2004 година е 12.67%. Равнището на безработица в областта е с 1.7 пункта по-високо от средното за страната.

По-ниско от средното за областта ниво на безработица имат общините Димитровград, Свиленград и Хасково.

Със значително над средното за областта ниво на безработица са следните общини: Маджарово, Симеоновград, Любимец и Тополовград.

Графика 2: Равнище на безработица в Област Хасково за 2004 г.

От

изложените в *таблица 15* данни се вижда, че безработицата е доста по-висока в малките общини и значително по-ниска в големите градове. Тази тенденция се запазва през целия разглеждан период 2000 – 2004 г. Това се дължи на факта, че проблемите свързани с безработицата се решават много по-трудно в малките общини и населени места. В областта равнището на безработица е неравномерно разпределено. За това допринасят трайните диспропорции в икономическото развитие на отделните общини, поради действието на различни природни, социално-демографски и икономически фактори, което рефлектира върху безработицата по териториален признак.

Таб. 15: Равнище на безработица по общини

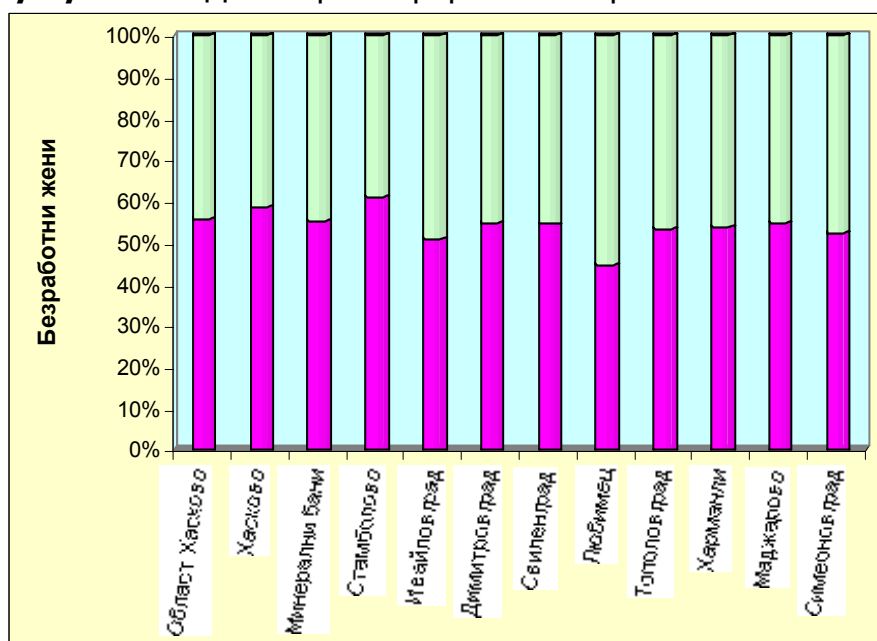
Общини	Равнище на безработица	
	2003	2004
община Хасково	14.85	14.33
община Минер. бани	18.92	20.02
община Стамболово	22.08	21.21
община Димитровград	12.99	11.21
община Ивайловград	17.54	14.32
община Свиленград	10.47	10.29
община Любимец	20.98	16.81

община Тополовград	23.20	20.98
община Харманли	16.29	15.88
община Маджарово	26.72	26.92
община Симеоновград	21.16	21.88
Хасковска област	15.37	14.38

Наблюдението на равнището на безработица показва понижение за областта с 0.99 пункта. Във всички общини на областта се понижава равнището на безработица. Само в общините Минерални бани, Маджарово и Симеоновград се наблюдава повишение, което е най-съществено в община Минерални бани-1.1 пункт.

Регистрираните безработни жени, които в относителен дял съставляват през 2004 год – 54.92% от цялата група безработни са рискова категория с трайната тенденция за превес в регистрираните безработни като цяло.

Графика 3: Дял на регистрираните безработни жени в Област Хасково

Интересен е фактът, че през 2004 год. в две от общините на областта - Ивайловград и Любимец съотношението между регистрираните безработни мъже и жени се промени в полза на мъжете.

В териториален разрез делът на регистрираните безработни жени спрямо всички регистрирани безработни е по-голям в големите населени места и съответно общини и рязко намалява в по-малките населени места.

Характерно за безработицата при жените е, че се формира тенденция на намаление на броя им, но се повишава техният относителен дял.

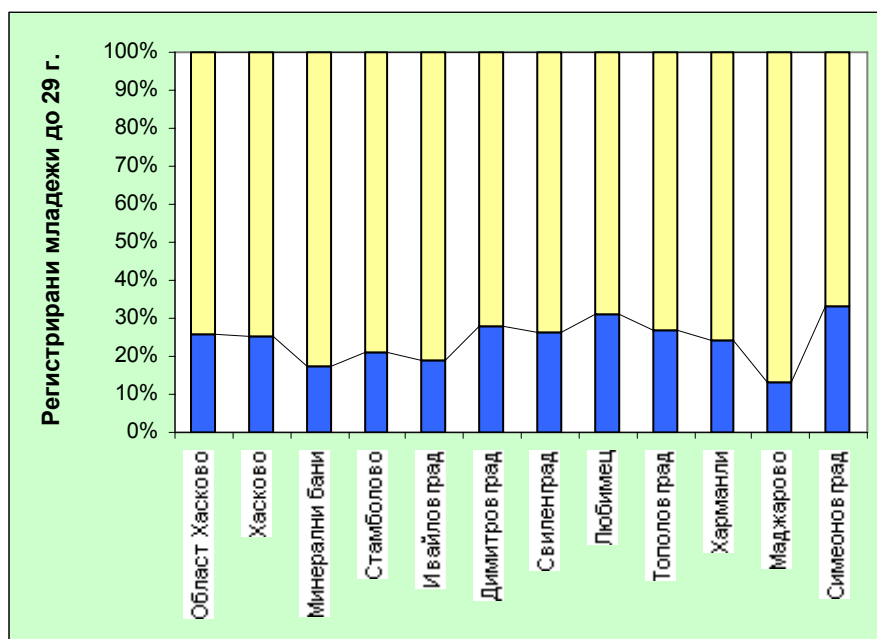
Разпределението на безработните лица по признака възраст се отличава със сравнителна равномерност на отделните групи. С най-голям дял са тези от 35 до 39 г. и от 40 до 44 г, съответно 15% и 14%, и от 30 до 34 г. и от 45 до 49 г. - по 12 на сто, които също спадат към рисковите групи, регистрирани безработни лица предвид наблюдаваната тенденция работодателите да търсят и наемат лица до 25-30 год. или над пенсионна възраст с цел избягване плащането на осигурителните вноски.

Наблюденията на динамиката на регистрираната младежка безработица показват устойчиви нива и сравнително голям дял спрямо цялата група безработни лица. Предвид факта, че съгласно ЗНЗ вече не се изплащат социални помощи при завършване на определена степен на образование или квалификация, тези данни за регистрация показват активната позиция на безработните младежи по отношение намирането на работа. Те са и индикатор за търсене на възможностите на ЗНЗ за стимулиране на работодателите за наемане на млади хора.

В сравнение с последните 3 години, през 2004 год. се отчита намаление на регистрираните безработни младежи и се формира тенденция на плавно намаление на броя на регистрираните младежи до 29г.

Считаме, че тази тенденция ще се запази и през следващите периоди, тъй като се увеличава търсенето на млади хора на трудовия пазар.

Графика 4: Регистрирани безработни младежи до 29 г. възраст в Област Хасково

Наблюденията показват, че в общините Симеоновград, Любимец и Димитровград делът на регистрираните младежи до 29г. е най-висок.

Професионалната структура се характеризира с висок относителен дял на регистрираните безработни лица :

без специалност – 12877 души /62.19%/

с работнически професии – 4219 /18.02%/

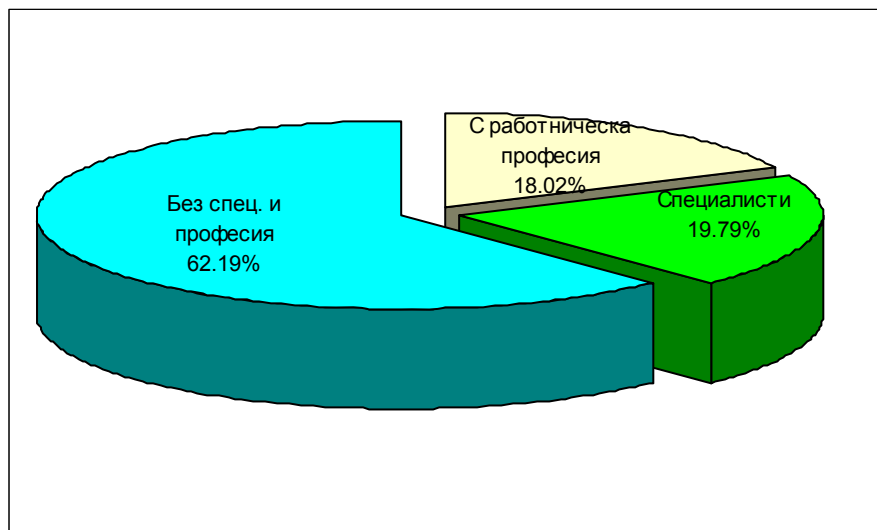
специалистите са – 4318 /19.79%/

от цялата съвкупност.

Сред специалистите с най-голям относителен дял е групата на лицата с инженерно-технически специалности.

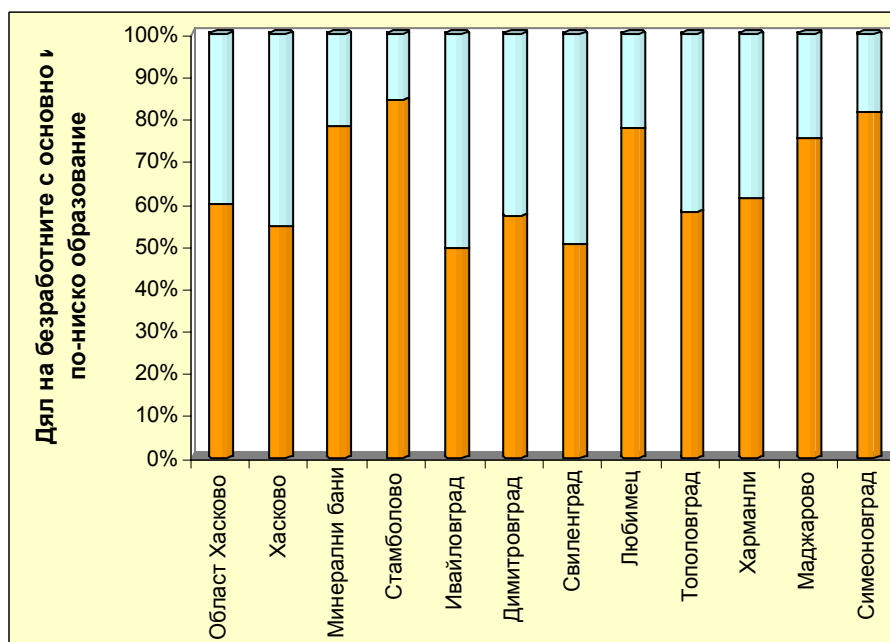
Особена рискова група е тази на регистрираните безработни лица без специалност, която е неконкурентноспособна на пазара на труда, като в нея влизат предимно лица социално слабите семейства, което се оказва още по-голям проблем за решаване.

Графика 5 : Професионална структура на безработицата

Сегментацията на предлагането на работна сила на областния трудов пазар по признака образование се отличава с трайно доминиращият дял на безработните лица с основно и по-ниско образование - за 2004 год. – 55.96% от всички регистрирани безработни лица.

Графика 6: Дял на безработни лица с основно и по ниско образование в Област Хасково

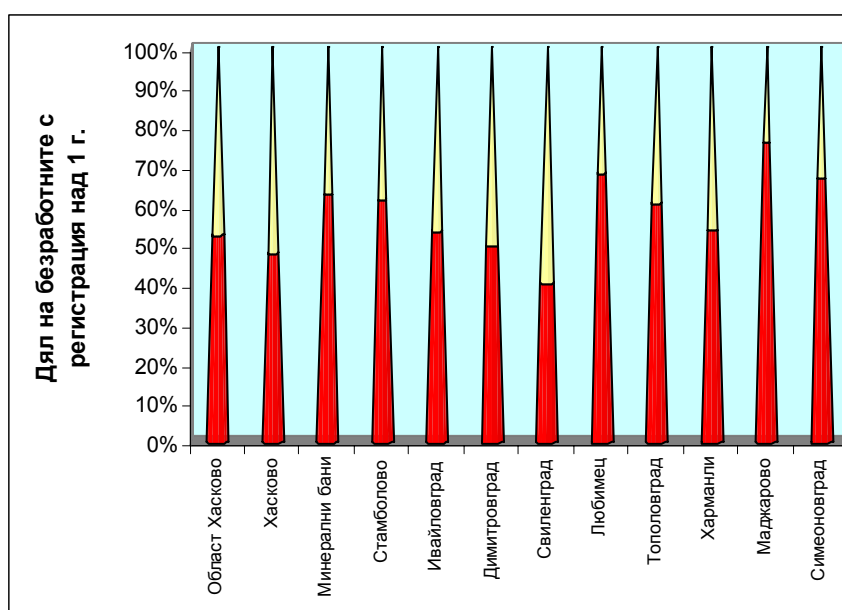
През последните години се отчита, макар и слаба тенденция за намаляване на дела на тази група от общия брой на регистрираните безработни.

Най-висок е делът на регистрираните безработни лица с основно и по-ниско образование в общините Симеоновград, Ивайловград, Минерални бани и Любимец.

Вишистите съставляват 6,87%, със средно образование съставляват 38.1% от цялата разглеждана съвкупност.

Регистрираните продължително безработни лица с престой в бюрото по труда над 1 година в Област Хасково също рискова група безработни средно за анализирания период са 8 912 или съставляват 50 % от всички регистрирани безработни.

Графика 7: Дял на безработните лица с регистрация над 1г.

През 2004 год. се формира тенденция на плавно намаление в спада на броя на регистрираните безработни с продължителна регистрация, но се повишава техният относителен дял в общата съвкупност на безработните лица.

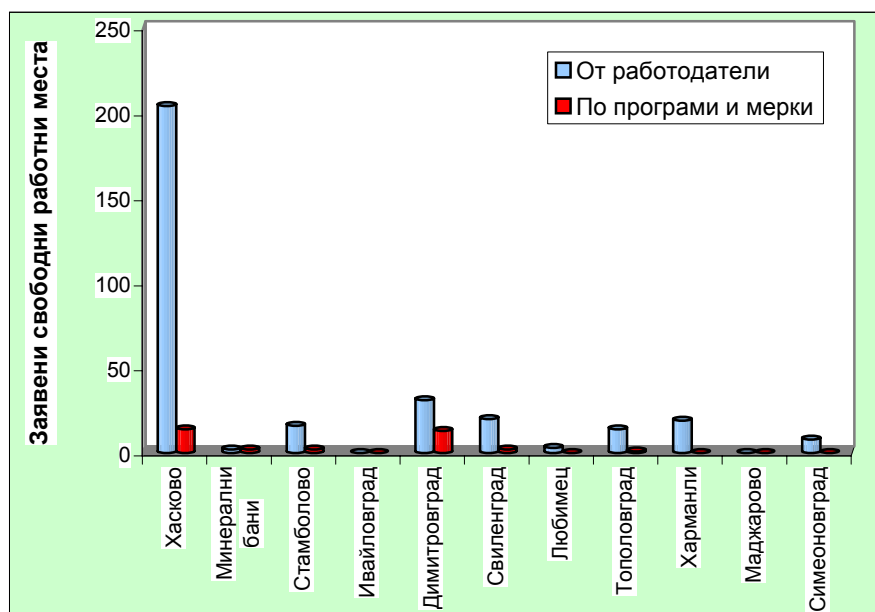
Следователно една немалка част от безработните трудно се адаптират към наложените от стопанската конюнктура нови изисквания и поради тази причина изпадат в състояние на продължителна безработица. Липсата на квалификация и образование е сериозна пречка тези лица да бъдат успешно устроени на работа, в предвид ограничения брой на свободните работни места. Приоритет е обучението и преквалификацията на работната сила, като се отговори на реалните нужди в различните отрасли и придобитите квалификации се надграждат към съществуващите квалификации на работната сила. Важно е също така да се увеличи нивото на пригодността за заетост и предприемачеството на работната сила в контекста на алтернативната заетост.

Забелязва се формирането през последните три години на трайна тенденция на повишаване броя на заявените работни места, което се отразява благоприятно за понижаване равнището на безработицата в областта. През 2004г. заявените места на

първичния пазар на труда са 861 средномесечен брой, като в сравнение с 2003г. се наблюдава увеличение със 11.2%.

Най-значителен брой заявени места има в общините Хасково, Димитровград и Харманли, което се илюстрира и от графиката:

Графика 8: Заявени сводобни работни места.

Натискът на трудовия пазар, измерващ се с броя на безработните лица, кандидатстващи за едно обявено в БТ работно място като цяло се движи в рамките на 18:1.

Това означава, че е налице определен дисбаланс между търсенето и предлагането на работна сила в полза на предлагането. Проследяването на трудово-пазарния натиск по периоди през годината показва ясно оформяща се тенденция към неговото намаление в резултат на силната зависимост на областния трудов пазар от фактори със сезонен характер, водещи през пролетните и летните месеци до значително нарастване на заявените в БТ свободни работни места. Но дисбалансът между търсене и предлагане на труд за дейности с постоянен характер се запазва и това дава основание за идентифициране на подходи за неговото разрешаване.

На базата на разгледаните дотук данни се налагат следните по-важни **ИЗВОДИ** за състоянието и тенденциите на развитие на трудовия пазар в Хасковска област:

Тенденциите в развитието на пазара на труда в областта през наблюдавания период са благоприятни.

- Безработицата се характеризира с близки до средните за страната стойности.
- Средномесечният брой на безработните е 17982 души, с 6,5 на сто по-малко.
- Средномесечният темп, характеризиращ динамиката на безработицата е отрицателен 1.25 на сто.
- Намалява средният брой на безработните *жени*.
- Намалява средният брой на безработните младежи до 29г.

Като трайна тенденция се явява дисбалансът между търсенето и предлагането на работна сила;

Оформят се рискови групи на регионалния трудов пазар, които са неравностойни по отношение на останалите субекти, предлагащи работната си сила. Възможностите за успешна трудова реализация на тези групи на сегашния етап са силно ограничени.

12. Здравеопазване

Държавната здравна политика на територията на областта се осъществява и организира от Регионален център по здравеопазване (РЦЗ).

Регионалният център по здравеопазване осъществява дейности по:

- контрол върху регистрацията и здравната дейност;
- контрол по изпълнение на медицинските стандарти;
- внедряване на информационни технологии в областта на здравеопазването;
- събиране, регистриране, обработване, съхраняване, анализ и предоставяне на здравна информация за нуждите на националната система за здравеопазване;
- планиране, организиране, ръководство и контрол на медицинската експертиза;
- планиране и организиране на здравните дейности при бедствия, аварии и катастрофи на територията на област Хасково;
- проверки по жалби и сигнали на граждани;
- координация на дейностите по изпълнение на национални и регионални здравни програми.

Регионалният център по здравеопазване проучва потребностите в областта от лекари, стоматолози, фармацевти и предлага на министъра на здравеопазването броя на местата за следдипломно обучение по основни и профилни специалности.

Държавният здравен контрол в областта се извършва от РИОКОЗ.

Регионалната инспекция за опазване и контрол на общественото здраве осъществяват дейности по:

- контрол по спазването на здравните изисквания към обектите с обществено предназначение, продуктите, стоките и дейностите със значение за здравето на човека;
- контрол върху заразните болести;
- контрол върху здравословното състояние на контактните със заразоболни лица, заразноносителите и съмнително болните от заразни болести;
- промоция на здравето;
- лабораторен контрол на факторите на жизнената среда;
- наблюдение, оценка и контрол на шума в урбанизираните територии и обществените сгради, на замърсителите в храни и на питейните води;
- методическа, консултативна и експертна помощ в областта на опазване на общественото здраве;
- разработване и изпълнение на регионални програми и проекти;
- изпълнение на национални програми и проекти в областта на опазването на общественото здраве;
- следдипломно практическо обучение в областта на опазването на общественото здраве.

Районна здравноосигурителна каса / РЗОК /

РЗОК в гр.Хасково като една от 28-те подразделения на НЗОК, съгласно ЗЗО осъществява задължителното здравно осигуряване в областта, във функциите по управление и разходване на набраните за тази цел средства за заплащане на здравни дейности и лекарствени продукти. С дейността си РЗОК цели подобряване на здравните резултати и качеството на живота, регулиране и повишаване на социалната, здравната и икономическата ефективност на здравните разходи, подобряване на качеството на предоставените услуги и равнопоставеността при тяхното използване, положителна промяна в отношенията между лекар и пациент.

Основни дейности и функции на РЗОК са:

- Анализ на здравното състояние и потребности на населението на територията на областта.
- Осъществяване на медицински и финансов контрол върху изпълнението на договорите от договорните партньори на РЗОК за област Хасково.
- Информационно осигуряване на обмена на данни за нуждите на управлението на процесите в РЗОК.

12.1. Здравна мрежа

Осигуреността с лекари на 10 000 души население е намалена от 27,3 за 2003 г. на 26,8 за 2004 г. Осигуреността със стоматолози е увеличена – от 8,2 за 2003 г. на 8,4 за 2004 г.

Наблюдава се и увеличение на осигуреността на населението със специалисти с полувисше и средно образование от 50 за 2002 г. и 2003 г. на 53,2 за 2004 г. През 2004 г. броят на населението на един лекар е 373 души, а през 2003 година е бил 366, а на един стоматолог – 1185 души за 2004 г., при 1222 за 2003 г.

През 2005 г. населението на областта се обслужва от следните лечебни заведения за болнична и извънболнична медицинска помощ:

Извънболнична помощ, осъществяваща се от:

- 2 Диагностично консултативни центъра;
- 19 Медицински центъра;
- 1 Стоматологичен център;
- 2 Медико-стоматологични центъра;
- 6 групови практики, от които 3 ПМП, 2 ПСП, 1 СМП;
- 187 амбулатории за индивидуална практика за първична мед. помощ /АИППМП/;
- 256 амбулатории за инд. практика за специализирана мед. помощ / АИПСМП /;
- 221 амбулатории за инд. практика за първична стоматологична помощ /АИППСП/;
- 17 медико-диагностични лаборатории / МДЛ /;
- 38 медико-технически лаборатории / МТЛ /;
- 1 хоспис;
- 1 Дом за медико-социални грижи за деца / ДМСГД /;
- 1 Център за спешна медицинска помощ / ЦСМП /;

12 заведения за болнична помощ, от които:

6 Многопрофилни болници за активно лечение / МБАЛ / - гр. Хасково, гр. Димитровград, гр. Харманли, гр. Свиленград, гр. Ивайловград, гр. Тополовград

2 Специализирани болници за активно лечение по вътрешни болести /СБАЛВБ / - гр. Симеоновград, гр. Любимец

4 диспансера – МДОЗС, ОДПФЗС, СДПЗС, ОДКВЗС в гр. Хасково

12.2. Извънболнична медицинска помощ

12.2.1. Първична извънболнична медицинска помощ

В регистъра на РЦЗ Хасково регистрираните индивидуални практики за първична медицинска помощ са 187, от тях сключили договор с РЗОК са 169.

По НЗК /национална здравна карта/ медицинските практики за ПИМП са 183. Броят на ОПЛ /общопрактикуващи лекари/, работещи по договор с РЗОК е 169 изпълнители, от които 139 самостоятелни и 3 групови практики. Незаетите практики за област Хасково са 17, от които 12 селски и 5 градски в общинските центрове. Интересът на лекарите за работа извън градовете е по-слаб, поради големите отговорности, произтичащи от пакета, който трябва да извършват, както и обективни инфраструктурни и демографски показатели. Най-голям е броят на незаетите практики в община Тополовград - 4, а в останалите общини са както следва:

Таб. 16: Лекарски практики в Област Хасково

Община	Център на лекарска практика	Населени места, които обхваща практиката	Брой лекарски практики по НЗК	Брой ОПЛ, сключили договор с РЗОК	Брой незаети практики
Хасково	с.Тракиец	с.Тракиец	1	0	1
		с.Текето			
	с.Мандра	с.Мандра	1	0	1
		с.Орлово			
	с. Николово	с. Николово	1	0	1
		с. Широка поляна			
		с. Гълъбец			
Димитровград	гр.Меричлери	гр.Меричлери	2	1	1
		с.Длъгнево			
Любимец	гр. Любимец	гр. Любимец	6	4	2
		с.Белица			
		с.Лозен			
Симеоновград	гр.Симеоновград	гр.Симеоновград	5	4	1

	с. Троян	с.Константинов			
		с.Преславец			
		с. Троян	1	0	1
		с. Тенево			
		с. Свирково			
Стамболово	с. Жълти бряг	с. Дряново			
		с. Жълти бряг	1	0	1
Мин.бани	с. Сърница	с. Балкан			
		с. Царева поля			
		с. Сърница	1	0	1
Ивайловград	гр.Ивайловград	с. Колец			
		с. Сираково			
		гр.Ивайловград	5	4	1
		с.Славеево			
		с.Драбишна			
		с.Кобилино			
		с.Черни рид			
		с.Карловско			
		с.Чучулига			
		с.Горноселци			
		с.Покрован			
		с.Долноселци			
		с.Камилски дол			
		с.Ламбух			
		с.Хухла			
		с.Мандрица			
		с.Одринци			
		с.Сив кладенец			
		с.Горно Луково			
		с.Долно Луково			
		с.Меден бук			
		с.Пелевун			
		с.Кондово			
		с.Свирачи			
		с.Орешино			
		с.Белополяне			
Тополовград	с. Светлина	с. Светлина	1	0	1
	с. Орешник	с. Каменна река			
		с. Орешник	1	0	1
	с. Орлов дол	с. Мрамор			
		с. Орлов дол	1	0	1
		с.			

		Владимирово			
	с. Радовец	с. Радовец	1	0	1
Свиленград	с. Сладун	с. Сладун	1	0	1
		с. Варник			
		с. Маточина			
		с. Михалич			
		с. Студена			
		с.Дервишка могила			
Харманли	с. Бисер	с. Бисер	1	0	1
		с. Черна могила			
ОБЛАСТ ХАСКОВО				ОБЩО НЕЗАЕТИ ПРАКТИКИ:	17

Част от незаетите селски практики съществуват като втори адрес в практиката на ОПЛ по съседство, или в най-близкия общински център. В тези случаи населението от свободните практики до голяма степен е обхванато от лекари в съседни по разположение практики. Назначеният персонал /мед.сестра, медицински техник и акушерка/ и посещението на лекаря по график, работещ в съседна практика, осъществяват медицинското обслужване. Семейните лекари на територията на областта, които имат регистрирани над 800 ЗЗОЛ /задължително здравноосигурени лица/, имат нает среден медицински персонал, а всички, които имат регистрирани над 2500 ЗЗОЛ, имат нает и лекар на трудов договор.

Изводът е, че мрежата за първична медицинска помощ, като основно звено на здравната реформа, е добре изградена в областта като цяло, но не осигурява достатъчно добра териториална достъпност за общини Тополовград, Минерални бани и Ивайловград. Доминиращата индивидуална форма на първичната практика /82%/ затруднява осигуряването на качествена и своевременна медицинска помощ. Интересът на ОПЛ за участие в групови практики е изразен в големите общини – Хасково и Димитровград. Това окрупняване на първичната медицинска помощ води до по-висока ефективност и стабилност на структурите. За 2005 г. одобрените за областта практики с неблагоприятни условия са 45 /разположени в села/. 35 ОПЛ получават допълнително заплащане, за да се засили тяхната заинтересованост за работа в отдалечени, високопланински и други населени места, класифицирани като неблагоприятни.

РЗОК съвместно с РК на БЛС е осигурила служебен избор на ОПЛ на ЗЗОЛ от всички домове в областта за медико-социални грижи, специални училища, домове за отглеждане на деца, лишени от родителски грижи и други заведения с особен социален и правен статут. Поради ниска обръщаемост на гражданите и слаба активност на ОПЛ в областта на профилактиката, намалява броят на задължителните профилактични прегледи и имунизации, особено по програма "Детско здравеопазване", което предполага въвеждане на коригиращи мерки. От друга страна се отчита задоволително обхващане на недиспансеризирани ЗЗОЛ над 18 год. възраст с

профилактични прегледи. Рамковите договорености не позволяват данните от извършената дейност да се обвържат с данни за резултати от нея. Необходимо е да се предвиди получаването на обобщена информация от извършената профилактика на недиспансеризирани ЗЗОЛ над 18 год. възраст.

12.2.2. Специализирана извънболнична медицинска помощ

Предлагането на специализирана медицинска помощ продължава да се разширява. Паралелно се наблюдава подобряване на осигуреността със специалисти в почти всички общини на областта. В регистъра на РЦЗ Хасково има 256 регистрирани индивидуални практики за специализирана медицинска помощ.

Общият брой на сключените договори на РЗОК Хасково с лекари от специализираната извънболнична помощ по НРД за 2002 г. е 255, за 2003 г – 292 , за 2004 – 284.

Общият брой на специалистите, обслужващи ЗЗОЛ в областта, е 1.90 пъти по-голям спрямо изискуемия брой по НЗК. Това значително увеличение осигурява необходимия брой специалисти, провеждащи диспансерно наблюдение на хронично болни, а именно - кардиолози, невролози, акушер-гинеколози, педиатри и др. По-малък или недостатъчен е броят на специалистите по хематология, паразитология, инфекциозни заболявания, нефрология и др. Подобрява се достъпът на бременни до специалист акушер-гинеколог, както и на деца до 6 год. до педиатрична помощ и профилните ѝ специалности.

Физиотерапевтичната дейност задоволява добре потребностите от рехабилитационни и възстановителни дейности на нуждаещите се в общини Хасково, Димитровград и Харманли, но не същото може да се каже за останалите отдалечени от областния град общини. 9 изпълнители на пакет "Физиотерапия и рехабилитация" работят по договор с РЗОК. 37 % от специалистите изпълняват и високо-специализирани дейности. Сравнително доброто разпределение на изпълнителите на този вид дейност във всички по-големи общини допринася за улеснения достъп до ехокардиографии, доплерова сонография, електроенцефалографии, лазертерапия при очни заболявания, сърдечно-съдов тест с натоварвания и др.

12.3. Стоматологична помощ

В РЦЗ Хасково има 221 регистрирани амбулатории за първична стоматологична помощ. От тях 190 амбулатории работят по договор, сключен с РЗОК Хасково.

Броят на практиките предвидени в Областната здравна карта за първична стоматологична помощ е 200. Разчета за брой стоматологични практики е направен при 1515 души среден брой население за една стоматологична практика.

Съществува известна диспропорция, изразяваща се в концентрация на повече стоматолози в градовете Хасково и Димитровград и същевременно наличието на свободни практики в малки общински центрове и отдалечени райони. На 5 АИППСП разкрили адрес в населени места, определени като неблагоприятни, се заплаща допълнително 20% върху цените за стоматологични услуги. 14 ИСП изпълняват стоматологични услуги по направен служебен избор за лицата, настанени в домове.

Изводът е, че все още не е покрита НЗК за първична стоматология, която посреща масовите дентални потребности. Недостатъчно е нивото за покритие за специалностите "Хирургична стоматология" и "Детска стоматология". Разширява се дейността в неблагоприятни условия на работа и със социални контингенти.

12.4. Медико-диагностична дейност

На територията на област Хасково в РЦЗ има регистрирани тридесет и три лаборатории, които са договорни партньори на РЗОК по следните видове медико-диагностична дейност: клинична лаборатория, рентген, микробиология, паразитология, вирусология, патоанатомия, имунология, високо-специализирани медико-диагностични дейности: / хормонални изследвания, микроалбинурия, имунологични изследвания, мамографии, КАТ и ЯМР/.

Наличните лаборатории са достатъчни и покриват напълно нуждите на населението от медико – диагностични изследвания.

Затруднен е достъпа до този вид медицинска дейност на населението от община Ивайловград и отчасти Тополовград. Разкритите лабораторни звена в тези общини са с ограничено работно време, поради ограничен кадрови ресурс за тези специалности.

12.5. Дом за медико-социални грижи за деца

ДМСГД Хасково е лечебно заведение в което медицински и други специалисти осъществяват продължително медицинско наблюдение и специфични грижи за деца от 0 до 3 години с хронични заболявания и медико-социални проблеми. ДМСГД разполага със 100 места. Към 31.12.2004 г. децата в дома са били 71 / от тях 22 до 1 година, 27 от 1 до 2 години и 22 от 2 до 3 години /. В заведението се осъществява отглеждане, възпитание , обучение и подготовка за интеграция в обществото чрез посещаване на масови детски заведения, интеграция в семейство, подготовка за осиновяване. При осъществяване на дейностите, медицинските и други специалисти в дома създават условия за прилагането на индивидуален подход, осигуряващ оптимално физическо и психическо развитие на децата.

12.6. Център за спешна медицинска помощ

Център за спешна медицинска помощ Хасково е лечебно заведение, в което медицински специалисти оказват спешна медицинска помощ на болели и пострадали лица в дома, на местопроизшествието и по време на транспортирането до евентуалната им хоспитализация. На територията на областта, центърът има 7 филиала – гр. Хасково, гр. Димитровград, гр. Харманли, гр. Свиленград, гр. Ивайловград, гр. Тополовград, Симеоновград. ЦСМП разполага с реанимационни екипи, които осигуряват 24часово дежурство. Линейките – реанимобици са оборудване със съвременна медицинска апаратура, с която могат да се поддържат жизненоважните функции на пострадалите по време на транспортирането

Броят на изпълнените повиквания е увеличен от 28 232 през 2003 г. на 31 633 за 2004 г. Увеличен е и броят на обслужените лица от 23 033 на 26 193. Броя на обслужените деца също е увеличен от 1598 за 2003 г. на 1752 за 2003 г. на 1 598 за 2003 г. Увеличен е броят на транспортираните лица от 7 037 на 7 858, от тях санитарен транспорт – 2 718 и 5 141 за превоз на консултанти.

Брой хоспитализирани пациенти намалява от 3 400 за 2003 г. на 3 282 за 2004 г. Относителният дял на хоспитализираните пациенти е 12.5 % от обслужените лица.

12.7. Болнична помощ

Към месец септември на 2005 г. населението на областта се обслужва от 12 лечебни заведения за болнична помощ – 5 МБАЛ, 3 СБАЛВБ и 4 диспансера. Към 31.12.2004 г. тези лечебни заведения разполагат с общо 1249 легла, като броят им е намалял в сравнение с 2003 – 1276 легла. През 2002 година броят на леглата е бил

1310, а през 2001 г. – 1760 легла. Общата осигуреност с легла за 2004 г. е 47,2 на 10 000 души население, като през 2003 г. е била - 47.8, през 2002 г. - 48.6 и за 2001 г. - 61.6.

На територията на областта РЗОК-Хасково е сключила договор с 12 лечебни заведения за оказване на болнична помощ по отделни клинични пътеки .

Тези ЛЗ работят по общо 258 бр. клинични пътеки. На практика, всички съществуващи ЛЗ за БП, с изключение на ОДПЗС-Хасково, се финансират частично за определени клинични пътеки от НЗОК.

Таб. 17: Брой клинични пътеки според лечебното заведение

№	Наименование на лечебното заведение	Брой договорени клинични пътеки
1	"МБАЛ-Хасково"АД	75
2	МБАЛ"Св.Екатерина"ЕООД Димитровград	58
3	"МБАЛ-Харманли"ЕООД	32
4	"МБАЛ-Свиленград"ЕООД	30
5	"СБАЛВБ-Ивайловград"ЕООД	19
6	"МБАЛ-Тополовград"ЕООД	11
7	"СБАЛВБ-Любимец"ЕООД	7
8	"СБАЛВБ-Симеоновград"ЕООД	5
9	"ОДПФЗС-Хасково"ЕООД	2
10	"МДОЗ-Хасково"ЕООД	14
11	"ОДКВЗС-Хасково"ЕООД	2
	общо КП	255

Достъпът до болнична помощ, финансирана от НЗОК, е максимален. В осем от единадесетте общини на областта е осигурена възможност за болнично лечение по местоживееене. В Приложение 14 от НРД 2005 са определени условията (общи и специални), при които НЗОК сключва договори за оказване на болнична помощ в рамките на законовите норми и разпоредби на МЗ. НЗОК отделя основно внимание на интересите на населението и здравните му потребности, но освен равенство в достъпа, тя трябва да гарантира и качество на здравните грижи, както се очаква от една обществена институция.

През 2004 г.и 2005 г. МЗ чрез РЦЗ приема отчети за извършената дейност по Методика за субсидиране на преобразувани лечебни заведения за болнична помощ с държавно и с общинско участие заплащана от републиканския бюджет.

Субсидията за всяко лечебно заведение включва:

- средства за извършени дейности по класове болести
- средства за извършени други дейности, както следва:
 - о средства за извършени диализи от лечебните заведения,
 - о средства за издадени експертни решения от ТЕЛК ;
 - о средства за извършени еднокдневни химиотерапии от лечебните заведения;

- о средства за извършени диспансерни дейности от лечебните заведения;
- о средства за извършени дейности по взимане и присаждане на органи;
- о средства за извършени дейности, свързани с проведено интензивно лечение
- о в интензивни клиники или отделения на болни, независимо от реда на техния прием, от лечебните заведения;
- о средства за извършени дейности за болни с летален изход с престой до 24 ч.;

Субсидията се определя за всяко тримесечие на база отчетена дейност за преминали болни.

Министерството на здравеопазването не заплаща дейността на лечебното заведение по клинични пътеки, финансирана от Националната здравноосигурителна каса (НЗОК) или от пациента.

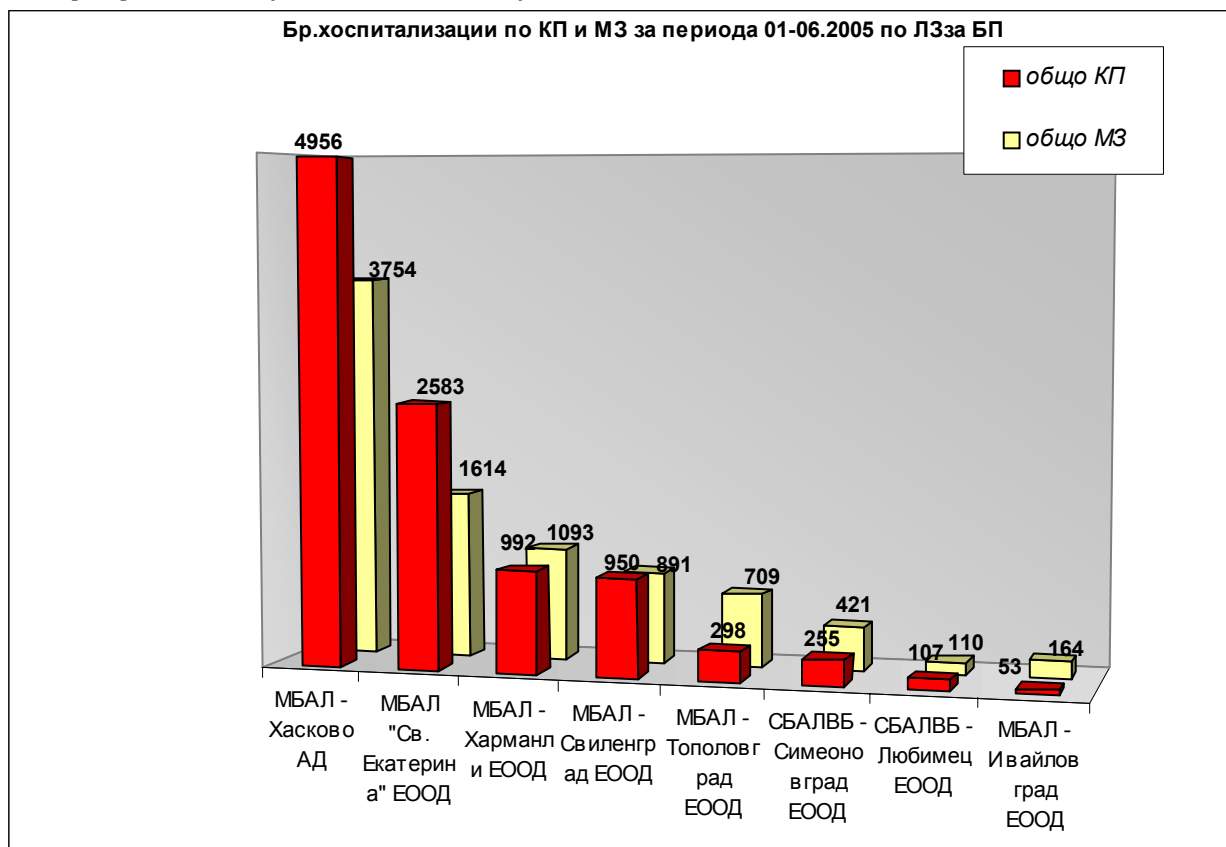
Размерът на годишната субсидия на лечебните заведения се формира в рамките на средствата от субсидия по бюджета на Министерство на здравеопазването за 2005г., и в съответствие с разпоредбите на Закона за държавния бюджет на Република България за 2005г.

Лечението на всички неосигурени пациенти в болничните заведения се заплаща от МЗ.

Таб. 18: Брой хоспитализации по КП и МЗ по ЛЗ за БП за периода 01-06.2005 год.

	общо КП	общо МЗ
МБАЛ - Хасково АД	4956	3754
МБАЛ "Св. Екатерина" ЕООД	2583	1614
МБАЛ - Харманли ЕООД	992	1093
МБАЛ - Свиленград ЕООД	950	891
МБАЛ - Тополовград ЕООД	298	709
СБАЛВБ - Симеоновград ЕООД	255	421
СБАЛВБ - Любимец ЕООД	107	110
СБАЛВБ - Ивайловград ЕООД	53	164
Общо област	10194	8756

Графика 8: Брой хоспитализирани по КП и МЗ

В някои общински лечебни заведения наличното оборудване, сгради и персонал не може да гарантира нужното ниво на специализирана здравна грижа за болните. На дневен ред е реорганизацията на наличния ресурс, която да запази предмета на дейност и да осигури необходимото ниво на медицинска помощ при по-добра ефективност.

Освободеният достъп на пациенти до болнична помощ в рамките на цялата страна пренасочи болните към избрано от тях лечебни заведения , но 95,5 % остават да се лекуват в рамките на нашата област. Само 0,5% са пациентите от други области, които получават болнична помощ в нашия регион.

Всички лечебни заведения за болнична помощ са болници за активно лечение. На територията на област Хасково все още няма болници за долекуване, продължително лечение и рехабилитация, както и частни лечебни заведения за болнична помощ , които да работят по клинични пътеки.

За първото полугодие на 2005 год. най-много пациенти са преминали през областната МБАЛ – Хасково (43,48%). През останалите 7 общински болници (МБАЛ и СБАЛВБ) общо са преминали 48,41%, диспансерите с легла – 7,25% и извънболнични изпълнители – 0,84%.

Извършената и заплатена от НЗОК дейност по клинични пътеки продължава тенденцията си на увеличение спрямо предходната година, което в основна степен се дължи на нарастване-то в броя на обхванатите диагнози във финансираните от НЗОК клинични пътеки, както и на високия брой договорни партньори.

Общият брой на ЗЗОЛ, получили болнична помощ по клинични пътеки през първото полугодие на 2005 год. е 10 194 (при 8756 бр. случаи, отчетени и финансирани по договор с МЗ), което е 53,8% от общия брой хоспитализирани лица.

12.8. Аптечна мрежа

Аптечната мрежа за 2005 г. на територията на Област Хасково включва регистрираните 100 аптеки / в това число 54 от тях имат издадени лицензи за дейности с наркотични вещества/ и 6 аптечни склада за търговия на едро. На територията на областта не функционират общински аптеки. За 2004 г. регистрираните аптеки са били 93, а аптечните складове 2. По договор с РЗОК гр.Хасково работят 59 аптеки на територията на област Хасково. Разпределението в областта е както следва:

- 21 аптеки в гр.Хасково;
- 15 аптеки в община Димитровград;
- 6 аптеки в град Харманли;
- 5 аптеки в град Свиленград;
- 4 аптеки в град Любимец;
- 3 аптеки в град Тополовград;
- 2 аптеки в град Ивайловград;
- 2 аптеки в град Симеоновград;
- 1 аптека в община Мин.бани;

В тези аптеки ЗЗОЛ могат да получат напълно или частично заплатени от РЗОК лекарствени средства и консумативи. Аптеките с издаден лиценз за работа с наркотични вещества работят със специални рецептурни бланки. РЦЗ контролира получаването и отчитането на тези рецептурни бланки.

13. Образование

13.1. Мрежата от училища на територията на областта се състои от: 120 учебни заведения, от които 10 начални училища, 69 основни училища, 17 СОУ и профилирани гимназии, 13 професионални гимназии, 9 специални училища, 1 вечерно СОУ и 1 частно училище. Обслужващите звена са 10, включително 2 детски комплекса, астрономическа обсерватория и ученическо общежитие. Общият брой на паралелките в учебните заведения е 1705 с 33097 ученици. В областта функционират 78 детски градини, които се посещават от 6187 деца.

Таб. 19: Разпределение на училищата по общини от областта:

Община	Брой у-ща	Брой паралелки	Брой ученици	Брой ученици в паралелка
Димитровград	27	357	6810	19
Ивайловград	4	53	933	17.6
Любимец	5	51	1064	21
Маджарово	1	12	195	16.25
Мин.бани	6	58	921	15.9
Свиленград	10	147	2870	19.5

Симеоновград	3	46	1003	21.8
Стамболово	6	49	678	13.8
Тополовград	9	85	1391	16.35
Харманли	11	168	3050	18.15
Хасково	38	679	14182	20.88

За сравнение през 1999 година мрежата от училища в региона е била съставена от 17 начални училища, 86 основни училища, 18 СОУ, 8 специални училища и 17 професионални училища, броят на детските градини е бил 93. Тоест, броят на училищата от 1999 до 2005 година е спаднал както следва: начални училища спад с 41%, основни училища - с 20%, СОУ – с 6.5% и професионални гимназии спад с 23.5%. Единствено броят на специалните училища се е увеличил с 11%.

Общо броят на училищата за периода 1996 – 2005 е намалял с 20%, броят на паралелките – с 18.5%, броят на учениците – с 21.5%, броят на учителите е намалял с 11.35%. Както се вижда от таблицата долу броят на учениците в паралелка се е увеличил от 18.5 на 19.38 ученика. Тенденцията към намаляване броя на училища, паралелки и ученици е ясно изразена през наблюдавания период 1996 - 2005 година.

Таб. 20: Сравнителни данни за училищата в област Хасково за периода 1996–2004

	1996 год.	1999 год.	2004 год.	2005 год.
Брой училища	154	144	121	120
Брой паралелки	2103	1884	1649	1705
Брой ученици	4229	3995	3313	3309
Брой ученици в паралел	18.5	18.2	20	19.38
Брой учители	3504	3122	3114	3092

13.2. Кадрова обезпеченост на образователната сфера:

През 2005 година общият брой на учителите и възпитателите в областта е 3092, от които с висше образование /магистри/ - 2075, бакалаври – 406, специалисти – 87, с полувисше образование – 474, със средно педагогическо образование – 1, със средно специално образование – 34, със средно общо образование – 12.

В учебните заведения и обслужващите звена в системата на образованието работят 1146 души непедagogически персонал, от които с висше образование /магистри/ - 60, бакалаври – 22, специалисти – 4, с полувисше образование – 21, със средно специално образование – 374, със средно общо образование – 361, с основно образование – 279 и с начално образование – 25.

Сферата на образованието в област Хасково като цяло е обезпечена с квалифицирани кадри. В гр.Хасково като цяло няма недостиг на специалисти по отделните дисциплини, с изключение на преподаватели по езици. Неблагоприятните условия за труд и ниското заплащане са причина за недостига на директори и правоспособни учители в селата. Наличието на квалифицирани преподавателски кадри в достатъчна степен е силна страна за областта, което е едно от условията за постигане на добри резултати при подготовката на учащите в системата на средното

образование. Учителите имат възможност да повишават квалификацията си чрез участие в обучителни курсове и семинари, организирани по различни линии.

13.3. Тенденции в сферата на образованието:

Към момента по-голямата част от училищата в областта разполагат със свои сгради. Но все още има учебни сгради, където се помещават две или три училища. Поради намаляващия брой ученици, в някои училища сградите не се уплътняват ефективно, а в други сгради са настанени по две училища, се налага оптимизация на училищната мрежа. Чрез оптимизация на мрежата от детски градини и училища се цели ефективно използване на финансовите ресурси и кадровия потенциал, необходими за обезпечаване нормалното протичане на учебния процес, както и снижаване на разходите за поддръжка на материалната база. В последните години системата на средното образование претърпя известни промени, изразяващи се в съкращаване или реорганизация на някои звена. Това преструктуриране на мрежата от учебни заведения и обслужващи звена се налага поради демографския срив и продължаващия процес на миграция на населението от селските райони към по-големите градове.

В някои села поради неефективност бяха закрити детски градини и училища и децата бяха пренасочени в други населени места. Това налага прилагането на нов териториален модел на обслужване, като придвижването на децата до училището в опорните селища става с автобусен транспорт като разходите се поемат от съответните общини. Централизирано по заявка на общините и след утвърждаване от МОН за областта бяха осигурени девет автобуса. Очаква се те да задоволят макар и частично исканията на кметовете и да способстват за предстоящото оптимизиране на общинската училищна мрежа. Поетапно се прилага преструктуриране или закриване на част от обслужващите звена, чиято дейност от години е нерентабилна и при настоящото състояние на местните бюджети общините не са в състояние да продължават да ги поддържат.

В по-големите градове от областта учащите имат възможност за избор от широк спектър алтернативи за получаване на добра общообразователна и професионална подготовка. Наличието на мрежа от училища, осигуряваща голямо разнообразие от възможности в системата на средното образование, е силна страна за областта. Най-голям интерес има към кандидатстване в езиковите и природоматематическите гимназии, както и в професионалните гимназии, осигуряващи квалификация по редица професии, с които може да се намери реализация в предприятия на територията на областта. Мрежата от училища в селските райони включва предимно начални и основни училища. За получаване на средно образование на учениците се налага да пътуват до по-голямо населено място. Този факт показва, че възможностите за получаване на общо или специализирано средно образование в рамките на по-малките общини от областта са сравнително по-ограничени.

13.4. Състоянието на материално-техническата база на детските градини, училищата и обслужващите звена е сравнително добро, като се имат пред вид ограничените възможности на общините да отделят средства за поддръжка на базата.

През последните години ново строителство не се осъществява, а се правят ремонти по наличния сграден фонд. Като слаба страна може да се посочи недостигът на средства за пълно обезпечаване отделните дейности по образованието. Добра

придобивка е оборудването на училищата с компютърни кабинети и достъпът до кабелен интернет в рамките на националната стратегия за информационни и комуникационни технологии и новосъздадения контролен център, който ще координира дейностите във виртуалната национална образователна мрежа. В някои от общините държавната субсидия за развитие на образованието се оказва недостатъчна, а местните бюджети не са достатъчно надежден финансов резерв. С оглед на това учебните заведения се налага по-активно да търсят начини за осигуряване допълнителни средства, използвайки възможностите, предвидени от Закона за народната просвета: от допълнителни дейности /отдаване под наем на учебна, спортна база и оборудване, учебно-производствена дейност и извършване на услуги/, от дарения и целеви вноски от физически и юридически лица и основно от участие в програми и проекти на европейските предприєдинителни и структурни фондове. От училищните настоятелства се очаква да съдействат активно при набиране средства за покриване належащи нужди на училищата, а от директорите – да управляват максимално ефективно наличните ресурси. За тази цел част от директорите на училища преминаха курс на обучение за придобиване на мениджърски умения. Предстои към мрежата на училищните настоятелства да се прибавят и нови неправителствени организации със съответния правен статут, които да обединяват младежи и специалисти по възрастов, тематичен или браншов признак. През последните няколко години част от училищата спечелиха проекти по програма ФАР и други програми на ЕС и с получените средства подобриха материалната си база: ремонти на кабинети, обмен на специалисти, мобилност на ученици, компютърно и друго оборудване и т.н.

13.5. Професионално образование:

Професионалното образование в област Хасково следва тенденциите към съобразяване на училищата с търсенето на пазара на труда. Извършва се плавен преход към увеличаване на професионалните паралелки за сметка на профилираните паралелки с технологичен профил. Ще продължи поддържането на разумен баланс между броя на професионалните и общообразователните училища и паралелки. В момента в област Хасково функционират следните професионални гимназии:

В община Хасково – 7 професионални гимназии и 2 училища с професионални паралелки. Това са: Професионалната гимназия по туризъм, Професионалната гимназия по селско стопанство, Професионалната гимназия по дървообработване и строителство, Професионалната гимназия по лека промишленост, Професионалната гимназия по механоелектротехника, Професионалната гимназия по транспорт, Финансово стопанска гимназия, Спортно училище и Помощно училище "д-р П.Берон"

Община Димитровград – 3 професионални гимназии, 1 училище с професионални паралелки и Междучулищен център по трудово-политехническо обучение. Професионалните гимназии са: Професионална гимназия по енергетика и електротехника, Професионална гимназия по строителство и Професионална гимназия по химични и хранителни технологии.

В община Минерални бани професионалното обучение се провежда в една професионална гимназия и 1 основно училище с професионални паралелки. Оздравителната професионална гимназия обучава ученици в направленията "Финанси, банково и застрахователно", "Счетоводство".

В община Свиленград има една професионална гимназия и 1 помощно училище с професионални паралелки. Професионалната гимназия е по селско стопанство и икономика.

В община Харманли има една професионална гимназия и помощно училище с професионални паралелки. Професионалната гимназия е по електропромишленост и текстил.

Общините Ивайловград, Любимец, Маджарово, Симеоновград, Стамболово и Тополовград няма обособени професионални гимназии, има само професионални паралелки с различни профили.

13.6. Висшето образование в област Хасково е представено от: Център за изнесено обучение към УНСС, филиал на Медицинския колеж към "Тракийския университет" – Стара Загора, филиал към Департамент "Кооперативен мениджмънт и бизнес" и колеж към същия департамент.

13.7. Организации за осмисляне свободното време на учениците

На територията на областта функционират различни структури за осмисляне свободното време на учениците.

Такава организация е Младежки център -Хасково. Той е общинска структура, чиято дейност е насочена към социализацията на децата и младите хора, предоставяне на интересни дейности за тяхното свободно време, към тяхното гражданско образование. Центърът разполага с три сектора – 1. Младежки дейности и програми, 2. Извънкласни дейности и 3. Спортни дейности.

Детски комплекс – Ивайловград е общинска структура, която развива различни извънкласни форми за свободното време на учениците – като спорт, компютърна грамотност, английски език и др.

Друга организация, която предлага дейности за свободното време е Астрономически клуб "Хелиос". Той създава условия за развитие на астрономията, както и за теоретическа и практическа дейност в тази област, като същевременно подпомага учебния процес по астрономия и физика в образователната система.

13.8. Визия за развитие на средното образование в област Хасково

Да се подобри качеството на образованието и гражданските му измерения чрез действено приобщаване на държавните институции, семейната среда и неправителствените организации към процесите на обновление в българското училище. Посредством взаимен контрол и превенция от страна на училище, родителска общност и институции да се сведат до минимум възможностите за вредни влияния и навици у учениците, както и за извършване на противообществени прояви. Целта на оптимизираното взаимодействие между училище, институции и семейство е разгръщането на личния интелектуален потенциал на подрастващите и формирането на интерес към самоусъвършенстване, осигуряване на професионална насоченост и подготовка за живота на базата на националните традиции и общочовешките хуманитарни ценности.

13.9. Приоритетите в сферата на образованието са насочени към:

- Стимулиране ефективно управление на ресурсите и оптималното им използване;

- Ориентиране на професионалното образование към потребностите на пазара на труда и индивида;
- Повишаване качеството на образованието чрез повишаване квалификацията на учителите и ръководителите на учебни заведения;
- Осигуряване на равен достъп до образование и равни възможности за образование; интегриране на ученици със специфични социални, здравословни и/или образователни потребности, както и такива от етнически произход;
- Оптимизация на училищната мрежа;
- Компютризиране на образованието;
- Осигуряване на условия за организиране и провеждане на нормален и ефективен учебен процес
- Осигуряване на възможности за мобилност на ученици, преподаватели и експерти посредством обмен, участие в стажове, разработване и участие в проекти и езикови курсове в други страни в рамките на образователните програми и подпрограми на Европейския съюз като "Сократ", "Младеж", "Леонардо да Винчи" ;
- Развитие на научното и информационното осигуряване на средното образование;
- Въвеждане на качествено ранно чуждоезиково обучение в съответствие с новия учебен план и създаване на възможност за усвояване на два чужди езика;
- Предлагање на широк спектър от извънкласни форми за осмисляне и ангажиране свободното време на учениците;
- Създаване и поддържане на ефективна система за контрол на качеството на образованието във всички образователни етапи и степени;
- Прилагане на политиката за учене през целия живот чрез предоставяне на различни форми за обучение на възрастни;
- Гражданско образование като предпоставка за формиране на отношение към проблемите на гражданското общество и европейската интеграция;
- Опазване живота и здравето на учениците чрез разработване и прилагане на здравно-образователни програми;
- Формиране на чувствителност и насърчаване на равнопоставимостта между мъжете и жените като принцип в българското училище, чрез джандър обучения и познания в среден курс на образованието;
- Изграждане на устойчиви връзки между основните партньори (училище, родители, институции, бизнес);
- Консултации и подкрепа за сформирание на неправителствени организации, насочени към образованието;

13.10. Основни цели за развитие на образованието:

- Развитие на интелектуалните възможности и комуникативните способности на личността, нейната индивидуалност и самостоятелност;
- Изглаждане на физически и морално здрави и дееспособни личности, готови да поемат граждански отговорности;
- Формиране на потребности, интереси и нагласи за учене, обучение и самоусъвършенстване през целия живот;

- Осигуряване на необходимото равнище на общообразователна и професионална подготовка на личността, позволяващо ѝ непрекъснато да се образова и самообразова.

14. Култура и културно наследство

Културата е важен елемент от социалния живот на хората, тя е комплексна сфера, включваща културно-историческо наследство, дейността на разнообразни културни институции и културни прояви от индивидуален или масов характер.

14.1. Културни институции на територията на област Хасково:

Най-характерна, добре развита и със значими традиции е читалищната мрежа на територията на областта. Те работят в тясно взаимодействие с учебните заведения, културни институции, обществени и други организации и осъществяват богата и разнообразна образователно-културна дейност. Читалищата включват: библиотечно дело, детски музикални и езикови школи, курсове по компютърна грамотност, клубове по различни видове танци, курсове по художествено изкуство, певчески групи – фолклорни и вокални, фолклорни формации и ансамбли, народен хор, инструментални групи, колективи за народни и стари градски песни, самодейни певчески групи и състави, сатирични състави и др. Читалищата както в големите, така и в малките населени места традиционно са центрове, където се провеждат редица културни мероприятия: концерти, театрални представления, различни спектакли, чествания на празници и др.

Наред с читалищните библиотеки функционират и градски библиотеки. Най-значима е регионалната библиотека "Хр. Смирненски" - Хасково с ползван фонд библиотечен материал от 400000 тома, следвана от градската библиотека "П. Пенев" - Димитровград с над 200000 тома библиотечен фонд. Библиотеки има още в Свиленград и Ивайловград. В гр. Любимец съществува читалище „Братолюбие“ с библиотека с фонд 36 000 тома. Основен проблем за библиотеките в областта са недостатъчните субсидии, отпущани от общините и Републиканския бюджет, необходими за попълване на библиотечния фонд.

Театрите в областта са 2: Хасковският театър "Иван Димов" и ДТ "А. Карамитев" - Димитровград /функциониращ като "Сцена-6"/. Хасковският театър бе основно ремонтиран от Община Хасково по проект "Красива България", като важен фактор е осигуряването на безпрепятствен достъп на инвалиди. ДКТ "Иван Димов" е със статут на продуциращ център със собствена продукция, без партньори на щат – сформират се трупи на граждански договори по съответни проекти. Също така всяка година се реализират 3-4 нови драматични постановки и 3 нови куклени постановки. Драматичен театър "Апостол Карамитев" – Димитровград е с 50-годишна традиция и също с голям принос в културния живот на територията на общината и в областта. Гостуващите спектакли на известни театрални трупи представляват интерес за местната общественост. Тенденция на пътуващите трупи води до стимулиране мобилността на театралните екипи, разнообразие на предлаганите постановки, по-добри финансови резултати от дейността на театрите и възможности за коопериране между театри от различни градове. В Ивайловград има самодееен театър с 90 годишна история, който всяка година подготвя 2 театрални постановки и 2 музикално-поетични спектакъла, с

които гостува на съседни общини и представя самодейното изкуство на регионални, национални и международни фестивали.

Кината в областта са общо 7: 2 в Хасково, 2 в Димитровград, 1 в Харманли, 1 в Свиленград и 1 в Ивайловград. Като цяло интересът към кинопрожекциите е силно намалял спрямо предходни години, поради масовото навлизане на кабелни телевизии, интернет и активната дейност на видеотеките. В областта има 2 клуба на дейците на културата: в Хасково и в Димитровград.

Двете водещи художествени галерии за областта се намират в Хасково и Димитровград. В тях периодично се излагат творби на местни художници, както и пътуващи експозиции на известни български майстори. Изложбени зали има в няколко общини от областта.

На територията на областта има исторически музеи в Хасково, Димитровград и Харманли, с традиции в издирването, изследването, съхраняването и популяризирането на културно-историческото наследство. В Свиленград, Ивайловград и Тополовград съществуват музейни сбирки, като в Ивайловград предстои изграждане на Общински музей. От 1980 в Димитровград функционира самостоятелно дом-музей "Пеньо Пенев, който съхранява в своя фонд 650 музейни единици, 300 от които първична информация (под авторството на П. Пенев). Освен специфично музейните дейности - събирателска и популяризаторска, в музея се организират изложби, конкурси, поетични срещи, поклонения, дискусии, конференции, спектакли и т.н.

Археологически отдел обезпечен със съответните специалисти има единствено в исторически музей – Хасково.

Други организации, които осъществяват богата и разнообразна образователно-културна дейност в областта е Младежки център – Хасково. Той е общинска структура, чиято дейност е насочена към социализацията на деца и младежи, чрез дейности за свободното време, психологическа подкрепа, реализиране на културно-образователни дейности, младежки инициативи, спортни турнири и празници. Също така функционира сдружение "Таланти", което работи в насока личностно развитие в областта на културата и изкуството, развитие на музикални, театрални, танцови и други творчески умения, гражданско образование, межкултурно сътрудничество и обмен, развитие на общинската културна политика, развитие на творческите способности на деца в неравностойно положение.

14.2. ПО-ВАЖНИ КУЛТУРНИ ПРАЗНИЦИ НА ТЕРИТОРИЯТА НА ОБЛАСТТА

Таб. 20: Културни празници в област Хасково

Културен празник	Община
Национален конкурс за дебютна литература "Южна пролет" – м.април	Хасково
Национален фестивал на камерния танц – м.май	Хасково
Национален събор на народното творчество "Китна Тракия пее и танцува" – м.май	Хасково
Национален конкурс на старата градска песен и шлагер "С песните на Ари" – м.юни	Хасково
Национален конкурс за цигулари с международно участие "Проф. Недялка Симеонова" в рамките на музикални дни "Недялка	Хасково

Симеонова" – м.октомври	
Международен джаз фестивал	Хасково
Тържествата по случай деня на град Хасково – м.септември	Хасково
Фестивал на коледарската песен и обичаи	Хасково
Ден на Сакарското вино -14.02	Любимец
Зимни празници по случай коледа и Нова година	Любимец
Ден на град Любимец – 26.08	Любимец
Култерни празници "Сакар" – 2006 – м.октомври	Любимец
Празник на минералната вода, здравето и красотата – м.юни	Мин.бани
Детски етнофестивал "Децата на Балканите заедно за Европа" – м.юни – юли	Мин.бани
Преглед на майсторско изпълнение на коледарски и сурвакарски обичаи, народни песни и благословии	Стамболово
Международна среща на инструменталните групи	Стамболово
Ден на читалищното любителско изкуство – м.март	Стамболово
Фолклорен празник "Цветница"	Стамболово
Световен ден на толерантността на децата от двата етноса – турци и българи	Стамболово
Традиционен събор "Илинден" – м.август	Стамболово
Ден на Ивайловград - 14 февруари	Ивайловград
Кукеровден	Ивайловград
Лазаровден	Ивайловград
Седмица на детската книга и изкуствата за деца – м.април	Ивайловград
Майски дни на културата	Ивайловград
Национален младежки тракийски събор "Илиева нива" – м.юли	Ивайловград
Балкански фестивал на любителските комедийни театри, пантомима и сатира – м. май	Тополовград
Традиционен събор на народното творчество "Св.Троица"	Тополовград
Ден на Тополовград с фолклорен събор "Сакар пее" - 24 май	Тополовград
Пролетни празници на културата и спорта – м.май	Маджарово
Национално тракийско поклонение "Ден на тракийската памет" – м.септември	Маджарово
Традиционен фолклорен празник "Трифон Зарезан"	Свиленград
Ден на Свиленград - 5 октомври	Свиленград
Песни на три граници. Тракийски майски вечери	Свиленград
Детски фестивал "Детско съзвездие"	Свиленград
Ден на Харманли - 2 май	Харманли
Национални културни празници "Изворът на Белоногата"	Харманли
Международен ден на детската книга – м.април	Харманли
Национални дни на поезията "П.Пенев" – м.май	Димитровград
Есенни музикални дни – м.октомври	Димитровград
Празник на родния край – м.август – септември	Димитровград
Фестивал на детската забавна песен на фолклорна основа "Златен извор" – м.юни	Димитровград
Фолклорен събор "Златна есен" – м.октомври	Симеоновград
Празник на община Симеоновград - 6 декември – Никулден	Симеоновград

Музикалният живот в областен план се доминира от проявите на Симфоничния оркестър - Хасково, Народен оркестър – Хасково и Духовите оркестри – Хасково, Димитровград и Свиленград. Също така голям принос в това отношение има и Музикално-издателската и продуцентска къща "Пайнер" – Димитровград, която съществува от 15 години и дава възможност за изява и развитие на нови таланти, организира традиционния фестивал "Тракия фолк" и др.

По-важни културни прояви за областта са: Музикални дни "Н. Симеонова", литературни дни "Южна пролет", събор на народно творчество "Китна Тракия пее и танцува", национални празници на поезията "П. Пенев", Есенни дни на културата - Димитровград, Национален фестивал на любителските комедийни театри, пантомима и сатира - Тополовград. Към тези традиционни културни мероприятия могат да се добавят многобройните концерти на самодейни и професионални певчески състави и танцови ансамбли, театрални постановки на гостуващи театрални колективи, изложби уреждани от групите на художниците, чествания на паметни дати и събития. Трябва да се отбележат и успехите на формациите "Родна песен", "Орфей" и "Ноктюрно", ансамблите "Хасково", "Златна Тракия", "Южняци" и "Южняче", "Мераклии", "Армира" - Ивайловград на международните сцени. Самодейният театрален състав от гр. Любимец е със 120 годишна история и е носител на множество републикански награди. Ансамбъл „Сакарци“ – Любимец е със 180 самодееца – народни танци, стари градски песни, автентичен фолклор с национални награди, детско театрално студио, модерен балети и е участвал и представял България на международни фестивали в Италия, Унгария, Турция, Гърция. Репертоара на ансамблите е изграден на базата на Тракийската етнографска област, но в него са включени творби и от други райони на България, като по този начин богатия фолклорен репертоар им отрежда достойно място в културния живот на областта.

14.3. Паметници с най-голяма историческа стойност за областта са:

В община Хасково – тракийска куполна гробница - с. Александрово; Асенова крепост – с. Клокотница; Ески джамия – гр. Хасково; Текето – с. Текето; възрожденските къщи в Хасково – Паскалева, Шишманова, Гуркова, Карапеткова, Пасковата, Гърковата, къщата на чорбаджи Димитрак, на Бояджиолу, Кирковото училище и др.; църквите в Хасково – "Св. Богородица", "Св. Архангели Михаил и Гавраил"; църквите в селата Узунджово "Успение Богородично", Динево - "Св. Георги", с. Николово "Св. Илия", "Св. Атанасий" – с. Клокотница, с. Воден – "Св. Илия", с. Гарваново.

В община Димитровград – светилище на нимфите и Афродита – с. Каснаково; църквите "Св. Димитър" в кв. Раковски и "Св. Георги" в кв. Черноконево, с. Горски извор – "Св. Георги", "Св. Константин и Елена" – с. Крепост, с. Бодрово "Св. Георги", с. Добрич – "Св. Иван Рилски", с. Меричлери – "Св. Никола", с. Брод – "Св. Георги", с. М. Асеново – "Св. Пророк Илия", с. Г. Асеново – "Рождество Богородично"

В община Симеоновград – средновековната крепост Констанция; х.Банювата мааза; х.Велевата къща; църквите "Св. Богородица" (кв. Злати дол) и "Св. Никола" – Симеоновград, с. Дряново – "Св. Йоан Богослов"

В община Любимец – долмените в с. Оряхово, с. Изворово и с. Вълче поле; тракийски култов център – с. Малко Градище; крепостта Курт кале – с. Вълче поле; църквите в селата Малко Градище - "Св. Атанасий" и с. Георги Добрево

В община Минерални бани – тракийски култов център – с. Ангел войвода; крепостта Градището; антична и средновековна крепост – с. Минерални бани; винарски камъни (шарапаните) – с. Брястово

В община Стамболово – тракийски скални ниши – с. Долно Черковище; тракийска гробница – с. Кралево; тракийска гробница – с. Пчелари; тракийска гробница – с. Поповец; средновековна крепост – с. Рабово; църквите в с. Стамболово “Св. Петър и Павел”, с. Царева поляна “Св. Пророк Илия”, с. Тънково “Св. Константин и Елена” и “Св. Димитър” – с. Жълти бряг, с. Гледка

В община Тополовград – тракийски долмен – с. Хлябово; тракийска крепост – с. Устрем; крепостите Палеокастро и Вишеград; църквите “Св. Георги” – Тополовград, “Св. Димитър” – с. Орлов дол; манастирът “Св. Троица” – с. Устрем

В община Свиленград – тракийска куполна гробница - с.Мезек, средновековна крепост - с.Мезек, скална църква - с.Михалич, скална църква – с. Маточина, средновековна кула - с.Маточина, сводест мост “Мустафа паша”, антично и средновековно селище в местност Хисаря, тракийски долмен в село Студена; средновековно селище и некропол в село Сладун; лобното място на войводата Петко/Петкова чешма/, църквите в с. Левка – “Св. Димитър”, в Свиленград – “Св. Троица”, с. Димитровче – “Св. Атанасий”, с. Маточина и с. Щит

В община Харманли – тракийски култов паметник – менхир – с. Овчарово; местността “Трифона” – църква “Св. Трифон”; тракийски долмен – с. Остър камък; тракийска гробница – с. Поляново; Текето – с. Богомил; Гърбавият мост – гр. Харманли; останки от керван-сарая; църквата “Св. Атанасий”; църквите в селата Овчарово “Св. Димитър”, “Св. Архангел Михаил” – с. Славяново, “Св. Константин и Елена” – с. Орешец, “Св. Пророк Илия” – с. Поляново, “Св. Георги” – с. Рогозиново и Черепово “Св. Неделя”, с. Дервишка могила – “Св Йоан Богослов”, с. Дрипчево – “Св. Георги”, с. Доситеево, с. Овчарово, с. Орешец.

В община Ивайловград – Антична вила “Армира”, Средновековна крепост “Лютица”, Атеренски /Римски/ мост, Голямата могила край с. Свирачи, Тракийски долмени в района на с. Пелевун и с. Железино, Манастирът “Св.Св. Константин и Елена”, гръцката църква “Св. Илия”, Мемориален комплекс “Илиева нива”, Мемориала “Капитан Петко войвода” – с. Пелевун, бубарски къщи с уникална архитектура – Мутафчиевата, Паскалевата, къщата на Димитър Стамболов, Яни Попов, Лембер Лемберов и др. На територията на община Ивайловград се намират 26 църкви, които са с над 100 годишна история.

Важно значение в културно-историческото развитие на областта, в следващите години, трябва да се отдаде на включването на културно - историческите паметници от областта в различни международни програми. По този начин ще се подпомогнат дейностите по проучване и съхраняване на историческото наследство на района.

Структурната реформа в сферата на културата доведе до закриване и сливане на част от културните институти и организации на територията на областта. Това се налага с оглед привеждане функционирането им към пазарните механизми, за да отговорят на новите реалности в сферата на културата. Реорганизацията се изразява в сливането, закриване на част от културните организации или преобразуването им в дружества. Тенденциите сочат все по-голяма самостоятелност на културните институти, постигане на по-голяма мобилност и активност при търсене на възможности за проява и за осъществяване на съвместни продукции.

15. Развитие на физическото възпитание и спорта в област Хасково

На територията на Хасковска област съществуват 66 спортни клуба, като 32 от тях са от град Хасково. През 2005 година Държавната агенция за младежта и спорта финансира 33 клуба от цялата област, които отговарят на изискванията на държавната институция, а именно престижно класиране на държавни и международни първенства. Наблюдават се сериозни трудности относно ползването, възстановяването и модернизацията на спортните обекти и съоръжения от национално и местно значение.

Едни от най-важните цели за постигане в тази сфера са:

Създаване на условия за системни спортни занимания на децата и младите хора, които да изградят у тях уважение към здравето и живота, силен характер, воля за победа, чувство за отговорност и умения за работа в екип.

Утвърждаване на физическото възпитание, спорта и социалния туризъм в бита на хората като основни компоненти на съвременния модел за здравословен начин на живот.

Утвърждаване и разширяване на позициите на спортистите от Хасковска област сред европейския и световен елит чрез осигуряване на оптимални условия за реализацията на спорта за високи постижения и развитие на детско-юношеския спорт.

Б) ТЕХНИЧЕСКА ИНФРАСТРУКТУРА

1. Водоснабдяване и канализация

На територията на Област Хасково има четири предприятия, които стопанисват водопроводната мрежа на областта. Това са "Водоснабдяване и Канализация" ООД - Димитровград, "Водоснабдяване и Канализация" ЕООД – Хасково, "ВиК" ООД – Стара Загора, Община Стамболово.

"Водоснабдяване и Канализация" - Димитровград стопанисва водопроводната мрежа на територията на Община Димитровград, "Водоснабдяване и Канализация" - Хасково стопанисва водопроводните мрежи на общините Ивайловград, Любимец, Маджарово, Минерални бани, Свиленград, Симеоновград, Харманли и Хасково; Водопроводната мрежа на Община Тополовград се стопанисва от "Водоснабдяване и Канализация" - Стара Загора, а община Стамболово стопанисва ВиК съоръженията на 15 села от своята община.

"Водоснабдяване и канализация" ЕООД-гр.Хасково стопанисва водопроводните мрежи на общините Ивайловград, Любимец, Маджарово, Минерални бани, Свиленград, Симеоновград, Харманли и Хасково.

Водоизточниците на територията на "ВиК" клон Хасково са главно кладенци – 356, от които 133 тръбни и 99 шахтови; каптажи – 110; дренажи – 14 и един язовир – Тракиец. Инсталирани са 167 помпени станции с обща мощност 18342

Таб. 21: Помпени станции

	Основни	Бункерни	Пречиствателна станция
Брой	101	166	1
Мощност квт.	14571	3771	344

Енергоемкостта на водоснабдяването е проблем за региона , и в частност за големите градове , където има завишена гъстота на населението. Струпването на потребители във високоетажни жилищни комплекси изисква инсталирането на хидротехнически съоръжения, които допълнително оскъпяват водата.

Водопреносната мрежа в областта е с обща дължина 2122 км. Външните водопроводи са 871 км – в това число: 703 км АЦ тръби, 156 км стоманени тръби, 7 км ПЕ-ВП и PVC тръби, Чугунени тръби - 2 км и Поцинковани тръби – 3 км.

Вътрешната водопроводна мрежа е общо 1251 км .В това число АЦ тръби 1158 км, Стоманени тръби -74 км, Чугунени тръби -1 км, PVC –1 км, Поцинковани тръби – 17 км.

Таб. 22: Водопроводна мрежа в областта според

Водопроводи	Дължина, км	Относителен дял,%
<i>Външни</i>	1003	36.67
-АЦ	773.3	77.10
-Стомана	194.9	19.43
-ПЕ-ВП и PVC	25.5	2.54
-Чугун	6.3	0.63
-Поц.тръби	3	0.30
<i>вътрешни</i>	1732.2	63.33
-АЦ тръби	1598	92.52
-Стомана	112.9	6.52
-Чугун	5.3	0.31
-PVC	4	0.23
-Поцинковани	17	0.98

77,1% от водопроводите са изградени от азбестови тръби, които са материално и морално остарели и са причина за високата степен на аварийност, а от там и високия процент на загуби, който е около 62,18%, освен това те не отговарят на съвременните санитарно-хигиенни изисквания. В тази връзка през последните пет години употребата на азбестоциментови тръби във В и К дружествата на практика е заменена с използване на продукти несъдържащи азбест – основно с тръби от PVC. Открит остава обаче проблема с цялостната подмяна на водопроводите изградени от азбестови тръби. Очертава се този процес да бъде продължителен във времето, тъй като е свързан с осигуряване на значителни инвестиции.

Показател	мярка	Хасков о	Харман ли	Свилен град	Маджа рово	Стамбо лово	Тополо вград	Любим ец	Мин. Бани	Ивайло вград	Симеоно вград	Димитр овград	ОБЛАСТ ХАСКОВО
Населени места	брой	37	25	24	19	26	21	10	12	51	9	27	261
водоснабдени	брой	35	25	22	12	19	20	10	12	33	9	27	222
неводоснабдени	брой	2	-	2	7	7	1	-	-	18	-	-	37
Водоизточници	брой	151	35	26	19	32	30	16	20	47	11	53	440
каптажи	брой	36	-	5	9	28	6	-	14	37	-	4	139
дренажи	брой	-	4	1	2	2	7	-	2	-	2	2	22
подземни водоизточници	брой	114	31	20	8	2	17	16	4	10	9	47	278
язовири	брой	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
Подавана помпажно	в %	99,6	100	100	96,5	88,6	94,7	100	98,7	80	100	100	96
подавана гравитачно	в %	0,4	-	-	3,5	11,4	5,3	-	1,3	20	-	-	4
Външни водопров.	в %	38	34	40	53	47	25	38	40	47	33	4	36
вътрешни водопроводи	в %	62	66	60	47	53	75	62	60	53	67	96	64

Таб. 23: Източници на водоснабдяване за населените места

Основен проблем за водоснабдяването са:

- Високата енергоемкост, която е свързана с големи загуби по водопроводната мрежа, неподходящи, морално остарели и амортизирани помпи, създаване на излишни напори.
- Качествата на питейната вода за някои от водоизточниците като от язовир Тракиец, гр. Симеоновград, гр. Харманли, водоем система Българин.
- Голям проблем за областта са неводоснабдените селища, които за областта са 31. Най-критично е състоянието в общините Ивайловград /25бр./ и Маджарово /4бр./ Всички села в Ивайловградска община имат местни водоизточници, които задоволяват нуждите от питейна вода. Единствено за с.Конници с 85 жители е необходимо да се инвестират средства за нови водоизточници. В община Хасково неводоснабдени са 2 села – Любеново /113 жители / и Маслиново / 371 жители/. И за двете има изготвени работни проекти за водоизточници. В община Свиленград и за двете неводоснабдени села Лисово / 5 жители/ и Равна гора /19 жители/ има местни водоизточници с достатъчен дебит . В община Маджарово от 4 села без водоснабдяване 2 имат собствени водоизточници , а водоснабдяването на село Долно Съдиево /132 жители/ е готово и е пред пуск.

Таб. 24: Брой неводоснабдени селища

Неводоснабдени селища	Брой
Община Ивайловград	25
-без жители	2
-до 10 жители	9
-до 20 жители	5
-до 30 жители	3
-до 90 жители	6
Община Хасково- над 90 жители	2
Община Свиленград	2
-до 10 жители	1
-до 20 жители	1
Община Маджарово	4
-до 10 жители	3
-до 90 жители	1

Общо за региона е прекарана 169 км канална мрежа , 42 км колектори и 1 бр. канална помпена станция. Също така има изградени 5 бр. площадки за ПСОВ и един работен проект за нова ПСОВ.

Таб.25: Канализация на селищата

Населено място	Главни колектори км	Канални мрежи км	% на изграденост
Хасково	25	96	67
Димитровград	18.482	57.269	
Харманли	1	30	67
Свиленград	14	13	38
Симеоновград	1	12	20
Любимец	1	14	32
Ивайловград	0	4	-
с.Узунджово	0	-	-

Канализацията на територията на областта е в много лошо състояние. В много от общините каналната мрежа е с 20 – 30% изграденост. Доизграждането на каналната мрежа в общините и областта като цяло би трябвало да бъде една от приоритетните задачи за изпълнение пред общинските администрации. Това не само ще подобри качеството на живот на населението, но е една от необходимите предпоставки за изграждане на колекторите в общините и построяване на така необходимите пречиствателни съоръжения.

Необходимо е изграждането на ГПСРВ на язовир Тракиец, от където се водоснабдяват голяма част от населението на гр. Хасково и с. Тракиец. За много от селищата, които се водоснабдяват от терасата на р.Марица е нужно изграждането на ГПСРВ, тъй като водите на р.Марица са с нестандартно съдържание на манган, а неговите окиси се отлагат по филтрите на кладенците и запушват водопроводите. Изграждането на пречиствателните станции е проект основно застъпен в общинските стратегии, който е извън техните или на ВиК финансови възможности. За тях ще се търсят други финансови инструменти – извън бюджетни фондове, донорски или други програми на ЕС.

Изводи:

- Достатъчно на брой и по обем водоизточници задоволяващи нуждите от вода за битово и промишлено ползване в областта.
- Високата енергоемкост на водоснабдяването и амортизацията на съществуващата водопроводна и канална мрежи обуславят големите загуби на питейна вода и високата цена на водата в областта.
- Недостатъчна степен на изграденост на каналната мрежа в областта. Тук се наблюдават големи различия и общините са в неравностойни положения.

Приоритети:

- Намаляване енергоемкостта и загубите на водоснабдяването.
- Подобряване качествените параметри и характеристики на водите.
- Подобряване на водоснабдителната инфраструктура

Мерки:

- Водоснабдяване на неводоснабдените селища.
- Изграждане на пречиствателни станции за питейни води.
- Ремонт на съществуващата водопроводна мрежа.
- Доизграждане и рехабилитация на съществуващата канална мрежа.
- Търсене на други алтернативи намаляващи енергоемкостта на водоснабдяването и цената на водата.

2. Транспорт

2.1. Автомобилен транспорт

Съгласно Закона за пътищата, пътищата в страната са републикански, общински и частни. В качеството на обективен критерий за реструктуриране на съществуващата пътна мрежа е използвано "значението на пътя" – държавно или местно.

Според приетия критерий Републиканските пътища са от национално значение и осигуряват маршрути от държавен интерес. Те са изключителна държавна собственост и не могат да бъдат продавани или отдавани под наем, освен на концесии. Дължината на Републиканските пътища на територията на Област Хасково е 1062.441 км, разпределени както следва: Автомагистрала "Марица" - 20.7 км и 3.8 км пътни връзки към нея; първокласни пътища - 169.930 км; второкласни пътища - 147.641 км и третокласни - 720.370 км.

Общинските пътища са от местно значение и осигуряват маршрути от общински интерес. На територията на област Хасково общинските пътища са с дължина 831 км и са собственост на общините - те също не могат да бъдат продавани и отдаване под наем, освен на концесии.

По отношение структурата на пътната мрежа според настилка, най-голям е дела на асфалтобетонната – 92,56 %, а без настилка са 6,09 %.

България, като страна кандидатка за членство в ЕС, разглежда развитието и усъвършенстването на общоевропейската транспортна структура като част от стратегията на страните от ЕС за формиране на свободни икономически зони и пазари. В този смисъл изграждането на общоевропейските транспортни коридори на област Хасково е от голямо значение за ускоряване процесите на интегриране на Югоизточна с Централна Европа във всички сфери на общественото развитие. Едновременно с това, развитието на пътната инфраструктура по направление на общоевропейските транспортни коридори ще се отрази ползотворно върху всички области на социалния живот у нас и ще съдейства за ускореното развитие на икономиката и пазарните отношения в страната и областта.

Преминаването на пет от десетте общоевропейски транспортни коридора (ОЕТК) – IV, VII, VIII, IX и X през територията на страната е колкото положително, толкова и задължаващо обстоятелство, тъй като изисква огромни инвестиции за физическо интегриране на националната инфраструктура с европейската.

Три от петте преминаващи през територията на България ОЕТК пресичат Южен централен район, а два от тях – IV и IX Област Хасково.

Най-важни за транспортното обслужване в областта са общоевропейският транспортен коридор № 4 в направление "Калотина – София – Пловдив - Свиленград – Истанбул", с посока запад – изток и общоевропейският транспортен коридор № 9 с посока север – юг.

Общеевропейският транспортен коридор № 4 в направление "Калотина – София – Пловдив - Свиленград " свързва Централна и Западна Европа с югоизточните и райони, страните от черноморският басейн, Азия и Близкия Изток. Той има трансконтинентално значение. На територията на нашата страна е формиран от първокласен път I-8, а в отделни участъци и от автомагистралите "Тракия" и "Марица". От древността до днес този коридор е запазил ролята си на главна транспортна ос, пресичаща територията на страната и областта по която

преминава значителен пътничко и товаропоток. Първокасният път I-8 "Калотина – София – Пловдив – Свиленград" е с двулентов габарит 7.5/12 м. Успоредно на първокласния път I-8 "Калотина – София – Пловдив – Капитан Андреево" в участъка Харманли – Любимец вече са изградени и части от автомагистрала "Марица" ляво и дясно платно, а в участъка Любимец – Свиленград е в експлоатация лявото платно за движение. Предстои доизграждането на автомагистрала "Марица".

Общоевропейският транспортен коридор №9 "Хелзинки – Санкт Петербург – Москва – Псков – Киев – Любашевка – Кишинев – Букурещ – Русе – Велико Търново – Стара Загора – Димитровград – Хасково – Кърджали – проход Маказа Александрополис" свързва страните от Североизточна Европа през Румъния и България с пристанище Александрополис на Бяло море. В участъка на гр. Хасково от коридор № 9 към гръцката граница се формират два клона: единият е към Свиленград – кв. "Капитан Петко Войвода", другия – през Кърджали към прохода "Маказа". Пресичането на този коридор с направлението на коридор №4 осигурява пряка връзка на пазарите в страните на Близкия Изток и Азия. Той ще изпълнява все по-важно значение за възстановяване и стабилизиране на икономическите връзки между източноевропейските страни и е с приоритетно значение. Бъдещото му развитие в зоната "Димитровград – Подкова" е зависимо от откриването на нов граничен преход към република Гърция в района на Маказа. Първокласният път I-5 (E-85) Русе – Велико Търново – Хасково – Кърджали – Маказа е с двулентов габарит 7.5/12 м на територията на Хасковска област, а отсечката от Димитровград до Хасково е скоростен път с две самостоятелни пътни платна. Настилката е оразмерена за максимално осово натоварване 11т./ос.

Добра перспектива имат транспортните услуги, предлагани на територията на безмитните зони - комбинирани превози, спедиторски услуги и други. Поради липсата на Граничен контролно пропусквателен пункт на Маказа, международният товаропоток от Хасково се ориентира в направление I-8 (E 80) с възможност да прекоси границата при ГКПП "Капитан Андреево" или при ГКПП "Капитан Петко Войвода". Изграденият път с магистрален габарит по направлението "Александрополис - Димотика - Орестиада" ще създаде условия за нарастване на автомобилните превози в посока от и за Гърция през ГКПП "Капитан Петко Войвода".

Международният транспортен обмен се осъществява чрез гранични контролно пропусквателни пунктове "Капитан Андреево", на границата с Република Турция и "Капитан Петко Войвода"- на границата с Република Гърция.

В периода 2006-2015 престои изграждането на нов граничен пункт с република Гърция на територията на гр. Ивайловград при с. Славеево. Отварянето на ГКПП "Славеево" ще допринесе за ускоряване на процесите на трансгранично сътрудничество и стимулиране на развитието на граничните региони.

Съгласно финансов меморандум ФАР-ТГС 2004г. с Гърция предстои да се финансира строителството на второкласен път II-80 /E-80/ в участъка от "Капитан Петко Войвода" до АМ "Марица", северозападно от Свиленград. Той ще е естествено продължение на новопостроения четирилентов път от ГКПП "Капитан Петко Войвода" до квартал "Капитан Петко Войвода". В по-късен етап пътят може да се продължи в посока към пристанище Бургас, като по този начин ще се създаде директна транспортна връзка с гръцкото пристанище в Александрополис.

Югоизточната част на Хасковска област е своеобразна входно - изходна точка на страната. Общините Свиленград, Любимец, Симеоновград, Харманли, Димитровград и Хасково са в директната му зона на влияние и се характеризират с

висока транспортна съоръженост на територията си. Градовете Хасково и Димитровград се оформят като транспортни центрове от първи ранг, а Свиленград, Любимец и Харманли са транспортни центрове от втори ранг, чиято специализация е обслужването на международния пътничко и товаропоток, включително и извършване на комбинирани превози. Високата транспортна съоръженост на територията на община Свиленград е благоприятна основа за бъдещото развитие на изградената Свободна икономическа зона.

Пред всички общини стои проблема за поддържане на бившата четвъртокласна пътна мрежа, а сега общинска пътна мрежа, както и ремонта и рехабилитацията на градската улична мрежа. В почти всички общини и местната, и уличната мрежи са в много лошо състояние. Ръководствата на общинските администрации трудно успяват да заделят средства от общинския бюджет. Те трябва да търсят други механизми за финансиране на тези дейности и много от тях в общинските си стратегии поставят подобреното на транспортната инфраструктура като приоритетно направление.

За строителството и поддържането на пътищата осигуряването на финансови средства са крайно недостатъчни, поради което засега се финансират само приоритетни проекти с доказана икономическа ефективност и предимно в сътрудничество с международни институции. За решаване на финансовите проблеми в бъдеще се предвижда чувствително разширяване на сътрудничеството между обществен и частния сектор чрез прилагане на различни форми – концесионен принцип, обществени поръчки и други, за които има утвърдена законова уредба.

2.2. Железопътен транспорт

Железопътната линия "Калотина - София - Пловдив - Свиленград", построена в този транспортен коридор играе важна роля за железопътните превози в международен план. Тя е категоризирана в европейската мрежа на магистрални линии и мрежата за комбинирани превози под № E-70/C/ и е важен елемент на международния транспортен коридор, свързващ Западна и Централна Европа с Югоизточните райони, Близкия Изток и Азия. По протежението и са разположени много от универсалните терминали за комбинирани превози в Европа. В участъка "Преславец - Свиленград" линията позволява скорости от 80 - 90 км/ч. Максималният надлъжен наклон е 15‰. Степента на натоварване на линията е около 63%. Гъстотата на железопътните линии е 22.5 км/1000 кв.км, по - ниска от средната за страната - 38.8 км/1000 кв.км. Всички линии са с нормално междурелсие. Няма удвоени участъци, но предстои изграждането им. Средните скорости на движение на влаковете по железопътните линии в областта е около 77 км/ч.

Единственият засега електрифициран участък на територията на областта, е жп линията Димитровград – Стара Загора. Железопътната инфраструктура на транспортен коридор "Дунав - Бяло море" е представена от участъка на IV главна жп линия "Русе - Димитровград - Подкова", обслужващ общините Хасково и Димитровград. В разглежданата зона жп линията не е електрифицирана и има свободен капацитет 52 % от пропускателната и способност. Средните скорости на движение са 60 - 70 км/ч, доста под европейските изисквания за международните железопътни линии със смесен трафик.

Тупиковото окончание на линията към южната граница не дава възможност за ефективно използване на цялото железопътно направление, свързващо Дунавската водна магистрала и осъществяващо връзки на север с Русия, Украйна, Беларус,

Балтийско море и главните паралелни европейски оси, обвързващи Западна и Централна Европа с Източна. Продължаването на тази железопътна ос и обвързването и с жп мрежата на Република Гърция ще обезпечи достъп до беломорските пристанища - Александропулис, Солун, а в по - далечна перспектива и Кавала.

Зоната на железопътния транспорт се обслужва от следните по-важни гари – Димитровград, Харманли, Любимец, Свиленград, Узунджово, Хасково, Книжовник и Симеоновград . Гарите Хасково, Димитровград и Харманли са с най - голям товарооборот. Наличният капацитет на железопътния граничен пункт се използва минимално.

Във връзка с транспортната осигуреност, в особено неблагоприятна ситуация са общините Ивайловград и Маджарово. Тъй като община Ивайловград винаги ще остава в тупик, единственият и шанс за повишаване на привлекателността и в транспортно отношение е отварянето на граничен пункт към Гърция на изток в района на с. Славеево. Един такъв пункт ще има предимно местно значение, обусловено главно от нивото на инфраструктурата, която ще обслужва международния поток. Общините Маджарово и Ивайловград не са обслужени с железопътен транспорт и териториите им са отдалечени на 40 - 60 км от функциониращите към момента линии.

Изводи

- Основната пътна мрежа не отговаря на европейските и национални изисквания за габарит, сигурност и комфорт на пътуването
- Състоянието на пътната мрежа като изграденост и качество е незадоволително, особено това се отнася за бившата четвъртокласната пътна мрежа, сега общинска пътна мрежа, която е амортизирана и се нуждае от ремонт.
- Слабо се използват възможностите и свободния капацитет на ж.п. мрежата и изградените ж.п. съоръжения
- Наличие на територии, отдалечени значително от изградената жп мрежа – общините Ивайловград и Тополовград.
- Ниски участъкови скорости на движение по линиите, несъответстващи на европейските нормативи.
- Отлив на пътници и товари от железопътния към автомобилния транспорт.
- Неизградена цялостна система за комбинирани превози - "vlak - автомобил", както по отношение на международни превози, така и за обслужване на потенциалния вътрешен пазар.
- Направленията, провеждащи основния автомобилен поток не отговарят на европейските изисквания за габарит, сигурност и комфорт на пътуване
- Незадоволително състояние на бившата четвъртокласната пътна мрежа, сега общинска пътна мрежа, което поставя в неравностойно положение една голяма част от населението на места в зоната.
- Изолирани се явяват общините Ивайловград и Маджарово спрямо сега действащия граничен преход, което се дължи на ниската категория пътна връзка.

Приоритети на транспортната политика:

- Изграждане на преход, както автомобилен, така и железопътен през Източните Родопи, за Република Гърция
- Подобряване параметрите на автомобилния транспортен коридор успореден на южната граница
- Изнасяне на транзитното автомобилно движение извън населените места по околновръстни пътища – Хасково, Симеоновград и Тополовград;
- Координирано изграждане по време и място на новите обекти на транспортната инфраструктура с оглед постигане на максимален териториален ефект и мултиплицирането му в икономическата и социална сфера;
- Модернизация на граничните контролно - пропускателни пунктове "Капитан Андреево" и "Капитан Петко Войвода" за габарити, отговарящи на довеждащата инфраструктура.

Необходими мерки:

- Доизграждане на автомагистрала "Марица", като неразделна част от Трансевропейската автомагистрала
- Модернизация на граничните контролно - пропускателни пунктове "Капитан Андреево" и "Капитан Петко Войвода" за габарити, отговарящи на довеждащата инфраструктура.
- Електрификация на I гл. жп линия в участъка Пловдив - Свиленград – границата с Турция
- Цялостна реконструкция на жп магистралата Калотина - София - Пловдив - Свиленград, с цел повишаване на скоростите на движение минимум до 160 км/ч.
- Изграждане на Граничен контролно пропускателен пункт Славеево (община Ивайловград).
- Реконструкция на път III-554 "Нова Загора – Гълъбово – Симеоновград – Харманли", с габарит и технически елементи на третокласен път.

3. Енергийна мрежа

Енергетиката в област Хасково включва производството на електроенергия от ТЕЦ "Марица 3" - Димитровград. ВЕЦ "Ивайловград", ВЕЦ "Студен Кладенец", реализация и пласмент на електроенергия, както и поддръжка на съществуващата транзитна енергийна инфраструктура. ТЕЦ "Марица 3" – Димитровград е с предмет на дейност производство и реализация на електроенергия. Инсталираните мощности от ТЕЦ "Марица 3" – Димитровград са за производство на 120 MW. Основният пазар на продукцията на предприятието е в България. По-голямата част от техническото оборудване е морално и физическо остаряло. Поради тази причина всяка година се налагат основни ремонти за милиони левове. ВЕЦ "Ивайловград" и ВЕЦ "Студен Кладенец" работят с обща инсталирана мощност от 168 MW и се намират в структурата на ВЕЦ "Група Родопи", която поддържа върховите товари в националната енергийна система.

Електроенергийната инфраструктура на Хасковска област обхваща електропроводи 400, 220 и 110 kV и 17 бр. електрически подстанции, с обща трансформаторна мощност 1543 MVA. ЕПР – Хасково поддържа и експлоатира 12 броя ел. Подстанции. В това число 1 брой системна подстанция 220/110 kV с обща

трансформаторна мощност 400 MVA; 1 брой ОРУ 110 kV с обща трансформаторна мощност 71.5 MVA; 1 брой подстанции 110/20/6 kV с обща трансформаторна мощност 81 MVA; 9 броя подстанции 110/20 kV с общатрансформаторна мощност 371 MVA.

На територията на Хасковска област са разположени и:

1 брой п/ст "Марица – Изток" 220/110 kV поддържана и експлоатирана от ЕПР – Ст. Загора с трансформаторна мощност 400 MVA

1 брой п/ст Тополовград 110/20 kV поддържана и експлоатирана от ЕППР – Ямбол на ЕПР – Бургас с трансформаторна мощност 41 MVA.

2 броя подстанции 110/6 kV с трансформаторна мощност 158 MVA собственост на НЕОХИМ Димитровград и "Еишел Текстил"

1 брой Тягова подстанция 110-27.6 kV собственост на БДЦ с трансформаторна мощност 20.6 MVA.

Таб. 26: Подстанции на територията на област Хасково

kV	220/110	110	110/20/6	110/20	110/27.6	110/6
Брой	2	1	1	10	1	2
Трансформаторна мощност	800	71.5	81	412	20.6	158
Относителен дял	52%	5%	5%	27%	1%	10%

Изградените електропроводи в Хасковска област са с обща дължина 760.3 км. От тях електропроводи 400 kV с обща дължина 161.3 км; електропроводи 220 kV с обща дължина 153 км; електропроводи 110 kV с обща дължина 446 км.

Структурата на трансфера на електроенергия от и за областта остава сравнително постоянна с годините. В трансфера към областта основен дял имат съседните електропреносни райони на ниво Предприятие "Мрежи Високо Напрежение" – 58.29 % следвани от централи на НЕК с 29.07 % и независими електропроизводители 12.64%.

Подадената ел. Енергия се разпределя както следва: 52.52 % към ЕПР – Хасково; 26.35 % към съседни електропреносни райони; 14.73 % към клиенти по мрежи Високо напрежение и 1.57% загуби.

На настоящия етап се задоволяват електроенергийните потребности на областната икономика и населението.

През територията на областта преминават 2 бр. действащи електропроводи 400 kV за Р. Турция. Може определено да се каже че Хасковска област се явява сериозен енергиен разпределителен център за три държави (България, Гърция и Турция). Изградени и действащи са три електропровода за 20 kV от подстанция Ивайловград за Р. Гърция. Предстои изграждането на 2 броя Тягови подстанции 110/27.6 kV за електрификацията на ЖП линията за Р. Турция, разширение на п/ст "Марица Изток" – Гълабово и изграждане на ОРУ – 400 kV, изграждане на 7 MWh турбогенератор на НОЕХИМ, нови Водно Електрически централи по р. Арда и 1 бр. ВЛ 400 kV за Р. Гърция.

Електропроводите средно напрежение (кабелни и въздушни) също се нуждаят от сериозни ремонти, модернизация и реконструкция. Изградеността е добра, но трябва да се подобри сигурността, качеството и икономичността на електроснабдяването. Трафопостовите също изискват сериозна модернизация и

подобряване на ефективността. По-голямата част от мрежовите трансформатори трябва за 4-5 години да се подменят, поради големите постоянни разходи (загуби на празен ход и топловалцована силициева ламарина). Необходимо е да се изграждат ежегодно по 10-12 бр. трафопоста на територията на областта, за да се отговори на малкия и среден бизнес и населението откъм задоволяване с електрическа мощност.

Въпреки продължителния срок на експлоатация на разпределителните мрежи за доставка на ел. Енергия на населението и бизнеса, техническото им състояние е добро и може да се гарантира сигурно и качествено електроснабдяване на потребителите. По-голямата част, от изградените електрически съоръжения са на възраст от 10 до 20 години около 30 % и над 20 години около 40%.

Таб. 27: Електропреносни съоръжения

№	Видове съоръжения	Р-н Хасково	Р-н Димитровград	Р-н Харманли	общо
1	ТП и в/ст.бр	425	336	507	1268
2	ЕЛ. Ср.Н, км.	523.9	768.2	1396.5	2688.6
3	КЛ Ср.Н, км.	167.44	120.5	144.06	432
4	Възд м-жи НН, км.	496.9	484.2	1380	2361.1
5	Каб. М-жи НН, км.	497.47	347.1	281.7	1126.27

Концентрацията на населението в районите Хасково и Димитровград е по-голяма, а също и делът на промишленото енергопотребление. В район Харманли, поради планинския характер на голяма част от обслужваната територия, съществуват многобройни отдалечени абонати, при които доставката на електроенергия е свързана с големи технологични разходи, разходи за инвестиции и разходи за поддържане на мрежи Ср.Н и НН.

Броят на абонатите и консумацията на електрическа енергия в битовия и стопанския сектор са показани в следващата таблица:

Таб. 27: Брой абонати и консумация на ел. енергия.

Год.	Потребители бр.			Е, хил. kWh			техн. Разходи
	Битови	Стопански	Общо	Битови	Стопански	Общо	%
2003	125123	28586	153709	307477	339921	647398	19.84
към 31.10.04	125841	28690	154531	225641	279701	505342	17.1

Прави впечатление, че въпреки увеличаването на броя на потребителите консумацията на електрическа енергия в битовия сектор е по-ниска, докато в стопанския сектор снижението е незначително.

Необходимо е да се насочат повече усилия към модернизация и развитие на разпределителната мрежа с цел повишаване сигурността и качеството на електрозахранване на консуматорите, ограничаване нерегламентирания достъп до средствата за измерване, подобряване качеството на обслужване.

До края на м. Октомври 2004 са изградени три мачтови трафопоста и две КТП, положени са около 18 400 м. нови кабелни линии на 20 kV, извършена е реконструкция и разширение на мрежа НН в много населени места при което са използвани нови съвременни технологии за строителство.

При изнасяне на електромерните табла на границата на собственост само за тази година са обхванати 4200 абонати. Въведена е система за дистанционно отчитане, наблюдение, баланс на енергията и ограничение на проблемни абонати.

Завърши изграждането на система за телемеханика на енергийни обекти, при което четири възлови станции без дежурен персонал се управляват дистанционно.

За подобряване обслужването на гражданите са разкрити изнесени касови салони към които е изградена безжична комуникационна връзка, която ускорява обмена на информация и сигурността на работа. Направено е преустройство на касовите салони в гр. Любимец и гр. Свиленград с което се улесни достъпа на майки с деца, възрастни хора и инвалиди. От месец октомври на гражданите се предоставя нова услуга – разплащане чрез банкомат, кредитни карти и интернет.

При планирането за 2005-2007г. са взети в предвид реформата в енергетиката предизвикана от Европейските директиви и националните изисквания за управление и регулиране. Приет е нов подход за повишаване качеството на електроснабдяване и обслужване на клиенти. Гарантира се доставката на електроенергия при спазване на обществен интерес за развитие на енергетиката с минимални разходи за подобряване на финансовото и икономическо състояние.

Приемането на уличното осветление за стопанисване и модернизация от енергийните дружества, към общините да се извърши съгласно Закона за енергетиката не до края на 2005, а да се свърже със срока за изкупуване на енергийни съоръжения и електромерите от енергийните дружества, които сега са собственост на общините. Не е редно ресурсите за поддръжане на уличното осветление да си остават в енергийните дружества (бази, транспорт, персонал, механизация и др.) а пък поддръжката да премине към общините, без да им се дават каквито и да е ресурси и без увеличение на бюджета. В настоящия момент общините имат затруднения да плащат редовно енергията за осветление, та камо ли да поддържат и модернизират това осветление.

Продължава работата по модернизация, реконструкция и развитие на разпределителната мрежа за повишаване сигурността и качеството на електрозахранване и за присъединяване на нови потребители. Предстои изграждане на нови трафопостове, въздушни и кабелни линии в новите квартали и промишлени райони. Ежегодно по три нови обекта ще се въвеждат в системата за телемеханика. Също така ще се разширява и системата за дистанционно отчитане и наблюдение, обхващайки нови абонати. Работата по изнасяне на измервателните средства на границата на собственост и подмяната на морално и физически остарели индукционни електромери и електромеханични часовникови превключватели ще продължи и за в бъдеще.

Изграждане на ефективни системи за газификация и топлофикация – което изисква по-малко средства отколкото изграждането на електрическа мощност за задоволяване на същото потребление, а в същото време ще се постигне както

социален, така и екологичен ефект. От една страна ще се намалят енергийните разходи на населението, а от друга страна ще се намалят вредните емисии от въглероден диоксид. Високата цена на електроенергията и ниските доходи на населението водят до повишената консумация на твърди горива, което е причина за замърсяване на въздуха.

Изводи:

- Енергийната система в област Хасково се характеризира с добра изградена мрежа, която не създава сериозни затруднения при захранването с електрическа енергия на производството и битовото потребление
- Съществува рационално изградена енергийна система, осигуряваща стабилно електрозахранване на областта и населените места
- Благоустройственото изграждане на населените места се нуждае от сериозно подобрене по отношение на уличното осветление

Приоритети:

- Намаляване на технологичните разходи в разпределителната мрежа
- Мерки за подобряване на сигурността и качеството на снабдяване с електрическа енергия
- Развитие и оптимизиране на преносната и разпределителната мрежи
- Активно прилагане на енергоспестяващи мерки по енергийна ефективност в домакинствата, общественият и частният сектор.
- Газификация на големите градове от областта.

Необходими мерки:

- Частична подмяна на съществуващата електропреносна и разпределителна мрежа, която на места е силно амортизирана и е изградена с остарели кабели и съоръжения
- Доизграждане на съществуващото трансформаторно стопанство
- Доизграждане на подстанция "Хасково – център" и пуск в нормална експлоатация, както на средно, така и на високо напрежение;
- Насърчаване на енергоспестяващо потребление в домакинствата, обществения сектор и производството.
- Ремонт и реконструкция на електропровода 110 KV "Арда" от Хасково за Кърджали
- Нормализиране на откритата уредба 110 KV на подстанция Харманли.
- Прилагане на енергоспестяващи технологии и подмяна на уличното осветление в общинските центрове, чрез монтиране на енергоспестяващи осветителни тела
- Изграждане на възобновяеми енергийни източници.
- Саниране на обществени и жилищни сгради
- Изграждане на ефективни системи за газификация
- Намаляване на технологичните разходи при доставката на ел. енергия.
- Въвеждане на повече обекти в системата на телемеханика

4. Съобщителна мрежа

Деятелността по далекосъобщенията в област Хасково включва основно поддържането и развитието на далекосъобщителната мрежа и предоставянето на телефонни услуги на физически и юридически лица. Далекосъобщителните услуги се предоставят от районната АТЦ и изнесените телефонни централи в населените места. Всички населени места в област Хасково могат да се избират автоматично. Масови потребители на телекомуникационни услуги са домакинствата.

Телекомуникационните услуги обхващат почти цялото население на област Хасково. В областта съществуват добри показатели на далекосъобщителната инфраструктура, както и наличие на свободен инсталиран капацитет. Броят на телефонните постове е 82 964, в това число 70 859 за населението и 12 087 за бизнес абонати. Капацитетът на селищните телефонни централи е 98 413 номера, а броят на пощенските телеграфни и телефонни станции е 139.

Много от населените места се нуждаят от въвеждане на телефонно обслужване или от подобряване на съществуващото, а това изисква големи телекомуникационни инвестиции, които не се компенсират адекватно с получените доходи. Целта е да се създадат задоволителни комуникационни възможности и на всеки абонат да се обезпечи същото ниво на обслужване, както и в административния център.

Освен финансирането на обекти от страна на БТК е предимно за цифровизация, за да се подобри качеството на съобщителната инфраструктура в областта и за да се достигне средното равнище за страната по показател телефонна плътност са необходими средства за развитието на фиксираната телекомуникационна мрежа, като се вземе в предвид преминаващия международен транзитен телефонен трафик от Европа за Азия през Хасково. Това налага технологично обновление на мрежата посредством внедряване на нова цифрова комуникационна и преносна инфраструктура.

През последните 1-2 години се осъществява интензивно цифровизация на съществуващите аналогови телефонни постове. Увеличава се капацитета на монтираната цифрова автоматична централа в град Хасково и постепенно се преминава към пълна цифровизация на телефонната мрежа. Това води до предлагането на по-качествени телекомуникационни услуги за населението.

Прокарването на оптичните кабели Хасково – Кавала и Хасково – Минерални бани в значителна степен предопределя технологичното развитие на телекомуникационните услуги и създава предпоставки за разширяване на пакета от услуги, предлаган от БТК.

Необходимо е ускорено изграждане и разширяване на съществуващата селска телекомуникационна инфраструктура в общините областта.

За развитието на телекомуникациите на територията на област Хасково е необходимо изграждането на нова телекомуникационна инфраструктура на базата на модерни цифрови технологии, с цел създаване на възможности за предоставяне на съвременни телекомуникационни услуги на абонатите. Положително влияние върху качеството на живота ще окаже в бъдеще разширяването и цифровизация на междуселищните и международни връзки на основата на европейски и международни стандарти и участието в разработването и внедряването на международни регионални и европейски телекомуникационни проекти.

Изграждането на новата цифрова телекомуникационна инфраструктура дава възможност за решаването на проблемите, съществуващи в мрежата. Цифровата междуселищна централа (ЦАМТЦ) в град Хасково е пусната в експлоатация през 1996г.

В инвестиционната политика на БТК се предвижда цялостна модернизация на далекосъобщителната мрежа, подобряване на качеството и разширяване обхвата на предлаганите услуги в дългосрочен аспект, с крайна цел - пълна цифровизация на телекомуникационната мрежа. Предвидените дейности в средносрочен план са насочени към:

- Внедряване на насложена цифрова транзитна мрежа
- Цифровизация на международната мрежа
- Автоматизация на междуселищното и международно избиране
- Предоставяне на услуги с по-високо качество и увеличаване броя на бизнес потребителите с директен достъп до цифровата мрежа.
- Продължаване на цифровизацията на транзитното ниво на националната мрежа чрез изграждане на нови ЦАМТЦ с комбинирани функции (включително предлагане на ISDN услуги) и вътрешнорегионални оптични пръстени.
- Въпреки финансирането на обекти от страна на БТК /предимно за цифровизация/, за да се подобри качеството на съобщителната инфраструктура в региона и за да се достигне средното равнище за страната по показател телефонна плътност са необходими допълнителни инвестиции.

Стратегическа цел при развитието на фиксираната телекомуникационна мрежа е технологичното и обновление посредством внедряване на нова цифрова комуникационна и преносна инфраструктура.

По такъв начин, в условията на либерализиран и конкурентен пазар, БТК ще е в състояние да предоставя на своите клиенти широк набор от теснолентови и широколентови услуги и да се интегрира в европейската и глобалната инфраструктура. Отделянето на услугите от инфраструктурата ще позволи разнообразяване на предоставяните услуги, независимо от използваната технология, като едновременно с това се внедряват технологии, които да поддържат вече внедрените услуги.

Наличието на съвременна и ефективна телекомуникационна инфраструктура е един от най-важните фактори за развитие на областната икономика и повишаването на качеството на живота на населението от област Хасково. Увеличаването на съобщителната мрежа и нейното разширяване води от една страна до доближаване съобщенията до потребителите, а от друга - до намаляване разликата между града и селото по отношение на равнището на потребителското задоволяване от различни видове услуги.

На съобщенията е отредено значително място за стимулиране промените, осъществявани в обществото. Наличието на съвременна и ефективна телекомуникационна инфраструктура е един от най-важните фактори за развитие на пазарна икономика в България и за интеграцията ни в Европейския съюз.

Съществува добро телевизионно покритие, в по-голямата част общинските центрове имат изградена кабелна мрежа и достъпност до основните клетъчни

телефонни мрежи. Мобилните комуникации бележат ежегодно ръст на потреблението и броя абонати - това е факт и за област Хасково. Немалка част от населението на област Хасково ползва услугите на двата мобилни оператора – М-тел и Глобул. Стартирането на третия GSM оператор – Вива-тел през 2005 г. се очаква да доведе до понижаване цените за потребителите, подобряване условията и качеството на услугите, предлагани от мобилните оператори. А това от своя страна ще доведе до ново увеличение броя на потребители на този вид комуникация.

Част от местните кабелни телевизии предлагат пакети от кабелна телевизия, телефония и кабелен интернет, с което конкурират БТК, мобилните оператори и интернет доставчиците. От друга страна в по-големите градове интернет доставчици предлагат телефония през интернет, която е на по-изгодни цени за междуградски и международни разговори, от тези предлагани от БТК. В региона навлезнаха и специализирани фирми, предлагащи телефония през интернет при изгодни условия и част от абонатите на БТК се прехвърлят към тях. През следващите години се очаква да нарасне още повече предлагането на телекомуникационни услуги и поради засилената конкуренция потребителите ще имат възможност да избират между повече, по-качествени и по-евтини телекомуникационни услуги.

В град Хасково и общинските центрове има достатъчен брой интернет доставчици, които поради нарастващата конкуренция, в която вече се включи активно и БТК, предоставят по-качествени и по-евтини услуги спрямо предишни години.

Приоритети:

- Развитието на фиксираната телекомуникационна мрежа, с оглед на стратегическо местоположение на Хасковска област в страната, граничейки с Турция и Гърция, както и преминаващия международен транзитен телефонен трафик от Европа за Азия през Хасково
- Технологичното обновление на мрежата посредством внедряване на нова цифрова комутационна и преносна инфраструктура
- Отделянето на услугите от инфраструктурата, което ще позволи разнообразяване на предоставяните услуги, независимо от използваната технология, като едновременно с това се внедряват технологии, които да поддържат вече внедрените услуги

В) Териториална структура:

1. Визуализация /изобразяване/ на териториалната структура в областта:

На територията на област Хасково могат отчетливо да се разграничат три основни типа територии, които формират едрата териториална структура:

- природни неурбанизирани територии, без населени места;
- периферни слабо урбанизирани територии с малки населени места,отдалечени от големите градски центрове;
- централни силно урбанизирани територии с големи градове и агломерационни образowania към тях;

1.1. Природни територии без населени места:

Това са така наречените защитени природни територии, съгласно Закона за защитените територии, както и народните паркове и исторически места. Те заемат 4.5% от територията на областта. Те са предназначени за опазване на биологичното разнообразие в екосистемите, както и на характерни или забележителни обекти на неживата природа и пейзажи. Защитените територии са чувствителни към натоварване и тяхното стопанско използване е ограничено. Те могат да бъдат използвани в бъдеще като източник на доходи за местното население.

1.2. Слабоурбанизирани периферни територии с малки населени места:

Това са изостаналите селски, планински и крайгранични територии. Заемат около 80% от територията на областта. Отличават се с ниска гъстота на населението и разпокъсано разположение на села и малки градове, главно със селскостопанска насоченост, ниско качество на живота и непрекъснато, намаляващо население и функции.

Тук се включват земеделските територии, горския фонд и нарушените територии.

Земеделските територии заемат най-голяма част от селскостопанския фонд на област Хасково. Наблюдава се и висок дял на необработваемите земи – близо 50%. Продължава нарастването на дяла на обработваемите ниви, като тенденцията е да достигне 65-70% от общата обработваема земя. Останалите около 400 000 дка са с ниско плодородие в отдалечени и обезлюдени населени места.

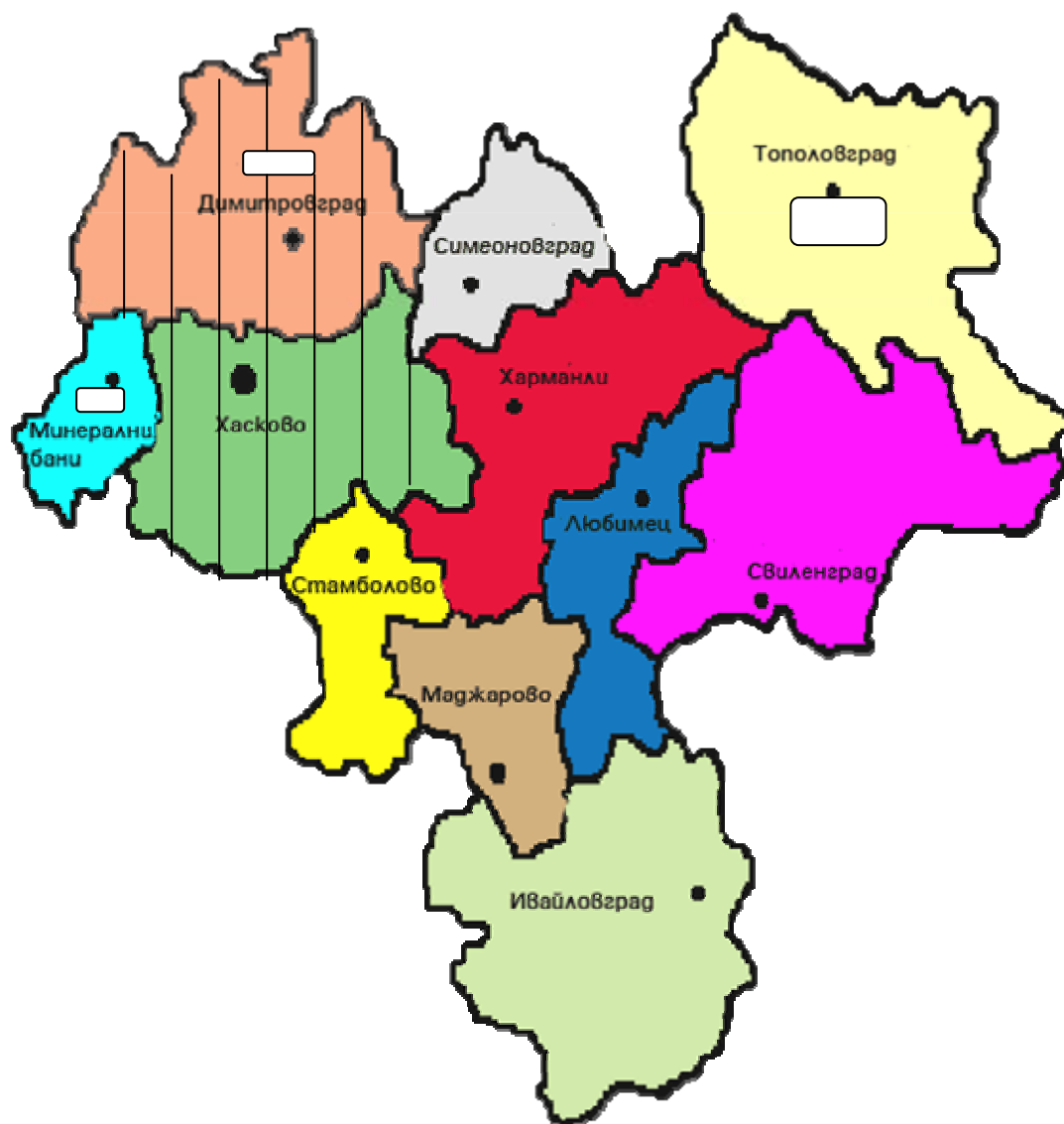
Горският фонд – общата горска площ на област Хасково възлиза на 4,3% от националния горски фонд на Република България. Заетостта на общата горска площ с гори в момента е 89, 41%, като опожарените площи и сечищата в момента представляват 6,3%.

Нарушените територии – представляват земя, върху която е въздействано и която е променена вследствие на човешката дейност, после изоставена – напр. изоставени мини, където земята е ерозирала. Такива са нефункциониращите и изоставени мини за рудодобив и добив на редки метали в Общините Маджарово, Тополовград, Минерални бани, мина Марбас и др. Общият им дял в територията на цялата област е около 20 хил. дка. Тези територии сега са в процес на рекултивация.

1.3. Силно урбанизирани територии

Това са териториите в близост до големите градове. Те заемат около 15,5% от територията на областта. Характеризират се с голяма гъстота на населението, силно развити промишлени и обслужващи функции и много проблеми от непрекъснато увеличаващото се население, свързани с благоустрояване, задоволяване на жилищните нужди, обслужване, транспорт и не на последно място – здрава и чиста околна среда.

**ВИЗУАЛИЗАЦИЯТА НА ТЕРИТОРИАЛНАТА СТРУКТУРА В ОБЛАСТТА
МОЖЕ ДА БЪДЕ ПРЕДСТАВЕНА И ГРАФИЧНО ЧРЕЗ СЛЕДНАТА КАРТА :**

Легенда:

Немаркирани полета – периферни територии с малки градове

- природни територии без населени места

- централни територии с големи градове

Изводи относно териториалната структура :

- Продължава тенденцията на обезлюдяване на така наречените "слабоурбанизирани територии" и на замиране функциите на малките градове и малките населени места
- Намаление на населението не само в селата, но и в големите градове, което е индикатор за общ спад в урбанистичното развитие, както в количествено, така и в качествено отношение
- Задълбочен е проблемът "център-периферия", което е довело до вътрешно регионални различия, които поставят проблеми пред вътрешната политика на регионалното развитие
- Не е разрешен проблемът с реструктурирането и обновяването на производствената територия на градовете-те заемат огромни площи, но са неблагоустроени и са застроени с остарели и непривлекателни сгради, които трудно могат да се използват
- В градовете, особено в малките, състоянието на мрежите на техническата инфраструктура и благоустрояването не удовлетворява адекватно градските нужди
- Голям проблем за общините е все още недоброто състояние на обществените сгради за здравеопазване, култура и образование, незавършеното строителство на културни обекти
- Не се полагат достатъчно грижи за паметниците на културата в населените места и за защитените територии. Последните са обект на агресия от страна на човешки действия, които могат да увредят техните качества-дърводобив, добив на руди, несъобразно хидротехническо строителство

Г) Състояние на околната среда

Състоянието на околната среда в Хасковска област съответства на общото състояние на околната среда в България. Това е един от секторите в областта, който се нуждае от най-много инвестиции и финансови ресурси. На територията на областта се намира една от т.н "горещи точки"- гр. Димитровград. Там се намират трите най-големи замърсители на въздуха и водите в областта – завода за азотни торове "Неохим" АД, ТЕЦ "Марица-3" и циментовия завод "Вулкан".

1. ВЪЗДУХ

Мониторинг за състоянието на въздуха на територията на област Хасково от РИОСВ се осъществява от 1993г. в Димитровград и от 1995г. в Хасково. Качеството на атмосферния въздух на наша територия, се наблюдава и контролира в 2 пункта за ръчно пробовземане и 1 пункт за автоматичен контрол, разположен в гр. Димитровград.

Пунктът в гр. Хасково пробовзема и анализира ежедневно: прах, ФПЧ_{10} , олово, кадмий, арсен, никел, серен диоксид и азотен диоксид. Констатирани са наднормени резултати по прах и ФПЧ_{10} над ПДК среднодневна но в редки случаи. Стойностите на останалите контролирани замърсители са в границите на пределните норми.

В стационарен пункт кв. "Марийно" гр. Димитровград се контролират показателите: прах, азотен диоксид, серен диоксид, сероводород и амоняк. В някои от случаите е констатирано превишение на среднодневните ПДК по показателите прах, сериен диоксид и амоняк. Стойностите на останалите контролирани замърсители са в рамките на допустимите норми.

В областта се контролират около 50 бр. обекти, потенциални и реални замърсители на атмосферния въздух. Те са както следва по общини:

Община Хасково - основни източници на емисии са асфалтовите бази на "АБ" АД, парокотелните централа на "Каменица" АД, "НИК" – АД, "Хасково БТ" – АД, "Българско сирене" ООД и др. Поради намалена производствена дейност в много от фирмите паровите централи не работят.

Община Димитровград – Основни източници на емисии, които са контролирани са : "Вулкан" АД, "Неохим" АД и ТЕЦ "Марица-3" АД, ЕТ "Митко Жеков-Д". Въздухът се замърсява с прах, серен диоксид, амоняк и азотни оксиди. На "Неохим" АД и ТЕЦ "Марица-3" АД са издадени комплексни разрешителни. Предстои издаване на такова и на "Вулкан" АД. В инвестиционните програми на посочените дружества, за привеждане в съответствие с нормативните изисквания по околна среда са предвидени мерки за намаляване замърсяването на атмосферния въздух. В община Димитровград е изготвена програма за намаляване нивата на замърсителите и достигане на съответните норми в установените за целта срокове.

Община Харманли - замърсителите на въздуха са: "Харманлийска керамика" ООД, "Модис" АД, "Къванч Текс" ООД, "Голд ойл" ООД, "Златна Тракия" АД. Тези обекти са източници на емисии в атмосферния въздух.

Община Свиленград – Източници на емисии в общината са:

"Сакар" ООД , "Коприна" АД и др.

Община Любимец – Обектите: "Винарска къща-Сакар" ООД, "Детелина" ЕАД, са незначителни източници на емисии.

Община Ивайловград – "ЗКД" АД и "Фибротекс" ООД са малки емисионни източници и замърсяването на атмосферния въздух е незначително.

В общините Симеоновград, Стамболово, Минерални бани и Маджарово замърсяването на въздуха се дължи основно на бита, селскостопанските дейности и транспорта.

От изложеното до тук могат да се направят следните заключения за състоянието на въздуха:

В големите общини Хасково и Димитровград замърсяването на въздуха се влияе от дейността на големите промишлени обекти: асфалтови бази, парокотелни централи на мазут, "Неохим" АД, "Вулкан" АД и ТЕЦ "Марица 3" ЕАД. След изпълнението на предвидените мерки в програмите за привеждане на дейността на обектите в съответствие с изискванията на нормативната уредба по околната среда, замърсяването на въздуха ще се намали чувствително.

В малките общини замърсяването на въздуха се дължи основно на битовото отопление, парните централи на нафта за производствени нужди и автотранспорта. Тези източници не водят до сериозно замърсяване на въздуха.

2. ВОДИ

Повърхностните водни обекти на територията на област Хасково са част от Източнореловският район и принадлежат към поречие Марица, поречие Арда и поречие Бяла.

Резултатите от мониторинга показват, че състоянието на наблюдаваните повърхностни води в региона е добро, като общата тенденция е снижаване на замърсяването през последните години. Реките Марица, Харманлийска и Бяла преобладаващо отговарят на проектната си категория, като регистрираните наднормени концентрации най-често се дължат на заустването на отпадъчни води от канализационните системи на населените места.

При анализа на всички проби през последната година за поречие Марица са констатирани 33 превишения на ПДК, неколкостранно по всеки от показателите фосфати, нефтопродукти, феноли, нитритен азот, неразтворими вещества, както и инцидентно по амониен азот и манган.

Много добро е качеството на повърхностните води по поречие Арда, където за цялата година са констатирани само 18 превишения на нормите за съответната категория по показателите феноли, фосфати и инцидентно по активна реакция, нитритен азот, разтворен O_2 , наситеност с O_2 , феноли и нефтопродукти. През последната година съдържанието на разтворен O_2 във всички проби отговаря на нормата на първа категория, с изключение на пет измервания. Биохимично потребният кислород при всички анализи съответства на изискванията за първа категория. Перманганатната окисляемост само в три случая отговаря на втора категория, а в останалите е под допустимите концентрации за първа категория. Концентрациите на нитратен азот при всички изследвания през годината са незначителни в сравнение с допустимите стойности за първа категория. Единствено по показател фосфати, качеството на наблюдаваните води не е толкова високо – регистрирани са пет превишения на нормата за втора категория и четири за трета категория. Най-значителен замърсител на повърхностните водни обекти са канализационните системи на населените места. Стопанисваните от канализационните и водоснабдителни дружества канализационни мрежи на територията на област Хасково са осем на брой. Два пъти годишно се вземат и анализират проби от заустванията на всички колектори.

Най-характерно за подземните води е замърсяването им в отделни хидрогеоложки обекти с нитрати, манган, общо желязо, сулфати, амоний и фосфати. Запазва се тенденцията на констатирани високи стойности на общо желязо в подземните води на ПС за ПБВ с. Брягово – средно до 7,16 пъти и в сондаж при с. Малево – до 258 пъти над прага на замърсяване. Замърсяване с манган е констатирано в ПС за ПБВ с. Брягово – средно 13,17 пъти, в ПС за ПБВ "Вулкан" – гр. Димитровград – средно 40,45 пъти, в ПС за ПБВ гр. Симеоновград – 8,12 пъти превишаващи прага на замърсяване. В ПС за ПБВ – гр. Свиленград и ПС за ПБВ гр. Харманли, концентрацията на този елемент е над прага средно 4,17 и 7,31 пъти. Екстремна стойност на желязото е измерена в пункта в гр. Харманли – 44,4 пъти над прага на замърсяване. Замърсяването със сулфати, фосфати, нитрати и амоний е незначително.

Най-големите емитери на замърсени производствени отпадъчни води са "Неохим" АД, Северна индустриална зона – Хасково, "Къванч Текс" АД – Харманли, "Голд Ойл" ООД – Харманли, мандра в гр. Мерицлери на "Янта" ЕООД – гр. Димитровград. Голям брой производствени предприятия изпускат отпадните си води

в градските канализационни системи и трябва да се контролират от В и К дружествата. БПС на "Каменица" АД – гр. Пловдив /Пивоварен завод – гр. Хасково/, пречистваща отпадните води на Северна индустриална зона работи много добре и след реконструкцията ѝ един от най-острите проблеми за района е вече решен.

Основен проблем за област Хасково е липсата на пречиствателни станции за битови отпадъчни води от населените места. Изпусканите без пречистване производствени и битови отпадъчни води особено от канализационните системи на градовете водят до чувствително замърсяване на повърхностните води. Съгласно Директива 91/271/ЕЕС относно пречиствателните станции за отпадъчни води от населени места, изменена с Директива 98/15/ЕЕС, чиито изисквания са залегнали в Наредба №6 от 2000г за емисионни норми за допустимо съдържание на вредни и опасни вещества в отпадъчните води, зауставани във водните обекти всички селища с от 2000 до 10000 еквивалентни жители е необходимо да изградят ГПСОВ до 2014 г., а селищата с повече от 10000 е.ж. – до 2010 г. Това ще доведе до значително подобряване на качеството на повърхностните води, особено в някои силно замърсени сега участъци. Засега за областта е осигурено финансиране по програма ИСПА и започва изграждане на ГПСОВ само за градовете Хасково и Димитровград. Проектът включва изграждането на захранваща инфраструктура: канализационна мрежа, довеждащи и отводни колектори, първично механично третиране и дезинфекция на водите, механично третиране на утайката, както и пълно биологично пречистване на отпадните води. Останалите градове над 10000 е.ж. са Харманли и Свиленград, а между 2000 и 10000 е.ж. са Мерицлери, Любимец, Симеоновград, Ивайловград. С над 1700 жители са и селата Ябълково, Узунджово, Горски извор.

Друг важен проблем, на който е необходимо да се обърне внимание е почистването на речните корита главно на реките Марица и Арда, с цел предотвратяване на наводнения в резултат от обилните валежи.

3. ПОЧВИ

Почвата и земеделските земи са основен природен ресурс, върху който се развива цялата жизнена и стопанска дейност на човека.

Пунктовете, от които се извършва пробонабирането на почвени проби са определени от ИАОС, гр. София и са разположени в зависимост от източниците на замърсяване. Резултатите от замерванията на РИОСВ показват, че замърсяване на почвата с тежки метали и металоиди над ПДК се наблюдава само в един от пунктовете при с. Горски извор – олово 1,81 пъти над ПДК, като източникът на замърсяване е автотранспорта. За другите пунктове наднормено съдържание на тежки метали над ПДК не е отчетено.

През последните години на територията на Хасковска област залежават забранени за употреба пестициди в твърдо и течно състояние. От направените проверки е установено, че те се съхраняват в складове и стопански постройки, голяма част от които са основно отремонтирани. При тези условия на съхранение пестицидите не създават реална опасност от замърсяване на околната среда, за натравяне на хора и животни.

По отношение на вкисляване на почвата, от анализиранияте почвени проби за вредна киселинност е установено следното – много силна киселинност на почвата пробовзета от пункт с. Крепост. Средно кисела и слабо кисела е почвата в пунктовете с. Узунджово и землището на гр. Любимец.

На територията на област Хасково на полигона край с. Корен се провеждат военни учения. Това налага извършването на задължителна оценка на въздействие на околната среда /ОВОС/ преди и след всяко учение.

През последните 10г. все повече се налага тенденцията за намаляване на замърсяването на земите и почвите. Ограниченото използване на пестициди и торове в земеделието, програмите за екологично земеделие и животновъдство, въведения контрол за ограничаване на емисионното замърсяване по отношение на въздуха, водите и управлението на отпадъците, технологичното обновление в производствените процеси са дейности, които водят до намаляване на деградацията на земите и почвите.

4. БИОЛОГИЧНО РАЗНООБРАЗИЕ

На територията на област Хасково има обявени общо 47 Защитени природни територии на площ от 5254.39 ха./ЗПТ/, с включена към тях протектирана територия, в това число 28 природни забележителности и защитени вековни и редки дървета, 18 защитени местности и един поддържан резерват – "Борака". В района все още няма природни паркове. Тече процедура по обявяване на природен парк "Източни Родопи", който ще обхваща общини от областите Хасково и Кърджали.

Природните забележителности /ПЗ/ опазват главно територии с уникален ландшафт – скални образувания, водопади и ждрела, пещери. Сравнително по-рядко ПЗ включват и месторастене на редки и защитени растителни видове като родопски силивряк, блатно кокиче и др. Най-многобройни са ПЗ – вековни дървета и дървета на възраст от 100 до 550 г. Към тази група са причислени единичните уникални и срещащи се само в региона много редки дървесни видове като триразделнолистен ериолобус и пролетна кумарка.

Защитените местности са разположени основно в Източни Родопи – един от районите в страната с най-високо биологично разнообразие. В Националната стратегия за опазване на биологичното разнообразие те са определени като един от най-богатите на видове и приоритетно за опазване място в България. Тук са установени над 1335 вида растения, 350 вида пеперуди, 21 вида риби, 10 вида земноводни, 26 вида влечуги, 273 вида птици и 58 вида бозайници.

На територията на областта има защитени територии, които с голямото си видово богатство са от европейско значение за опазването на много видове.

Таб. 28: Списък на ЗПТ на територията на РИОСВ-Хасково – Област Хасково

Списък на ЗПТ на територията на РИОСВ-Хасково – област Хасково						
№	Статут и име на ЗТ	Последна заповед на МОСВ за обявяване (прекатегоризиране, промяна на площта)	Землище	Площ /ha/	Фонд	Стопанисвано от
ОБЛАСТ ХАСКОВО						
1.Община Хасково						
1	ПЗ "Паламудче"	№ 656/13.09.1979	с. Узунджово	29,5	ДГФ	ДЛ-Хасково
2	ПЗ "Находище"	№ 763/14.08.1981	с. Гарваново	10,4	ДГФ	ДЛ-Хасково

	на снежно кокиче"					
3	ПЗ "Боаза" /Пролома/	№ 3796/11.10.1966	с. Гарваново	0,3	ССФ	общ. Хасково, общ. Минерални бани
4	ЗМ "Злато поле"	№ 476/11.07.2001 РД-	с. Нова надежда, с. Злато поле, с. Райново	84,8	ССФ	общ. Хасково, общ. Димитровград
2. Община Димитровград						
5	ПЗ "Група от 12 летнодобови дървета" мест. Параклиса	№ 1301/05.05.1974	с. Скобелево	0,3	ССФ	общ. Димитровград
6	ЗМ "Пропадналото блато"	№РД 566/02.06.2005г. -	с. Голямо Асеново, с. Бял Извор	28,3408	ССФ	общ. Димитровград, обл. Хасково и общ. Опан , обл. Стара Загора
	ЗМ "Злато поле"	№ 476/11.07.2001 РД-	с. Нова надежда, с. Злато поле, с. Райново	84,8	ССФ	общ. Хасково, общ. Димитровград
3. Община Минерални бани						
7	Поддържан резерват "Борака"	№ 163/22.04/1966	с. Сърница	11,1	ДГФ	РИОСВ-Хасково
8	ПЗ "Орлова скала"	№ 1427/13.05.1974	с. Сърница	1,5	ДГФ	ДЛ-Хасково
9	ПЗ "Пробития камък"	№ 1427/13.05.1974	с. Сърница	1	ДГФ	ДЛ-Хасково
10	ПЗ "Находище на момина сълза и божур" местност Дренака	№ 415/12.06.1979	с. Спахиево	3	ДГФ	ДЛ-Хасково
11	ПЗ "Изправения камък" - Олу дере (Дикилиташ)	№ 3796/11.10.1966	с. Сърница	0,2	ДГФ	ДЛ-Хасково
12	ЗМ "Айда"	№ 549/07.05.2003 РД-	с. Спахиево	3,5	ДГФ	ДЛ-Хасково
13	ПЗ "Огледната скала"	№ 551/07.05.2003 РД-	с. Горно брястово	1,5	ДГФ	ДЛ-Хасково
4. Стамболово						
14	ПЗ "Шейтан кюпрю" - родопски силивряк	№ 233/04.04.1982	с. Рабово	0,5	ДГФ	ДЛ-Хасково
15	ПЗ "Скални ниши" – Меден камък(Кован кая	№ 1799/30.06.1972	с. Долно черковище	1,5	ДГФ	ДЛ-Хасково

16	ЗМ "Големия сипей"	№ 471/11.07.2001	РД-с. Рабово, с. Бял кладенец	653,9	ДГФ	ДЛ-Хасково
5. Община Харманли						
17	ЗМ "Дефилето"	№ 3751/30.11.1973	гр. Харманли	37,2	ДГФ	ДЛ-Харманли
18	ПЗ "Сазлъка" (находище на блатно кокиче)	№ 468/30.12.1977	с. Бисер	35,8	ССФ	ДЛ-Харманли
19	ЗМ "Бакърлия"	№ 472/11.07.2001	РД-с. Иерусалимово, с. Изворово	387,15	ДГФ, ССФ	ДЛ-Харманли
20	ПЗ "Долмен"	№ 378/05.02.1964	с. Остър камък	0,1	ССФ	
21	ПЗ "Водопад Корудере"	№ 3796/11.10.1966	гр. Харманли	0,4	ДГФ	ДЛ-Харманли
22	ПЗ "Кюмюрлука"	№ 3796/11.10.1966	гр. Харманли	0,4	ДГФ	ДЛ-Харманли
6. Община Маджарово						
23	ЗМ "Патронка"	№ 419/14.11.1995	РД-гр. Маджарово, с. Бориславци	180	ДГФ	ДЛ-Харманли
24	ЗМ "Меден камък"-Кован кая	№ 17/08.01.1981	с. Горно поле	78,9	ДГФ	ДЛ-Харманли
25	ЗМ "Гюргена"	№ 649/23.11.2000	с. Габерово	72,4	ДГФ	ДЛ-Харманли
26	ЗМ "Момина скала"	№ 475/11.07.2001	РД-гр. Маджарово, с. Бряговец	782,03	ДГФ, ССФ	ДЛ-Харманли, ДЛ-Крумовград
27	ЗМ "Черната скала"	№ 473/11.07.2001	РД-с. Тополово, с. Румелия, с. Горен Главанак, с. Горно поле	893,7	ДГФ	ДЛ-Харманли
7. Община Свиленград						
28	ЗМ - "Лозенски път" (находище на блатно кокиче)	№ 257/17.07.1995	РД-гр. Свиленград	31,99	ССФ	общ. Хасково
29	ПЗ - "Дервишка могила"	№ 1187/19.04.1976	с. Дервишка могила	33	ДГФ	ДЛ-Свиленград
30	ПЗ - "Находище на див божур"	№ 1187/19.04.1976	с. Костур	0,5	ДГФ	ДЛ-Свиленград
31	ПЗ Хайдушката дупка	№ 4051/29.12.1973	с. Дрипчево	0,5	ДГФ	ДЛ-Свиленград
32	ПЗ - "Калето"	№ 1187/19.04.1976	с. Мезек	5	ДГФ	ДЛ-Свиленград
8. Община Любимец						
33	ЗМ - "Долната ова"	№ 1938/03.07.1970	гр. Любимец	30	ССФ	Частни земи
34	ПЗ - "Глухите камъни"	№ 3702/29.12.1972	с. Вълче поле	2	ДГФ	ДЛ-Свиленград
35	ПЗ - "Меден камък" (Кован кая)	№ 3702/29.12.1972	с. Вълче поле	1	ДГФ	ДЛ-Свиленград

36	ПЗ - "Птичи камък"	№ 3702/29.12.1972	с. Вълче поле	1	ДГФ	ДЛ-Свиленград
	ЗМ "Бакърлия"	№ 472/11.07.2001 РД-	с.Иерусалимово, с. Изворово	387,15	ДГФ,ССФ	ДЛ-Свиленград
9. Община Ивайловград						
37	ЗМ - "Дупката"	№ 328/08.05.1992	гр. Ивайловград	6,5	ДГФ	ДЛ-Ивайловград
38	ЗМ - "Ликана"	№ 328/08.05.1992	с. Свирачи	3	ДГФ	ДЛ-Ивайловград
39	ЗМ "Меандри на Бяла река"	№ 474/11.07.2001 РД-	с. Железари, с. Меден Бук	1531,98	ДГФ,ССФ	ДЛ-Ивайловград
40	ЗМ "Хамбар дере"	№ 427/29.10.1999 РД-	с. Казак, с. Бял градец	101,1	ДГФ	ДЛ-Ивайловград
41	ПЗ "Находище на градински чай" до р. Марешница	№ 542/23.05.1984	с. Горноселци	10	ДГФ	ДЛ-Ивайловград
42	ПЗ "Находище на градински чай" до р. Луда река	№ 542/23.05.1984	с. Горно луково	80	ДГФ	ДЛ-Ивайловград
43	ПЗ "Находище на божур" мест. Халка баир (вр. Победа)	№ 415/12.06.1979	с. Железино	15	ДГФ	ДЛ-Ивайловград
44	ПЗ "Находище на божур"	№ 282/04.05.1979	с. Хухла	0,5	ДГФ	ДЛ-Ивайловград
45	ПЗ "Пещера" мест. Коджа кае	№ 531/25.09.1978	с. Белополяне	0,8	ДГФ	ДЛ-Ивайловград
46	ПЗ "Находище на снежно кокиче" мест. Петков баир	№ 531/25.09.1978	гр. Ивайловград	0,1	ДГФ	ДЛ-Ивайловград
47	ПЗ "Група вековни чинари" под стената на яз. Ивайловград	№ 446/09.08.1978	с. Хухла	101,5	ДГФ	ДЛ-Ивайловград

Броят на срещащите се видове птици е 273, от които 170 гнездящи. От тях 77 вида са включени в Червената книга на България, 97 са с неблагоприятен природозащитен статус в Европа, а 7 са защитени от изчезване в световен мащаб. Такива са царски орел, голям креслив орел, белошипа ветрушка, малък корморан, черен лешояд и ливаден дърдавец. Уникално е и разнообразието от грабливи птици. Установени са 36 вида от общо 37 вида за страната ни. Единствено в Източните Родопи гнездят белоглави лешояди. Множество южни видове, които се срещат на малко места в България, в Източните Родопи имат висока численост – синия скален дрозд, малкото черноглаво коприварче, испанското каменарче и др. По време на миграция и зимуване реките Арда и Марица дават убежище на хиляди птици – фишове, зеленоглавки, бели ангъчи, малки и големи корморани, неми и пойни лебеди и много други.

В защитените територии в област Хасково бозайниците са групата с най-много световно застрашени видове. ОТ 59 вида установени в Източните Родопи, 23 са включени в Световната червена листа на IUSN / Международен съюз за защита на природата / 12 в категорията " уязвими "- 7 вида прилепи, видрата, пъстрия пор, мишевидния сънливец, лалугера и сляпото куче и 11 вида в категорията " полузастрашени ".

От рибите от изключително голямо значение са включените в Червената книга речна змиорка, маришкия морунаш – ендемичен вид, срещащ се само в егейския басейн и открития през 1996 г. нов за науката вид родопски щипок.

Топлият климат в нашия регион определя наличието на богата херпетофауна. Общия брой на установените видове е 36, което представлява 48% от срещащите се в България земноводни и 86% от влечугите. От включените в Червената книга на България тук се срещат змиегущерът, змиеокия гущер, смока-мишкар, турската боа и каспийската блатна костенурка. Двата вида сухоземни костенурки шипобедрената и шипоопашатата, включени в световната червена листа на IUSN, които са изчезнали или силно намалели в повечето райони на страната, в Източните Родопи все още имат плътни популации.

Тук са установени повече от 800 вида пеперуди, при троглобионтната /пещерна/ безгръбначна фауна са установени един терциерен реклит, шест български и три балкански ендемити.

Наред с Родопите на територията на област Хасково попада и част от Сакар планина, където се срещат около 600 растения, 44 от които са включени в Червената книга на България. В Сакар защитените територии обхващат орнитологично важни места, които са от световно природозащитно значение и такива с висока консервационна стойност. Те са от изключителна важност за опазването на световно застрашения от изчезване царски орел. В тях са включени и местообитания на видове като балканска чесновница, каспийска блатна костенурка. Защитените от закона за биологичното разнообразие черен щъркел, белоопашат мишелов, египетски лешояд, видра, трицветен и дългоух нощник се срещат тук.

На територията на областта към настоящия момент няма обявени защитени зони. Има подходящи места, които предстои да бъдат включени в Общоевропейската екологична мрежа " НАТУРА 2000 "- поречието на реките Арда, Бяла река, Харманлийска река и островни групи по река Марица.

Като се изключи излязлата през 1993 г. Национална стратегия за опазване на биологичното разнообразие в България не са изработвани планове, касаещи опазването на отделни значими видове на регионално ниво. В момента се подготвя уеднаквена стратегия за мониторинг на биологичното разнообразие. От страна на РИОСВ се осъществява само мониторинг на сакрофагни /лешоядни/ птици и царски орел.

5. ОТПАДЪЦИ

Битовите отпадъци се формират от жизнената дейност на хората в домовете, в административни, социални и обществени сгради. Към тях се приравняват и отпадъци от търговски обекти, занаятчийски дейности, обекти за отдих и забавления, когато нямат характер на опасни отпадъци. Количеството и съставът на битовите отпадъци зависи от мястото на образуване, от стандарта на живот на

населението и неговата култура, степента на благоустроеност на населените места, вида на отоплението им и много други фактори.

На територията на област Хасково битовите отпадъци се обезвреждат единствено чрез депониране. Няма населени места с въведена система за разделно събиране на отпадъци.

Националната програма за управление на отпадъците предвижда на територията на областта да функционират само две регионални депа за битови отпадъци – в гр. Хасково и в гр. Харманли, които съответно отговарят на изискванията на Наредба № 13 за изграждане и експлоатация на депа за отпадъци. Към настоящия момент, останалата част от съществуващите депа не отговарят на изискванията на нормативната уредба и съвременните технически стандарти. Продължаващата експлоатация на някои от съоръженията е свързана с непосредствен риск за околната среда. От първостепенна важност е да бъдат приложени изискванията на Наредба № 8 за изработване на планове за привеждане в съответствие или по-скоро преустановяване на експлоатацията на съществуващите депа в сроковете, указани в Наредбата. В тази връзка в приложението към националната програма е определено отпадъците от общините Свиленград, Любимец, Харманли, Стамболово и Симеоновград и Тополовград да се депонират на регионално депо гр. Харманли, от общините Хасково, Минерални бани и Димитровград на депото за ТБО с. Гарваново, а община Ивайловград в РЦУО – гр. Кърджали, след изграждането му.

В съответствие с изискванията ЗУО и подзаконовата нормативна уредба е необходимо да се осигури постигането на целите по намаляване на количеството на депонираните биоразградимите отпадъци. За целта трябва да се предвидят средства и мероприятия за изграждане на съоръжения и инсталации за биологично третиране на биоразградими отпадъци.

Специализирано депо за строителни отпадъци има определено единствено в община Хасково. Всички останали общини за сега ползват общинските депа за битови отпадъци и като депа за строителни отпадъци.

Като основен проблем се очертава изграждането на системи за организирано сметосъбиране и извозване на отпадъците от всички населените места в общините до регионалните депа за битови отпадъци, като едновременно с това да се предвидят и изпълнят необходимите действия за закриване и рекултивиране на старите /сега действащи/ общински депа и всички нерегламентирани сметища. В селищата, в които има създадена такава система, количеството на съдовете и техниката, предназначени за сметоизвозване е недостатъчно, като механизацията е амортизирана от продължителната употреба.

Що се отнася до строителните отпадъци, необходимо е освен определянето на площадки за депа да се осъществява и контрол върху извозването на строителните отпадъци до депото, както и санкциониране на неконтролираното изхвърляне на отпадъци.

Опасни отпадъци се преработват във "Вулкан" АД гр. Димитровград, а производствени в "ПЛАСТЕК" ООД гр. Хасково – отпадъци от пластмасови опаковки. Проблем при третирането на производствените отпадъци, е че малка част от тях се рециклира и оползотворява, останалата част се изхвърля на депата за битови отпадъци, което води до по-бързото изчерпване на полезния обем на депото. Основен проблем е и липсата на решение по отношение на начините за

обезвреждане на голяма част от опасните и масово разпространени промишлени отпадъци.

Друг проблем е липсата на точно отчитане на годишните обеми на постъпващите битови отпадъци за депониране, водещо до проблеми с изготвянето на стратегии на общините, както и на решения по отношение разделното събиране на масово разпространени отпадъци от опаковки, получени в резултат на употребата на опаковани стоки и последващото преждевременно изчерпване на капацитета на депата. За целта трябва да се предвидят и средства за изграждане на нови депа и/или други съоръжения за третиране на неразградими битови отпадъци.

Д) ЕВРОПЕЙСКА ИНТЕГРАЦИЯ. ТРАНСГРАНИЧНО СЪТРУДНИЧЕСТВО

Трансграничното сътрудничество е от особена важност за преодоляване на структурните проблеми в област Хасково като граничен район. Периферното ѝ положение /по отношение на националната територия/, ѝ дава стратегическото предимство в сравнение с останалите райони в страната. Област Хасково граничи едновременно с Гърция и Турция, което е важна предпоставка за определянето на областта като регион със значително трансгранично значение и потенциал за интегрирано сътрудничество и растеж.

Основен инструмент за сътрудничеството в пограничните райони в процеса на присъединяване на България към Европейския съюз е Програма ФАР-ТГС. Целите на програмата се свеждат до подпомагане на страните – кандидатки да преодолеят икономическите и социални трудности, причинени от тяхното периферно местоположение. Чрез него се предоставя възможност граничните райони да се почувстват като част от европейското пространство и да бъдат реални участници в реализацията на еврорегионално сътрудничество, да използват своето гранично положение като ключов ресурс за развитие.

За България и по-точно за област Хасково програма ФАР-ТГС обхваща съвместни проекти с Гърция (като съседна страна - член на ЕС и държава с достъп до европейски финансови инструменти), а също така и с Турция.

Основните цели на програма ФАР - ТГС са: да се осъществи сътрудничество между граничните райони на страните от Централна и Източна Европа и Европейския съюз и да спомогне на тези региони да преодолеят специфичните си проблеми, произтичащи от относителната им изолираност в националната икономика да се преодолеят проблемите, свързани с опазването на околната среда; да се насърчи създаването и развитието на мрежи за сътрудничество между двете страни на границата и изграждане на връзки между тези структури и по-широките структури на Европейския съюз. Чрез програмата за ТГС не само се подпомагат конкретните региони, а и се стимулира развитието на страната като цяло, както и интеграцията с ЕС. Разнообразен кръг от мерки са осъществени по тази програма досега. Програмите финансират различни мерки, свързани с развитие на инфраструктурата - пътища, жп транспорт, пречиствателни съоръжения, телекомуникации, енергетика и мерки за социално-икономическо подпомагане, създаване на заетост, сближаване на хората от двете страни на границата, културно и медийно сътрудничество, образование и квалификация и т.н.

На заседание на Смесения Комитет от 20/11/2000 - Атина за сътрудничество е взето решение да се започне реализацията на Фонд за Малки Проекти (ФМП). Тази схема е създадена с цел да финансира проекти в областта на : бизнес

сътрудничеството, развиване на предприятията, трансфер на технологии, консултантски услуги и маркетинг за малки и средни предприятия, обучения, заетост, мерки за обмен в здравеопазването и културата, подобряване на информационния поток и комуникациите между граничните райони. Освен това, ФМП подкрепя създаването и развитието на мрежи за сътрудничество от двете страни на границата и установяване на връзки между тези мрежи на Европейския съюз.

Създадени са структури за трансгранично сътрудничество на общинско и/или областно ниво, регионални сдружения на общини са подписали споразумения с общини в Гърция и Турция. По-конкретно област Хасково осъществява сътрудничество с пограничните области от Република Гърция и от Република Турция.

Друг фактор, който определя значението на областта като важен трансграничен център е създадената мрежа за трансгранично сътрудничество на областните управители от пограничните области на България-Гърция-Турция.

През последните години, с увеличаване на средствата по европейските фондове и програми, се наблюдава засилен интерес от страна на всички институции на територията на областта за кандидатстване по проекти. Разшири се и се задълбочи връзката на партньорство между отделните организации, подобри се координацията, внедряват се нови положителни практики от страни от Европейския съюз.

След направения анализ на икономическото и социално развитие, техническата инфраструктура, териториалната структура и състоянието на околната среда в областта, особено се откроява проблема с неефективното използване на средства от фондовете на ЕС и от други източници. Очертават се и причините за това : институционална неукрепналост, слаб кадрови потенциал, проблеми в координацията между отделните звена в процеса, липса на информация за конкретни проекти и др.

Преодоляването на посочената слабост предполага изидигането на ролята на Областния управител като координатор на всички заети в процеса институции и организации на регионално ниво.

Следва последните да активизират сътрудничеството помежду си, включително и чрез прякото участие под различна форма на Областна администрация – Хасково в програмирането, управлението и усвояването на средствата от фондове на ЕС и от други източници.

В перспектива, след приемането ни в Европейския съюз, това ще се отрази и на ефективността на усвояването на средствата от структурните фондове на ЕС и от Кохезионния фонд.

V. SWOT АНАЛИЗ

Силни страни	Слаби страни
Стратегическо местоположение на област Хасково на границата с Гърция и Турция и наличие на важни транспортни коридори пресичащи територията и. Наличие на добър горски фонд с богато биоразнообразие. Наличие на евтина и квалифицирана работна сила Наличие на добра суровинна база Традиции в зеленчукопроизводството, лозарството, тютюнопроизводството, овощарството и отглеждането на зърнени култури. Наличие на потенциал за развитие както на масов, така и на алтернативния туризъм. Добре развит МСП сектор и предприемачество Наличие на благоприятни условия за развитие на бизнесинициативи. Засилваща се активност на организации за реализация на трансгранични инициативи. Свободни земеделски и промишлени площи и сгради на ниски цени. Добра телекомуникационна и енергийна структура. Съхранена околна среда.	Територията на областта е сравнително бедна на полезни изкопаеми Големи площи необработваеми и пустеещи земеделски земи Отрицателен естествен прираст и влошена възрастова структура на населението Висок процент в неравностойно положение на пазара на труда, лица с нисък образователен ценз и представители на малцинствените групи. Налице е дисбаланс между търсенето и предлагането на работна сила. Стеснен икономически профил и загуба на традиционни пазари. Рязко намаляване на поливните площи, остарели и амортизирани хидромелиоративни съоразения. Ниски доходи и ниска покупателна способност на населението. В част от общините няма съвременна база и условия за развитието на туризма Състоянието на пътната мрежа като изграденост и качество е незадоволително. Недостатъчна изграденост на ЖП мрежата и несъответствие с европейските стандарти на съществуващата. Липса на сметища и пречиствателни станции за питейни и отпадни води. Западащо животновъдство Проблеми с водоснабдяването и висока енергоемкост водеща до висока цена на водата Значителни вътрешно регионални различия, риск от обезлюдяване на големи части от областта Липса на научни институции и звена за конструкторска и развойна дейност

Възможности	Заплахи
Благоприятно демографско развитие в големите селища от областта. Запазена производствена структура на областната икономика, представена от подотраслите текстилна, шивашка, хранително-вкусова промишленост и машиностроене. Потенциал за развитие на модерно селско стопанство чрез привличане на инвестиции в отрасъла Продължаващ приток на преки чуждестранни инвестиции. Развитие на концесиите като форма за развитие на регионалната икономика. Пълноценно използване на възможностите на европейските фондове за развитие на региона. Използване на програмите за заетост за намаляване на безработицата.	Загубени традиционни пазари Недостатъчно нови капитали за закупуване на техника и нови технологии Внос на дъмпингови цени на селскостопанска продукция Липса на информация за донорски програми и други възможности за финансиране Ниска предприемаческа култура Недостатъчно развити публично-частни партньорства. Изтичане на квалифицирана работна ръка от областта. Силна конкуренция от страна на европейските фирми. Ниска степен на навлизане на иновациите в региона.

VI. ОРГАНИЗИРАНЕ И КООРДИНАЦИЯ НА ДЕЙНОСТИТЕ ПРИ РЕАЛИЗИРАНЕТО НА ОБЛАСТНАТА СТРАТЕГИЯ ЗА РАЗВИТИЕ

Принципите, върху които се базира изготвянето и изпълнението на Областната стратегия за развитие на област Хасково са:

- Ефективност на управлението и ефикасност на изразходваните ресурси;
- Публичност и прозрачност на процеса на подготовка, приемане и изпълнение на Областната стратегия за развитие;
- Институционална координация;
- Децентрализация и субсидираност;
- Партньорство;

Областната стратегия за развитие е изготвена и ще се реализира в координация между редица организации, като всяка от тях има определен принос и ще носи определена отговорност при реализацията на стратегията. Отговорностите за реализацията на Областната стратегия за развитие се разпределят между различните организации – партньори както следва:

Областна администрация – Хасково е основната организация, която участва във всички етапи от изготвянето на плановия документ – подготовка, разработка, съгласуване, приемане, изпълнение, оценка и актуализация. Екипът на Областна администрация инициира отделните дейности, осъществява връзка с другите партньори, координира работата, следи за своевременното и качествено изпълнение на поставените задачи, организира заседанията на Областните съвети за регионално развитие и др. Областна администрация – Хасково поддържа контакти и

си съдейства с отделните министерства, регионални служби на различни ведомства, с общините на територията на областта, с неправителствените организации, представителите на бизнеса и бизнес асоциациите, синдикатите и др. по набиране на информация, анализ на проблемите и състоянието на отделните отрасли, консултации и експертни становища в определени сфери, вземане на решения по изпълнение на дейности, програми, проекти, както и координация при финансиране на проекти. Областна администрация следи за съответствието на целите и приоритетите на общинските планове с Областната стратегия за развитие /ОСР/. Тя наблюдава и контролира изпълнението на ОСР, осигурява информация и публичност на ОСР като информира обществеността за характера и същността на стратегията, за необходимостта и постигнатите резултати от изпълнението ѝ. Областна администрация – Хасково анализира прилагането на регионалната политика на ниво област и процесите на регионално развитие и инициира дейности по управление изпълнението и актуализация на стратегията. Тя осъществява дейности по укрепване на институционалния капацитет на областно и общинско равнище в процеса на програмиране, управление и ефективно усвояване на средствата от фондовете на ЕС.

Общинските администрации от област Хасково са важен партньор при реализацията на Областната стратегия за развитие. Единадесетте общини на територията на региона имат решаваща роля в процеса на регионално развитие. Те са основен фактор за регионалното развитие на местно ниво поради факта, че има местно самоуправление, разполагат с необходимите ресурси и правомощия за осъществяване на държавната политика на местно ниво. Повечето дейности на местно ниво се финансират и изпълняват от самите общини. Те имат ключови функции по вземането на решение във важни сфери като: разпореждане с общинска собственост, поддържане и изграждане на голяма част от инфраструктурата, регулиране условията за бизнеса на местно ниво, провеждане на търгове, контрол върху строителството, образованието, културата и др. Общините инициират и реализират проекти с финансиране по различни линии: от общинския бюджет, от общински предприятия, от републиканския бюджет, от национални и международни програми, от кредити, съвместно с частния бизнес. При засилващата се децентрализация те придобиват все повече правомощия и свобода на действие в различни сектори от социално-икономическия живот. Те са основен двигател на икономическото развитие и значим фактор за социалната политика на местно ниво. Общините имат реален интерес да съдействат максимално за реализацията на различни инициативи за регионално развитие. Те с дейността си осъществяват това развитие, като осъществяват и координират дейности и проекти, свързани с изпълнението на целите на ОСР. Общините предоставят информация в процеса на разработване на ОСР и после при изпълнението - данни за постигнатия напредък, също така те участват в Областните съвети за регионално развитие и имат решаваща роля при вземането на решения, касаещи развитието на област Хасково.

Държавните ведомства и регионалните структури на отделните министерства имат важна роля както при изготвянето, така и при изпълнението на ОСР. Това са: регионалното звено на НСИ, Областна дирекция "Земеделие" и Регионално управление по горите - Кърджали, Регионалния център по здравеопазване и Здравната каса, РСЗ и бюрата по труда, Регионалния инспекторат на МОН, Напоителни системи – клон Хасково, В и К дружествата в областта, Регионалния клон на Електроразпределение – Пловдив и Предприятие Мрежи високо

напрежение, Областно пътно управление – Хасково, РИОСВ – Хасково. Те предоставят информация и специализирани анализи в процеса на изготвяне, актуализиране на стратегията и данни за мониторинга на изпълнение на ОСР. Те са партньори по реализацията на целите и мерките, заложи в ОСР, касаещи съответните сфери на компетенция на институциите.

Неправителствените организации са също важен партньор в политиката за регионално развитие на местно и регионално равнище. Те се явяват като коректив и балансатор между интересите на държавните организации и гражданите и спомагат за изпълнението на проекти, програми и дейности, допълващи работата на държавните структури. Те са ценен партньор при реализацията на проекти по различни линии, тъй като имат ноу-хау и ресурси в областта на разработването и изпълнението на проекти. Те са носител на добри практики и опит в регионалното развитие, работата в екип, провеждането на различни прояви и са отворени към търсене на нови идеи, източници, тенденции в местното и регионално развитие. Най-активни партньори на Областна администрация – Хасково в цялостния процес на регионално развитие, включително подготовката и изпълнението на ОСР са: РСО "Марица", РАСИР и Съюз за възстановяване и развитие. Те участват при разработването и изпълнението на ОСР, като предоставят информация, консултации и участват при вземането на решения по реализацията на целите на стратегията. Представители на тези две НПО участват в Регионалния съвет за развитие на ниво Южен централен район, където се вземат решенията за развитието на плановия район и финансирането на проекти.

Бизнесът от региона, представен основно от по-големите фирми, бизнес асоциациите, работодателските организации, търговско-промишлени палати, индустриални камари и др. – е също партньор с решаващо значение за перспективите за регионално развитие на областта. Бизнесът е гръбнакът на икономиката на местно и регионално ниво, той осигурява заетост за хората и води до повишаване жизнения стандарт на населението и благосъстоянието на региона. Бизнесът разполага със собствени финансови средства, които могат да се използват за реализацията на дейности със силен положителен ефект върху регионалното развитие. Бизнесът е и генератор на нови идеи и е мотивиран за влагане на средства в съвместни публично-частни инициативи, той е носител на предприемчивост и ангажираност в работата и внася рационалност и ефективност при постигане на определени цели. Представители на бизнеса предоставят информация и консултации при разработването и актуализацията на ОСР. Те участват в Областния съвет за развитие, където се вземат решения, свързани с изпълнението на Областната стратегия за развитие. Те имат и значителни възможности за подпомагане на образователни, квалификационни, посреднически и други компоненти на действията по реализацията на ОСР.

Синдикалните организации – те са основен партньор на областно и местно ниво в процеса на формиране и прилагане на регионалната политика. Участват като членове в Областния съвет за развитие.

Правилата за регламентиране на участието на отделните организации – партньори при реализацията на ОСР са:

Определяне на начина и формата на конкретното им участие в Областния съвет за развитие;

Определяне на формата и механизмите за предоставяне на информация, материали и консултации, имащи пряко отношение към изготвяне и изпълнение на ОСР;

Въвеждане на технология за събиране и обмен на информация във връзка с мониторинга и оценката на ОСР;

Избор на процедури за публичност, прозрачност и партньорство при вземане на колективни решения, свързани с провеждането на политиката на регионално развитие;

VII. ИЗТОЧНИЦИ НА ФИНАНСИРАНЕ

Източниците за финансиране на регионалното развитие са следните:

Държавния бюджет;

Фондовете на ЕС: като за периода до 2007 г. това са предприисъединителните инструменти на ЕС, а за периода 2007 – 2013 това са Кохезионния фонд и Структурните фондове на ЕС.

Бюджетите на общините;

Собствени средства на работодатели, местни юридически лица, НПО и др.;

Международни финансови източници;

Други: кредити, апортни вноски – недвижимо имущество;

Централизираното финансиране е основно чрез бюджета, при изпълнение на национални програми, проекти, целеви субсидии и др. Особено важно е използването на различните национални фондове и техните възможности. Немалка част от проектите, допринасящи за регионалното развитие зависят от финансиране от републиканския бюджет. Основна част от инфраструктурата на региона се строи и поддържа с централизирано финансиране, дейността на редица държавни институции също се финансира изцяло от държавата. Националното финансиране е важен елемент и при изпълнението на международни проекти, в това число и по линия на ЕС, тъй като съ-финансирането по повечето от проектите на ЕС се осигурява от държавния бюджет.

Фондовете на ЕС са важен източник на финансови средства за реализацията на проекти за икономическо и социално сближаване, за засилване институционалния капацитет на институциите, за регионално развитие и трансгранично сътрудничество. Реализацията на проекти по линия на ЕС е значим фактор за повишаване конкурентноспособността на фирмите от областта, за модернизация на инфраструктурата, за подобряване параметрите на заетостта и повишаване квалификацията и адаптивността на човешките ресурси към новите тенденции на пазара на труда, за подобряване интеграцията на малцинствата и подпомагане на групите в неравностойно положение, за разпространение на добри практики и опит в сфери като сигурност, правораздаване, административно управление, демокрация, гражданско общество и др.

Общинските бюджети са друг важен финансов източник за регионалното развитие. Финансирането на различните дейности и проекти, осигурявано от общинските бюджети, може да се допълни и от други източници. Допълняемостта на средствата при реализацията на проекти е основен принцип на регионалното развитие.

Привлечените средства могат да бъдат: частни финансови ресурси, предимно от местния бизнес или смесени финансираня (публични и частни), банкови заеми и др. Наблюдава се тенденцията на засилващо се публично-частно партньорство, което се доказва от големия брой съвместни проекти и инициативи, реализирани през последните години. Частните фирми се активизират при кандидатстването с проекти и изпълнението им по линия на ЕС, усвоявайки все по-успешно средства по европейски програми, като разбира се осигуряват необходимото съ-финансиране от собствени средства. Така те стават все по-активни участници в регионалното развитие и дават своя принос с частно финансиране.

Различните търговски дружества като ВиК, БТК, мобилните оператори и други големи компании, реализиращи инвестиционните си програми на местно и регионално равнище, изграждат инфраструктура за своите нужди и респективно за нуждите на потребителите, влагайки значителни средства на търговското дружество и допринасяйки за развитието на региона.

Международните финансови източници осигуряващи финансови средства от международни програми, донорски организации, финансови институции, частни фирми, са също един от значимите фактори за регионално развитие на страната и в частност за област Хасково. Наред със средствата от ЕС, страната ни получава финансираня и от други международни финансови източници.

Банките и другите финансови институции също допринасят много за за регионалното развитие чрез отпускане на кредити и други финансови инструменти. Това финансиране допълва средствата от публични и частни източници и е важен елемент за реализацията на множество проекти.

Основните механизми за подпомагане на регионалното развитие са:

Различни регионални стимули: схеми за насърчаване на инвестициите, безвъзмездни помощи за покриване на част от разходите за придобиване на дълготрайни материални и нематериални активи, недвижими имоти и незавършени обекти на строителството, инвестиции в селски и планински райони за развитие на инфраструктурата им, финансиране на екологични проекти, предоставяне на субсидии за нерентабилен транспорт;

Развитие на процеса на финансова децентрализация и предоставяне повече правомощия на общините;

Формиране на публично-частни партньорства за финансиране на съвместни проекти за регионално и местно развитие;

VIII. НЕОБХОДИМИ ДЕЙСТВИЯ ПО НАБЛЮДЕНИЕТО, ОЦЕНКАТА И АКТУАЛИЗАЦИЯТА /СИСТЕМА ЗА МОНИТОРИНГ/

Последната и една от най-важните фази на процеса на стратегическо планиране е **мониторинга**, който включва наблюдението, оценката и контрола на стратегическия документ. Мониторингът е свързан тясно с всички фази по оценката на изпълнението на ОСР: предварителна (ex ante), паралелна на реализацията (текуща) оценка и последваща (ex post) оценка. Наблюдението, оценката и контрола са важни, тъй като тези дейности позволяват да се предприемат коригиращи действия, ако напредъкът е неудовлетворителен или ако условията се

изменят. Важно е да отчита и напредъка при постигане на генералните цели, така че гражданите да могат да виждат как областта работи за постигане на общите цели.

За да може да се упражнява контрол върху изпълнението на ОСР, въз основа на оценките от постигнатите резултати спрямо поставените цели, се използва набор от показатели - индикатори. Те са определени при изготвянето на стратегическия документ и служат като ориентир за изпълнението на стратегията. Индикаторите са целеви стойности, които в агрегиран вид съответстват на целите, приоритетите и мерките на стратегическия документ. Мониторингът осигурява текуща информация, която помага да се отчете напредъка (успеха или неуспеха) на Областната стратегия за развитие.

Реализацията на мониторинга (наблюдението, оценката и контрол) ще става въз основа на зададените в стратегията индикатори/показатели/ за това какво и как ще се наблюдава. По тях периодично ще се събира информация и ще се прави оценката на напредъка. Тази оценка ще се отразява в доклади, които ще се представят пред МРРБ. Отговорността по осъществяване на мониторинга и оценката ще се носи от мониториращия местен орган.

Ролята на **мониториращ местен орган** се изпълнява от **Областния съвет за развитие**, който наблюдава реализацията на ОСР и прави предварителната, междинната (на всеки 2 години) и последващата оценка, след приключване на плановия период. Този областен орган за регионално развитие одобрява и утвърждава:

- индикаторите за наблюдение на изпълнението на стратегията;
- периодично извършва преглед на постигнатия напредък по отношение на целите, като анализира резултатите от изпълнението на мерките;
- разглежда резултатите от междинната оценка;
- разглежда предложенията за промяна на мерките;
- предлага промени, свързани с постигането на целите на стратегията /актуализира я/.

Междинната оценка включва:

- Оценка на първоначалните резултати от изпълнението на програмата;
- Оценка на степента на постигане на съответните цели;
- Оценка на използването на финансовите ресурси и процедурите за управление и наблюдение.

Последващата оценка включва:

- Оценка на ефективността и ефикасността на използваните ресурси за изпълнение на стратегията;
- Оценка на общото въздействие;
- Анализ на положителните и отрицателните фактори при изпълнението на стратегията;
- Оценка на степента на постигане на целите и на устойчивостта на резултатите;
- Изводи и препоръки, относно прилагането на политиката за регионално развитие.

Областният съвет за развитие оценява изпълнението на ОСР след представяне на обобщен годишен доклад за постигнатите резултати. Този доклад съдържа обстоен анализ на съществуващото положение в областта, постигнатите резултати,

степената на изпълнение на целите, промените настъпили в регионалното развитие на национално ниво или на ниво ЕС. В доклада се мотивира евентуално необходимостта от актуализация или промяна на стратегията. След обсъждане на доклада на заседание на ОбСР и неговото коригиране, съобразно приетите забележки, допълнения и препоръки Областната стратегия за развитие се актуализира.

Актуализацията на Областната стратегия за развитие се извършва:

- При актуализация на НСРР;
- При значителни промени на макроикономическите и международни условия или на свързаното законодателство;
- При съществени промени в степента на реализация на предвидените цели, приоритети и специфични цели на стратегията;

Визия

До 2015 г. Хасково ще се интегрира в Европейския съюз като регион с висок и устойчив темп на икономическо развитие, нисък процент на безработица, подобрен жизнен стандарт на населението, съхранена културна идентичност и чиста околна среда.

IX. Стратегически цели

Цел 1: Подобряване на условията за развитие на бизнес средата, стимулиране на предприемачеството и привличане на инвестиции.

Цел 2: Осигуряване на качествена жизнена среда, подобрен стандарт на живот и оптимална заетост.

Цел 3: Реконструкция и изграждане на инфраструктура от европейски тип при съхраняване на околната среда.

Цел 4: Активно участие в процеса на Европейска интеграция.

X. Приоритети

Приоритет 1: Развитие на конкурентноспособна и добре функционираща икономика.

Специфична цел 1: Създаване на подходяща бизнес среда за развитие на малките и средни предприятия и насърчаване на предприемачеството

Мярка 1.1: Изграждане на система от иновативни бизнес центрове и бизнес инкубатори на територията на областта в подкрепа на МСП

Мярка 1.2: Разработване на регионална програма за създаване на микрокредитен фонд и социално предприемачество

Мярка 1.3: Подобряване на достъпа и развитие на информационните и комуникационни технологии в областта на услугите за МСП

Мярка 1.4: Повишаване на знанията и уменията на МСП за управление внедряване на иновациите

Мярка 1.5.: Създаване и въвеждане на нови финансови инструменти за подкрепа на МСП и стартиращи предприемачи

Мярка 1.6: Подобряване на връзките между бизнеса, НПО и общините.

Специфична цел 2: Насърчаване притока на инвестиции в региона

Мярка 2.1: Популяризиране дейността на фирмите от региона чрез маркетинг и реклама, както и на възможностите за инвестиране в областта

Мярка 2.2: Активизиране дейността на работодателските организации и бизнес-асоциации по привличане на инвестиции

Мярка 2.3: Създаване на Консултантски центрове за информиране и подпомагане инвеститорите в региона.

Мярка 2.4: Привличане на чужди инвестиции в изследователската и развойната дейност

Мярка 2.5: Разработване и осъществяване на маркетингов план за привличане на инвестиции в Област Хасково

Специфична цел 3: Насърчаване развитието на промишлеността и търговията в област Хасково

Мярка 3.1: Изграждане на бизнес-мрежа от центрове, подкрепящи развитието на индустрията (бизнес и технологични паркове, индустриални зони и др.)

Мярка 3.2: Изграждане на зона за бързо икономическо развитие на територията на областта

Мярка 3.3: Подобряване на връзките между фирмите, университетите и научно-изследователските центрове

Мярка 3.4: Разработване на Регионална програма, включваща пакет от мерки за укрепване на взаимоотношенията между първичния и вторичния сектор в региона при използването на суровинните източници

Мярка 3.5: Повишаване на предприемаческите знания и умения чрез различни форми на обучение

Мярка 3.6: Създаване на клъстери в област Хасково

Мярка 3.7: Развитие на сътрудничеството между фирмите в региона и насърчаване развитието на публично-частното партньорство за реализацията на бизнес инициативи

Специфична цел 4: Развитие на изследователската дейност, техническото развитие и иновациите

Мярка 4.1: Изграждане на областна иновационна система

Мярка 4.2: Развитие и популяризиране на посредническите иновационни услуги в областта на информационните и комуникационни технологии

Мярка 4.3: Укрепване и оптимизиране на научно-изследователския потенциал на област Хасково

Мярка 4.4: Създаване на липсващите звена в информационно-иновационната система – местни консултативни и инфо-центрове и институти

Мярка 4.5: Изграждане на Регионален център за изследвания, технологии и иновации

Мярка 4.6: Изграждане на Хай Тек Парк с оптимално използване на природните и интелектуални дадености в областта

Приоритет 2: Развитие на модерно селско и горско стопанство и селските райони. Повишаване конкурентноспособността в земеделския сектор.

Специфична цел 1: Изграждане на модерна база и въвеждането на нови технологии в селското стопанство

Мярка 1.1: Подкрепа на частни инвестиции, насочени към подобряване качеството и технологиите за производство на селскостопански продукти в сферата на лозарството, зеленчукопроизводството и трайните насаждения

Мярка 1.2: Изграждане на нови и възстановяване и модернизиране на напоителните системи.

Мярка 1.3: Подпомагане на селскостопанските производители със субсидии и нисколихвени кредити от държавни и частни източници

Мярка 1.4: Въвеждане и спазване на Европейските стандарти по отношение качеството и санитарно-хигиенните норми при производството на селскостопански продукти. Маркетинг.

Мярка 1.5: Създаване на групи производители и продуктови бордове

Мярка 1.6: Обучение на земеделските производители и повишаване на квалификацията им.

Мярка 1.7: Разработване и внедряване на модерни програми за ефективно управление на селското и горското стопанство

Мярка 1.8: Обхващане на всички земеделски производители в регистри със стопанисваната земеделска земя и селскостопански животни и преминаването към единно плащане на ха земя съгл. ОСП;

Мярка 1.9: Закупуване на пчели-майки, оборудване за производство и контрол качеството на меда; изграждане на лаборатория за пчелни продукти

Мярка 1.10: Създаване на информационно-консултантски служби в селските райони

Мярка 1.11: Изграждане на инфраструктура на аграрния сектор - борси, тържища, пазари.

Мярка 1.12: Стимулиране на комасацията на земеделска земя.

Специфична цел 2: Развитие на екологично земеделие

Мярка 2.1: Насърчаване на екологичното земеделие чрез финансиране по програми от Европейските структурни фондове

Мярка 2.2: Стимулиране развитието на билкарство, гъбарство и пчеларство

Мярка 2.3: Разсадници за сертифицирана екологична продукция

Мярка 2.4: Внедряване на нови технологии, свързани с опазването на околната среда

Специфична цел 3: Развитие и диверсификация на икономическите дейности в селските райони

Мярка 3.1: Създаване на възможности за многостранни дейности и алтернативни доходи – развитие на местно занаятчийство, селски туризъм и др.

Мярка 3.2: Разработване и прилагане на регионална програма за устойчиво развитие на селските райони

Мярка 3.3: Укрепване на сътрудничеството между местното население и общината за популяризиране и развитие на селските райони

Специфична цел 4: Опазване на горите и залесяване

Мярка 4.1: Извършване на отгледни сечи

Мярка 4.2: Строеж и поддръжка на второстепенни горски пътища

Мярка 4.3: Залесяване на обезлесени горски площи

Мярка 4.4: Залесяване на ерозирали земеделски земи

Мярка 4.5: Инвестиции в горски разсадници

Приоритет 3: Превръщане на туризма в печеливш и перспективен отрасъл

Специфична цел 1: Подобряване на свързаната с туризма инфраструктура

Мярка 1.1: Инвестиции в обслужващата туризма инфраструктура и благоустрояване на районите около туристическите обекти

Мярка 1.2: Подобряване на съществуващата и изграждане на нова туристическа база за настаняване в малките общини на областта

Мярка 1.3: Реставрация и приготвяне за експониране на културно-историческите паметници, изграждане на туристически атракции (културни и природни)

Специфична цел 2: Развитие на туристическите продукти и стимулиране различните форми на алтернативен туризъм

Мярка 2.1: Осигуряване на специфичните база и оборудване, необходими за различните форми на алтернативен туризъм.

Мярка 2.2: Разширяване на спектъра на предлаганите туристически услуги, въвеждане и постигане на стандарти за качество.

Мярка 2.3: Подобряване на сътрудничеството между представители на общините и НПО в сферата на туризма

Специфична цел 3: Проучване на туристическия потенциал, маркетинг и реклама на туристическия продукт

Мярка 3.1: Проучване на туристическите обекти и създаване на туристически маршрути

Мярка 3.2: Стимулиране и развитие на туристическия потенциал в областта чрез разработване и прилагане стратегии в областта на туризма, на регионална програма и проекти по различни програми.

Мярка 3.3: Подобряване на маркетинга и рекламата на туристическия продукт в региона

Мярка 3.4: Организиране на областен и общински туристически информационни центрове в областта.

Мярка 3.5: Издаване на туристически брошури с информация за възможностите за туризъм в областта

Приоритет 4: Подобряване параметрите на социалната среда и качеството на живот

Специфична цел 1: Постигане на оптимална заетост и повишаване на адаптивността, мобилността и конкурентноспособността на работната сила.

Мярка 1.1: Подобряване на координацията между всички институции, имащи отношение към пазара на труда

Мярка 1.2: Превенция на безработицата чрез засилване процеса на участие на лицата в трудоспособна възраст в курсове и програми за квалификация и преквалификация

Мярка 1.3: Разработване на общински стратегии и програми за трудова заетост

Мярка 1.4: Създаване на условия за мотивация към труд, успешна трудова реализация на младите хора и конкурентноспособност на пазара на труда

Мярка 1.5: Повишаване на възможностите за успешна трудова реализация на групи, неравностойни по отношение на образование, културна среда, жизнен стандарт и пол

Мярка 1.6: Промяна на нагласите и стереотипите в трудовата сфера за постигане на равнопоставеност при достъпа в икономическата дейност.

Мярка 1.7: Създаване на механизми за гражданско участие на младите хора в социално-икономическия живот на областта

Мярка 1.8: Изграждане на професионални, образователни и ресурсни центрове за допълнително обучение, с оглед преквалификация, повишаване на образователната степен и създаване на алтернативни форми на заетост

Специфична цел 2: Създаване на условия за спазване на правата на децата с оглед подобряване на тяхното благосъстояние.

Мярка 2.1: Обучение, квалификация, консултиране и супервизия на специалисти работещи за повишаване на благосъстоянието на децата

Мярка 2.2: Повишаване на капацитета от общински стратегии, програми и услуги с превантивен характер за децата и техните семейства

Мярка 2.3: Реинтегриране на децата от специализираните институции в семейна или близка до семейната среда. Развитие на приемната грижа като алтернатива на институционалната грижа.

Мярка 2.4: Превенция на детската престъпност и противодействие на асоциалното поведение на децата.

Мярка 2.5: Програми за превенция и редуциране на насилие над деца и предотвратяване на въвличането на деца в трафик

Мярка 2.6: Създаване на гаранции за социална интеграция на децата с увреждания, ефективното упражняване на правата им и подкрепа на техните семейства

Мярка 2.7: Развитие на програми и форми за подкрепа развитието, личностния и творчески потенциал на децата

Мярка 2.8: Развитие на специални програми за рискови групи деца

Специфична цел 3: Подобряване качеството на живот и социална подкрепа за лицата от рискови и уязвими групи, и създаване на условия за интеграция на хора с увреждания

Мярка 3.1: Подобряване на координацията между всички държавни институции и НПО имащи отношение към подобряване качеството на живот и социално включване на лицата от рискови и уязвими групи

Мярка 3.2: Създаване на условия за изграждането на жилища за социално слаби семейства и „защитени жилища“ за жени и техните деца, преживели насилие в някаква форма.

Мярка 3.3: Програми за превенция и редуциране на насилие над определени дискриминирани и рискови групи

Мярка 3.4: Създаване на "анонимни подслони" за малтретирани и уязвими групи, със специализирана психологическа, юридическа, здравна и др. помощ.

Мярка 3.5: Интеграция на уязвими групи на пазара на труда, чрез субсидирана заетост, специализирани обучения, адаптиране на работните места за хора с увреждания

Мярка 3.6: Стимулиране на работодатели да кандидатстват с проекти за отпускане на средства за осигуряване на работа на лица с увреждания, както и приспособяване и оборудване на работни места за такива лица

Мярка 3.7: Осигуряване на свободен достъп за хората с увреждания до обществените сгради и съоръжения

Специфична цел 4: Подобряване на качеството на здравното обслужване на населението и достъпа до него

Мярка 4.1: Осигуряване на модерно здравно обслужване в болничните заведения на територията на областта, съобразено с новите изисквания и достижения в областта на медицината

Мярка 4.2: Изграждане на програма за специализация и квалификация на кадрите в доболнична и болнична помощ.

Мярка 4.3: Разработване на програми за превенция на социално-значими и вродени заболявания

Мярка 4.4: Изработване на Регионална програма за здравеопазването, отчитаща потребността от нова инфраструктура, техника и кадри, адекватни на съвременните изисквания в здравеопазването

Мярка 4.5: Изработване на механизми за контрол на условията на труд, трудовото здравеопазване и трудовите злоупотреби

Мярка 4.6: Изработване на регионален анализ за структурата на заболяемостта.

Мярка 4.7: Разкриване в гр. Свиленград на лабораторно-клиничен сектор за бързо откриване, контрол и следене на зарази и движение на хора от рискови страни.

Мярка 4.8: Борба с вредни за здравето зависимости (никотин, алкохол, наркотици и др.) и популяризиране на здравословен начин на живот.

Мярка 4.9: Разкриване на нови ЦСМП в отдалечените от съществуващи ЦСМП населени места и осъвременяване на оборудването на съществуващите такива.

Специфична цел 5: Осигуряване на високо качество на образованието в съответствие с Европейските изисквания и търсенето на пазара на труда. Насърчаване на ученето през целия живот.

Мярка 5.1: Ориентиране на професионалното образование към потребностите на пазара на труда. Подобряване на професионално-квалификационното равнище на работната сила в съответствие с изискванията на работодателите.

Мярка 5.2: Съвместно използване на традиционни и нови форми и програми на обучение

Мярка 5.3: Осъвременяване на материално техническата и информационно комуникационна база на образователния сектор в района

Мярка 5.4: Повишаване на квалификацията на учителите и на ръководителите на учебните заведения

Мярка 5.5: Създаване на ефективно действаща материална база за провеждане на квалификационни дейности в община Димитровград

Мярка 5.6: Повишаване качеството и засилване на чуждоезиковото обучение

Мярка 5.7: Оптимизиране на училищната мрежа чрез разумно и ефективно реструктуриране на учебните заведения

Мярка 5.8: Подобряване финансовото обезпечаване на учебния процес

Мярка 5.9: Повишаване възможностите за неформално образование на младите хора

Мярка 5.10: Развитие на нови форми за обучение на възрастни

Специфична цел 6: Насърчаване на традиционни и нови форми на културни прояви и обмен. Развитие и съхранение на културно-историческото наследство

Мярка 6.1: Адаптация на културните институции и ориентиране към актуалните начини за финансиране на дейности в културната сфера

Мярка 6.2 : Реставрация и социализация на културно-историческите паметници, осъвременяване на историческите и археологическите експозиции, музейни сбирки и др. на територията на Хасковска област

Мярка 6.3: Ориентация към обмен и сътрудничество на културните институции от региона с подобни от страната и Европейската общност и отваряне на регионалната култура към нови форми и тенденции

Мярка 6.4: Подобряване на материално – техническата база в културните и духовни институции на територията на областта – театри, музеи, читалища, галерии, църкви .

Мярка 6.5: Подпомагане дейността и творчеството на местни дейци на културата, фолклорни и класически танцови и музикални състави, училищно творчество. Подпомагане организацията и провеждането на традиционни местни тържества и фестивали и участие в национални и международни такива.

Мярка 6.6: Поощряване интереса на подрастващите от страна на образователните институции към културно-историческите паметници в областта.

Специфична цел 7: Развитие на физическото възпитание и спорта

Мярка 7.1: Изграждане на ефективна система за физическо възпитание и спорт.

Мярка 7.2: Подобряване на материалното и финансово осигуряване.

Мярка 7.3: Финансово подпомагане на дейностите, свързани с изпълнението на системата за развитието на физическото възпитание и спорта в областта

Мярка 7.4: Изграждане на нова и модернизиране на съществуващата спортна инфраструктура / спортни зали, плувни басейни/

Приоритет 5: Развитие и модернизация на инфраструктурата

Специфична цел 1: Подобряване на техническата инфраструктура

Мярка 1.1: Доизграждане на автомагистрала "Марица", като неразделна част от Трансевропейската автомагистрала, и реконструкция на жп линията Калотина-София-Пловдив-Свиленград.

Мярка 1.2: Рехабилитация на съществуващата и изграждане на нова пътна и улична мрежа в населените места на областта.

Мярка 1.3: Модернизация на ГКПП Капитан Андреево и Капитан Петко Войвода и увеличаване на пропускателната им способност.

Мярка 1.4: Изграждане на ГКПП Ивайловград – Кипринос.

Мярка 1.5: Водоснабдяване на неводоснабдените селища

Мярка 1.6: Изграждане на канализационна мрежа на селищата без канализация и доизграждане и рехабилитация на съществуващата канална мрежа

Мярка 1.7: Изграждане на пречиствателни станции за питейна вода

Мярка 1.8: Търсене на алтернативи, водещи до намаляване енергоемкостта на водоснабдяването и цената на водата

Мярка 1.9: Частична подмяна на съществуващата електропреносна и разпределителна мрежа, която на места е силно амортизирана и е изградена с остарели кабели и съоръжения

Мярка 1.10: Изграждане на ефективни системи за газификация

Мярка 1.11: Насърчаване на енергоспестяващото потребление на домакинствата, частният и общественият сектор.

Мярка 1.12: Развитие на фиксирания телекомуникационна мрежа и технологичното ѝ обновление, посредством внедряване на нова цифрова комуникационна и преносна инфраструктура

Мярка 1.13: Повишаване качеството и предлагане на нови телекомуникационни услуги на потребителите

Специфична цел 2: Оптимизиране на съществуващата и изграждане на нова социална инфраструктура

Мярка 2.1: Доизграждане на хирургическия блок и превръщането му в Областна болница

Мярка 2.2: Реконструкция и подобряване на съществуващата база на учебните заведения и културните институции

Специфична цел 3: Реконструкция и изграждане на екологична инфраструктура.

Мярка 3.1: Рационализиране управлението на твърди отпадъци и изграждане на депа за строителни отпадъци.

Мярка 3.2: Изграждане на ГПСОВ за населените места от областта.

Мярка 3.3: Въвеждане на сто процента организирано сметосъбиране във всички населени места.

Мярка 3.4: Въвеждане на системи за компостиране на биоразградимите отпадъци в общините и селските райони.

Мярка 3.5: Въвеждане на система за разделно събиране на отпадъците и изграждане на инсталации за третиране на разделно събрани битови отпадъци (компостиране, изгаряне), действащи на регионален принцип.

Мярка 3.6: Организиране и прилагане на система за разделно събиране на излезлите от употреба луминесцентни и други лампи, съдържащи живак.

Мярка 3.7: Ликвидиране на локални селски сметища и спонтанно възникнали нерегламентирани депа.

Мярка 3.8: Прекратяване експлоатацията и рекултивация на досега използваните депа на общинските центрове.

Мярка 3.9: Рекултивация на замърсени земи.

Специфична цел 4: Опазване на биологичното разнообразие

Мярка 4.1: Разширяване мрежата на защитени територии в региона с оглед достигане средния процент за страната /минимум 4-5% от площта на областта/

Мярка 4.2: Подпомагане изграждането и управлението на местата от Европейската екологична мрежа НАТУРА 2000

Мярка 4.3: Разработване и прилагане на планове за управление на защитени територии и места от Европейската екологична мрежа НАТУРА 2000

Мярка 4.4: Разработване и прилагане на планове за действие за консервационно значими видове

Мярка 4.5: Възстановяване на крайречни гори като застрашен тип местообитание имащи значими противоерозионни и водозадържащи функции.

Мярка 4.6: Опазване и устойчиво управление и стопанисване на гори с висока консервационна стойност

Мярка 4.7: Обучение и квалифициране на кадри от институциите работещи в сферата на опазване и управление на биологичното разнообразие

Мярка 4.8: Осигуряване на необходимата техническа база и оборудване за институциите работещи в сферата на опазване и управление на биологичното разнообразие

Мярка 4.9: Подобряване на координацията между общинските администрации, регионалните администрации, институциите, НПО и други заинтересовани страни работещи за опазване на биологичното разнообразие

Специфична цел 5: Урбанизация на населените места и подобряване на градската и селската среда.

Мярка 4.1: Актуализиране на териториално-устройствените и градоустройствените планове на населените места.

Мярка 4.2: Разработване и прилагане програма за саниране на панелните блокове в жилищните комплекси.

Мярка 4.3: Изграждане на привлекателна градска среда чрез благоустрояване на междублоковите и парковите пространства и обновяване на централната градска част.

Мярка 4.4: Изграждане на приюти за бездомни кучета.

Приоритет 6: Ускорена Евроинтеграция

Специфична цел 1: Трансгранично и междурегионално сътрудничество и участие в различни европейски организации

Мярка 1.1: Трансгранично сътрудничество с Гърция и Турция и разработване на съвместни проекти по линия на ЕС.

Мярка 1.2: Развитие на междурегионалното сътрудничество чрез Twinning /побратимяване/ между регионите

Мярка 1.3: Инициативност и активно участие в различни Европейски организации с цел успешна евроинтеграция на региона

Мярка 1.4: Участие в международни мрежи на ЕС

Специфична цел 2: Укрепване на институционалния капацитет и подобряване на координацията на регионално и местно ниво за управление на средствата от структурните фондове на Европейския съюз

Мярка 2.1: Изграждане на съответните звена към общинските администрации

Мярка 2.2: Обучение и квалифициране на кадри

Мярка 2.3: Осигуряване на необходимата техническа база, технологии и обзавеждане

Мярка 2.4: Подобряване на координацията между различните институции чрез осъществяване на ефективни механизми за събиране и обмен на информация

Мярка 2.5: Създаване и укрепване на структури за трансгранично сътрудничество

XI. Индикатори

Приоритет 1: Развитие на конкурентноспособна и добре функционираща икономика.

Специфична цел 1: Създаване на подходяща бизнес среда за развитие на малките и средни предприятия и насърчаване на предприемачеството

- Брой създадени иновативни бизнес-центрове и бизнес-инкубатори в областта
- Брой фирми в създадените бизнес-центрове и бизнес-инкубатори
- Общ размер на инвестициите, привлечени в бизнес-центровете и бизнес-инкубаторите
- Брой МСП и предприемачи получили финансова подкрепа от нови финансови инструменти
- Общ размер на финансовата подкрепа
- Брой консултации, брой на пазарно ориентирани изследователски проекти, получили помощ и процент на успешно завършилите проекти
- Брой получени кредити от създадения микрокредитен фонд
- Брой открити работни места по линия на социалното предприемачество
- Брой на създадените "онлайн" услуги и възможности, предназначени за малките и средни предприятия
- Брой на МСП с постоянен достъп до Интернет
- Брой на новосъздадените фирми, които предлагат услуги, свързани с информационните технологии на регионално и местно ниво
- Брой проведени обучителните курсове за предприемачи

Специфична цел 2: Насърчаване притока на инвестиции в региона

- Общ размер на чуждестранните преки инвестиции
- Общ брой създадени индустриални зони, бизнес и технологични паркове, стокови борси и тържища
- Общ размер на разходите за придобиване на материални активи - по сектори и собственост
- Разработен маркетингов план за привличане на инвестиции в Област Хасково

- Брой рекламни кампании за популяризиране на възможностите за инвестиране в Област Хасково и дейността на фирмите от региона
- Брой рекламни продукти за популяризиране дейността на фирмите от региона
- Създаден Консултантски център за подпомагане инвеститорите в региона
- Брой консултирани потенциални инвеститори
- Създадена интернет страница за привличане на инвеститори в Област Хасково
- Общ размер на преките чуждестранни инвестиции
- Изградена база-данни със свободни терени и обекти за инвестиции

Специфична цел 3: Насърчаване развитието на промишлеността и търговията в област Хасково

- Брой създадени пазари на производителите, стокови борси и тържища
- Създадена "Зона за бързо икономическо развитие"
- Брой преквалифицирани специалисти във фирмите, с оглед реструктуризация дейността на фирмите
- Брой създадени нови сдружения на територията на областта
- Брой съвместни проекти и/или инициативи между предприятия, университети и научно-изследователски центрове
- Създадена програма за укрепване на взаимовръзката между първичния и вторичния сектор на икономиката
- Брой създадени клъстери на територията на областта
- Брой на бизнес инициативите, реализирани чрез публично-частно партньорство
- Брой на създадени бизнес и технологични паркове

Специфична цел 4: Развитие на изследователската дейност, техническото развитие и иновациите

- Създадена областна иновационна система
- Брой създадени нови звена в сферата на научно-изследователската и развойна дейност
- Брой създадени местни консултативни и инфо-центрове и институти
- Брой обучителни курсове по информационни технологии
- Брой изградени научни паркове; инкубатори; служби за маркетинг и брокерство и др., в зависимост от потребностите от иновационна подкрепа за информационните и комуникационни технологии
- Брой на получените патенти от разработени иновации
- Количество и вид на създадените връзки с национални и европейски мрежи за технологичен трансфер и информационен обмен
- Брой създадени и реализирани иновативни проекти
- Изграден Регионален център за изследвания, технологии и иновации
- Изграден Хай Тек Парк на територията на областта
- Създадени на територията на областта фотоволтаични колектори (системи)

Приоритет 2: Развитие на модерно селско и горско стопанство и селските райони. Повишаване конкурентноспособността в земеделския сектор.

Специфична цел 1: Изграждане на модерна база и въвеждането на нови технологии в селското стопанство

- Общ размер на частните инициативи в сферата на лозарството, зеленчукопроизводството и трайните насаждения.
- Новоизградени напоителни системи в линейни км.
- Възстановени напоителни системи в линейни км.
- Общ размер на отпуснатите нисколихвени кредити и субсидии от държавни и частни източници.
- Брой създадени групи производители и продуктови бордове.
- Брой обучени земеделски производители.
- Брой разработени програми за управление на селското и горското стопанство
- Брой на земеделските производители обхванати в регистри със стопанисваната земеделска земя и селскостопански животни
- Общ размер на инвестициите за закупуване на пчели-майки и оборудване за производство и контрол на меда
- Размер на инвестицията за изграждане на лаборатория за пчелни продукти на територията на областта
- Брой създадени информационно-консултантски служби в селските райони / декари използвана земеделска площ /

Специфична цел 2: Развитие на екологично земеделие

- Брой реализирани проекти по линия на ЕС за екологично земеделие
- Брой отпуснати преференциални кредити за стимулиране на билкарството, гъбарството и пчеларството
- Брой създадени разсадници за сертифицирана екологична продукция
- Производство на растителни култури – количества по видове, добиви

Специфична цел 3: Развитие и диверсификация на икономическите дейности в селските райони

- Брой създадени занаятчийски работилници
- Брой туристи по линия на селския туризъм
- Разработена регионална програма за устойчиво развитие на селските райони

Специфична цел 4: Опазване на горите и залесяване

- Извършени отгледни сечи в дка.
- Изградени второстепенни горски пътища в км.
- Залесени горски площи в дка.
- Залесени ерозирани земеделски земи в дка.
- Общ размер на инвестициите в горски разсадници

Приоритет 3: Превръщане на туризма в пчеливш и перспективен отрасъл

Специфична цел 1: Подобряване на свързаната с туризма инфраструктура

- Общ размер на инвестициите в обслужващата туризма инфраструктура
- Общ брой на благоустроените райони около туристическите обекти
- Брой реконструирани и новосъздадени места за настаняване в малките общини на областта

- Брой поставени табели към туристическите обекти
- Брой новосъздадени легла в легловия фонд.
- Брой природни и културни обекти, получили подкрепа за опазване и експониране
- Площ на съхранените и експонирани природни и културни обекти

Специфична цел 2: Развитие на туристическите продукти и стимулиране различните форми на алтернативен туризъм

- Създадени нови устойчиви местни туристически продукти
- Брой интегрирани туристически продукти
- Брой туристи по линия на алтернативния туризъм
- Брой нови туристически услуги
- Брой сертифицирани туристически фирми
- Брой обучени служители в сферата на туризма в малките населени места.
- Брой реализирани съвместни проекти в сферата на туризма между представителите на частния бизнес, общините и НПО

Специфична цел 3: Проучване на туристическия потенциал, маркетинг и реклама на туристическия продукт

- Брой нови маркетингови инициативи и схеми за промоциране на туристическия бизнес
- Брой проучвания на туристическия потенциал
- Изградена регионална информационна система
- Брой туристически обекти и фирми включени в информационната система
- Брой изградени туристически информационни центрове.
- Брой рекламни туристически продукти
- Брой новосъздадени туристически маршрути
- Брой изготвени туристически карти
- Брой стратегии за развитие на туристическия потенциал на областта
- Разработена регионална програма за развитие на туристическия потенциал в областта
- Брой участия на местни туристически фирми и представители на ТИЦ на национални и международни туристически борси

Приоритет 4: Подобряване параметрите на социалната среда и качеството на живот

Специфична цел 1: Постигане на оптимална заетост и повишаване на адаптивността, мобилността и конкурентноспособността на работната сила.

- Брой курсове за професионална квалификация и преквалификация на лицата в трудоспособна възраст
- Брой съвместни инициативи на институциите, имащи отношение към пазара на труда
- Брой консултации, предоставени на безработния
- Брой курсове за придобиване на допълнителна квалификация, с цел създаване на алтернативна заетост
- Брой обучени безработни и заети лица
- Брой разработени общински стратегии за трудова заетост

- Брой лица, започнали постоянна работа след участие в различни програми и курсове.
- Брой изградени образователни, професионални и ресурсни центрове
- Брой проведени обучения на млади хора
- Брой реализирани проекти и програми за младите хора

Специфична цел 2: Създаване на условия за спазване на правата на децата с оглед подобряване на тяхното благосъстояние.

- Брой деца, получили услуги в семейна среда
- Брой деца, реинтегрирани в семейна или близка до семейната среда
- Брой деца, настанени в приемни семейства
- Брой родители, на които са предоставени информация и консултации и на които е оказана психологическа подкрепа
- Брой разработени общински стратегии за закрила на детето
- Деца и родители, обхванати от програмите за превенция на детската престъпност и наркоманиите
- Брой деца с противообществени прояви и жертва на насилие
- Брой разкрити услуги за деца и семейства в риск
- Брой деца, вписани в регистъра за деца, нуждаещи се от специална закрила
- Брой изградени и действащи кризисни центрове
- Брой обучени професионалисти, работещи с деца
- Брой деца с изявени дарби, на които са осигурени възможности за развитие в областта на науката, изкуството и спорта
- Брой реализирани проекти и програми за деца със специални нужди, рискови групи деца

Специфична цел 3: Подобряване качеството на живот и социална подкрепа за лицата от рискови и уязвими групи, и интеграция на хора с увреждания

- Брой създадени институции за работа с рискови и уязвими групи
- Брой разкрити форми на социални услуги в общността
- Брой лица в неравностойно положение, спрямо които е извършено социално включване
- Брой лица с увреждания, за които е осигурена трудова заетост
- Брой проекти пред Агенцията на хора с увреждания
- Брой приспособени работни места
- Вложени средства за осигуряване на свободен достъп
- Създаден "анонимен подслон", със специализирана психологическа, юридическа, здравна и др. помощ за хора, преживели насилие под някаква форма
- Разработени и осъществени социално-образователни програми
- Разработени програми за усвояване на жизнени умения, за превенция на трафик и насилие над уязвими и рискови групи

Специфична цел 4: Подобряване на здравното обслужване на населението и достъпа до него

- Вложени инвестиции, свързани с развитие на здравеопазването

- Брой нови здравни услуги на регионално и местно ниво
- Брой пациенти, получили нов достъп до здравни услуги
- Разработени програми за превенция на вродени и на социално значими заболявания
- Изготвена регионална програма за здравеопазването, отчитаща потребността от нова техника и кадри, адекватни на съвременните изисквания в здравеопазването
- Брой разкрити нови ЦСМП в отдалечени от съществуващите ЦСМП населени места.
- Брой ЦСМП с осъвременено оборудване.
- Брой лекари и стоматолози – общо и на 1000 жители
- Регистрирани общи практики – общо и на 1000 жители
- Брой изработени програми за специализация и квалификация на кадрите, за контрол върху качеството на здравните услуги, както и за контрол на условията на труд, трудовото здравеопазване, безопасност на труда.
- Брой извършени обучения за овластяване на жените, работещи в уязвими сфери и брой застъпнически кампании по темата
- Брой разкрити звена за продължително лечение на хронично болни
- Разкрит лабораторно-клиничен сектор за бързо откриване, контрол и следене на зарази и движение на хора от рискови страни
- Брой лица, преминали през програми за лекуване на зависимости от никотин, алкохол и наркотични вещества
- Брой проведени мероприятия за популяризиране на здравословен начин на живот

Специфична цел 5: Осигуряване на високо качество на образованието в съответствие с Европейските изисквания и търсенето на пазара на труда. Насърчаването на ученето през целия живот.

- Брой въведени нови професии и специалности
- Брой нови професии и специалности, ориентирани към регионалния и местните пазари на труда
- Брой ученици, с които са извършени дейности по професионалното им направление
- Брой модернизирани образователни институции и въведени компютърни технологии в учебния процес
- Брой подготвени учители – мултипликатори
- Брой учители, защитили по-висока квалификационна степен
- Създадена действаща материална база за провеждане на квалификационни дейности в община Димитровград
- Брой оборудвани езикови кабинети
- Брой квалифицирани/ преквалифицирани учители за преподаване на чужди езици
- Брой реструктурирани учебни заведения
- Брой консултации, предоставени на безработния
- Брой курсове и обучения за възрастни
- Обособяване на секция за продължаващо професионално обучение в комисията по заетостта към областния съвет за развитие

Специфична цел 6: Насърчаване на традиционни и нови форми на културни прояви и обмен. Развитие и съхранение на културно-историческото наследство

- Брой реализирани проекти в сферата на културата
- Брой реализирани съвместни прояви на регионални културни институции с подобни от страната и Европейската общност
- Брой природни и културни обекти, получили подкрепа за опазване и експониране
- Площ на съхранените и експонирани природни и културни обекти
- Брой фестивали провеждащи се ежегодно в района
- Брой експонирани културни и етнографски комплекси
- Брой реализирани публично-частни партньорства
- Процент на въведени информационни технологии в библиотеките и читалищата
- Брой лица, посетили културно-исторически паметници

Специфична цел 7: Развитие на физическото възпитание и спорта

- Брой участници в системни занимания с физически упражнения и спорт
- Брой подобрени спортни площадки
- Брой ремонтирани физкултурни салони
- Обща сума отпуснати средства за подпомагане на дейностите
- Брой участия в програми
- Брой одобрени проекти

Приоритет 5: Развитие и модернизация на инфраструктурата

Специфична цел 1: Подобряване на техническата инфраструктура

- Дължина /в км./ на доизградената автомагистрала "Марица"
- Дължина /в км./ на реконструираната жп линия Калотина-София-Пловдив-Свиленград.
- Дължина /в км./ на рехабилитираната улична мрежа в населените места от областта.
- Дължина /в км./ на новоизградената пътна мрежа в населените места в област Хасково.
- Процент на населението с подобрен транспортен достъп
- Брой работни места, създадени или запазени в резултат на проекти в транспорта
- Брой ново-водоснабдени селища.
- Дължина /в км./ на новоизградената водоснабдителна мрежа
- Дължина /в км./ на новопостроена, доизградената и рехабилитирана съществуваща канална мрежа
- Степен на завършване /в %/ на новопостроена, доизградената и рехабилитирана съществуваща канална мрежа
- Брой на изградените ПСПВ
- Процент на намаляване енергоемкостта на водата
- Процент на намаляване цената на водата
- Дължина /в км./ на реконструираната пътна мрежа в района на ГКПП "Капитан Андреево" и "Капитан Петко войвода"

- Общ размер на разходите за модернизация и изграждане на ГКПП "Капитан Андреево", "Капитан Петко войвода" и ГКПП "Славеево"
- Обща дължина /в км./ на реконструираната и новоизградената електропреносна и разпределителна мрежа
- Общ размер на разходите за подмяна на съществуващата електропреносна и разпределителна мрежа
- Процентно намаление на разходите за електропотребление на домакинствата
- Процентно намаление на разходите за електропотребление на производството
- Брой газифицирани селища.
- Брой и процент на увеличаване на цифровите телефонни линии
- Общ размер на разходите за внедряване на нова цифрова комуникационна и преносна инфраструктура
- Брой на абонатите на Интернет на 1000 жители
- Брой на новосъздадените телекомуникационни услуги за потребителите

Специфична цел 2: Оптимизиране на съществуващата и изграждане на нова социална инфраструктура

- Общ размер на разходите за доизграждане на хирургическия блок
- Общ размер на разходите за оборудване на областната болница
- Общ размер на разходите за ремонт на съществуващата база на учебните заведения
- Общ размер на разходите за ремонт и обновяване на съществуващата база на културните институции
- Брой на реконструираните учебни сгради и сгради на културните институции

Специфична цел 3: Реконструкция и изграждане на екологична инфраструктура

- Брой новоизградени депа за събиране на строителни отпадъци
- Общ размер на разходите за рационализиране управлението на твърди отпадъци
- Брой на изградените ГПСОВ.
- Процент отпадни води, подложени на първично пречистване
- Процент отпадни води, подложени на вторично пречистване
- Брой населени места с въведено организирано сметосъбиране
- Брой изградени системи за компостиране на биоразградими отпадъци
- Брой населени места с въведена система за разделно събиране на отпадъците
- Брой населени места с въведена система за разделно събиране на излезлите от употреба луминесцентни и други лампи, съдържащи живак
- Брой изградени инсталации за третиране на битови отпадъци
- Брой ликвидирани локални селски сметища и спонтанно възникнали нерегламентирани депа
- Брой закрити депа
- Обща площ /в дка/ на рекултивирани замърсени земи в областта
- Общ размер на разходите за рекултивация на замърсените земи

Специфична цел 4: Опазване на биологичното разнообразие

- Брой и площ /дка./ на обявените нови защитени територии
- Брой и площ /дка./ на местата от Европейската екологична мрежа НАТУРА 2000
- Брой на териториите с утвърдени планове за управление
- Брой на утвърдени и прилагани планове за действие за консервационно значими видове
- Брой на видовете с подобрен консервационен статус
- Площ на възстановени/запазени крайречни гори и гори с висока консервационна стойност
- Брой служители с повишен капацитет в областта на опазване и управление на биологичното разнообразие
- Общ размер на финансирането за оперативно оборудване на институциите, работещи в сферата на опазване и управление на биологичното разнообразие (автомобили, оптика, компютри, софтуер)
- Брой реализирани съвместни дейности и проекти между държавните институции, регионалната и общинските администрации, НПО, училища, и други заинтересувани страни

Специфична цел 5: Урбанизация на населените места и подобряване на градската и селската среда

- Брой актуализирани териториално-устройствени и градоустройствени планове на населените места
- Разработена програма за саниране на панелните блокове
- Общ размер на разходите за саниране на панелните блокове
- Брой реализирани проекти за обновяване на градовете
- Брой благоустроени обекти
- Общ размер на разходите по благоустрояване
- Брой новосъздадени и реконструирани паркове
- Брой изградени приюти за бездомни кучета.

Приоритет 6: Ускорена Евроинтеграция

Специфична цел 1: Трансгранично и междурегионално сътрудничество и участие в различни европейски организации

- Брой реализирани проекти за трансгранично сътрудничество
- Относителен дял на общините, включени в проекти по ТГС
- Относителен дял на целевото население, повлияно от проекти за ТГС
- Брой на реализираните проекти за междурегионално сътрудничество с българско участие
- Брой на общините, намерили чуждестранни партньори / вкл. от ЕС/ по "Twining" проекти
- Брой на проектите за работа в мрежа и обмен на опит между регионалните и местни власти
- Брой на изградените мрежи
- Брой на организациите от ЕС, в които област Хасково членува

Специфична цел 2: Укрепване на институционалния капацитет и подобряване на координацията на регионално и местно ниво за управление на средствата от структурните фондове на Европейския съюз

- Брой изградени звена към общините за управление на проекти по линия на ЕС
- Брой проекти, получили техническа помощ за подготовката им
- Брой обучени служители за развитие на умения за управление на проекти
- Брой разработени регионални информационни системи за осигуряване процеса на управление
- Брой разработени системи за мониторинг на регионалните и местните планови и програмни документи
- Брой новоназначени служители в общинските звена за управление на проекти
- Брой разработени съвместни проекти между регионалната администрация, общинската администрация, частния сектор и неправителствения сектор
- Брой изградени структури за трансгранично сътрудничество
- Брой междурегионални проучвания, семинари, работни срещи и конференции
- Брой усвоени положителни практики от институциите в резултат на трансграничен обмен
- Общ размер на усвоените средства от институциите по реализиране на европейските проекти и програми

С Ъ Д Ъ Р Ж А Н И Е	Стр.
I. Същност и характеристика на ОСР-Хасково	2
II. Връзка на ОСР със стратегически планови и програмни документи на местно, регионално и национално ниво и със закони и подзаконови нормативни разпоредби	2
III. Принципи, фактори на успеха и подход при разработването на Областната стратегия за развитие	3
IV. Структура и съдържание на ОСР	5
A) Анализ на икономическото и социалното развитие на област Хасково	5
1. Географско положение	5
2. Природни ресурси	6
2.1. Релеф	6
2.2. Полезни изкопаеми	7
2.3. Климатични условия	7
2.4. Водни ресурси	8
3. Население	8
3.1. Брой и териториално разпределение	8
3.2. Възрастова структура	10

3.3. Възпроизводство на населението	10
3.4. Естествен и механичен прираст	11
4. Икономическо развитие	12
4.1. Малки и средни предприятия	12
4.2. Промисленост	14
4.3. Иновации	20
5. Селско стопанство	21
5.1. Мелиорации	22
5.2. Растениевъдство	22
5.2.1. Зърнено-фуражни култури	22
5.2.2. Технически култури	23
5.2.3. Зеленчукови култури	24
5.2.4. Овощарство	25
5.2.5. Лозарство	25
5.3. Животновъдство	26
5.3.1. Говедовъдство	26
5.3.2. Овцевъдство	27
5.3.3. Свиневъдство	28
5.3.4. Птицепроизводство	29
5.3.5. Пчеларство	29
6. Горско стопанство	30
6.1. Състояние на горския сектор в областта	30
6.2. Дървесни ресурси и тяхното стопанисване	32
6.3. Защита на горите	33
6.4. Ползване на дървесина	34
6.5. Ловно стопанство и любителски риболов	34
6.6. Лечебни растения, гъби, горски плодове и други	35
7. Туризм	35
7.1. Природни дадености на област Хасково	36
7.2. Културно-исторически паметници	36
7.3. Места за настаняване	37
7.4. Заведения за хранене	38
7.5. Основни туроператори в областта	38
7.6. Видове туризм, развити в област Хасково	38
7.7. Предпоставки за развитие на туризма по общини от областта	41
7.8. Тенденции за развитие на туризма в област Хасково	41
8. Обществено обслужване и защита на потребителите	42
9. Социална сфера	44
9.1 Доходи	44
9.2 Жизнен стандарт	46
10. Социално подпомагане	49
10.1. Социални помощи	49
10.1.1. Месечни помощи по реда на чл. 9 от ППЗСП	49
10.1.2. Еднократни помощи по реда на чл. 16 от ППЗСП	49
10.1.3. Целеви помощи по ППЗСП	50
10.2. Целева енергийна защита	50

10.3. Семейни помощи за деца	50
10.3.1. Еднократна помощ при бременност	50
10.3.2. Еднократна помощ при раждане на дете	51
10.3.3. Месечни помощи за отглеждане на дете до 1 година	51
10.3.4. Месечни помощи за дете до завършване на средно образование, но не повече от 20 годишна възраст	51
10.4. НП "ОСПОЗ"	51
10.5. Социални услуги и разпределение на хуманитарни помощи	51
10.5.1. Дейности по предоставяне на социални услуги в областта	51
10.5.1.1. Делегирана държавна дейност	51
10.5.1.2. Общинска дейност	52
10.5.2. Дейност по предоставяне на социални услуги в специализирани институции – държавна дейност.	52
10.6. Закрила на детето	52
10.6.1 Отпускани помощи по ППЗЗД	52
10.6.2. Работа по превенция	52
10.6.3. Работа по реинтеграция	52
10.6.4. Работа по приемна грижа	53
10.6.5. Работа по националния план за интегриране на деца със специални образователни потребности или хронични заболявания в системата на народната просвета	53
10.6.6. Работа по "План за намаляване броя на деца, отглеждани в специализирани институции в Република България през 2003 -2005 г."	54
10.6.7. Работа по "Национален план за действие срещу сексуална експлоатация на деца с търговска цел"	54
10.6.8. Работа по план "Деца на улицата"	55
10.6.9. Осиновяване	55
11. Безработица и заетост	56
11.1. Динамика и структура на заетостта	56
11.2. Динамика и структура на безработицата	57
12. Здравеопазване	64
12.1. Здравна мрежа	65
12.2. Извънболнична медицинска помощ	66
12.2.1. Първична извънболнична медицинска помощ	66
12.2.2. Специализирана извънболнична медицинска помощ	69
12.3. Стоматологична помощ	69
12.4. Медико-диагностична дейност	70
12.5. Дом за медико-социални грижи за деца	70
12.6. Център за спешна медицинска помощ	70
12.7. Болнична помощ	70
12.8. Аптечна мрежа	74
13. Образование	74
13.1. Мрежата от училища на територията на областта	74
13.2. Кадрова обезпеченост на образователната сфера	75
13.3. Тенденции в сферата на образованието	76

13.4. Състоянието на материално-техническата база	76
13.5. Професионално образование	77
13.6. Висшето образование в област Хасково	78
13.7. Организации за осмисляне на свободното време на учениците	78
13.8. Визия за развитие на средното образование в област Хасково	78
13.9 Приоритети в сферата на образованието	78
13.10 Основни цели за развитие на образованието	79
14. Култура и културно наследство	80
14.1 Културни институции на територията на област Хасково	80
14.2. По-важни културни празници на територията на областта	81
14.3. Паметници с най-голяма историческа стойност за областта са:	83
15. Развитие на физическото възпитание и спорта в областта	85
Б) Техническа инфраструктура	85
1. Водоснабдяване и канализация	85
2. Транспорт	90
2.1. Автомобилен транспорт	90
2.2. Железопътен транспорт	92
3. Енергийна мрежа	94
4. Съобщителна мрежа	99
В) Териториална структура	101
1. Визуализация (изобразяване) на териториалната структура в областта:	101
1.1. Природни територии без населени места	102
1.2. Слабоурбанизирани периферни територии с малки населени места	102
1.3. Силно урбанизирани територии	102
Г) Състояние на околната среда	104
1. Въздух	104
2. Води	106
3. Почви	107
4. Биологично разнообразие	108
5. Отпадъци	112
Д) Европейска интеграция. Трансгранично сътрудничество	114
V. SWOT Анализ	116
VI. Организиране и координация на дейностите при реализирането на Областната стратегия за развитие	117
VII. Източници на финансиране	120
VIII. Необходими действия по наблюдението, оценката и актуализацията (система за мониторинг)	121
IX. Стратегически цели	123
X. Приоритети	123
XI. Индикатори	132
XII. Решение №1/08.12.2005г. на Областния съвет за регионално развитие на област Хасково	